

Migrantska kriza kao pastoralni izazov

Jurić, Edo

Professional thesis / Završni specijalistički

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Catholic Faculty of Theology / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:120:077347>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom](#).

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-27**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Catholic Faculty of Theology](#)

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku
Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu

Poslijediplomski specijalistički studij Pastoralne teologije
Smjer: Pastoral kriznih situacija

Edo Jurić

MIGRANTSKA KRIZA KAO PASTORALNI IZAZOV

Specijalistički rad

Mentorica: doc. dr. sc. Suzana Vuletić

Đakovo, 2017.

Sadržaj:

Sažetak	3
Summary	4
Kratice	5
UVOD	6
1. MIGRACIJSKE POJAVE U SUVREMENOM SVIJETU	8
1.1. Uzroci migrantske krize 2015. godine	8
1.2. Terminologija	9
1.3. Migranti i izbjeglice u svijetu 2015. godine	15
1.3.1. Migranti u svijetu 2015. godine	15
1.3.2. Izbjeglice i unutarnje raseljene osobe u svijetu 2015. godine	16
1.4. Migrantska kriza u Europi 2015. godine	19
1.4.1. Europa	19
1.4.2. Hrvatska	20
1.5. Obilježja migranata nekršćana u prolasku	23
2. MIGRANTI U PROLASKU KAO ZNAK VREMENA	25
2.1. Migracije kao znak vremena	26
2.1.1. Multikulturalizam kao znak vremena	29
2.1.2. Pluralizam kao znak vremena	30
2.2. Odgovor Crkve na migracije kao znak vremena	37
2.2.1. Migracije u crkvenim dokumentima	38
2.2.2. Pastoralni odgovor Crkve na migracije	44
2.2.3. Institucije Rimske kurije za pomoć migrantima	49
2.3. Odgovor Crkve u Hrvatskoj na migrantsku krizu 2015. godine	53
2.3.1. Tri dokumenta	54
2.3.2. Djelovanje Hrvatskog Caritasa	57
3. OBVEZA SLUŽENJA U VREMENU MIGRANTSKE KRIZE – SOLIDARNOST I NAVIJEŠTANJE	60
3.1. Solidarnost	60

3.1.1. <i>Solidarnost kao put prema zajedništvu osoba</i>	61
3.1.2. <i>Solidarnost s migrantima prema Uputi Erga migrantes caritas Christi</i> ..	64
3.1.3. <i>Solidarnost s migrantima nekršćanima u prolasku</i>	66
3.1.3.1. <i>Univerzalnost solidarnosti</i>	66
3.1.3.2. <i>Rizik kao bitna sastavnica solidarnosti</i>	69
3.1.3.3. <i>Načini realizacije solidarnosti s migrantima nekršćanima u prolasku</i> ..	71
3.1.3.4. <i>Sigurnosno pitanje i solidarnost</i>	73
3.1.3.5. <i>Transcendentalna vrijednost solidarnosti s migrantima nekršćanima u prolasku</i>	76
3.2. <i>Naviještanje</i>	82
3.2.1. <i>Navještaj migrantima nekršćanima u prolasku</i>	83
3.2.1.1. <i>Obveza naviještanja</i>	84
3.2.1.2. <i>Evangelizacija kao složena i dinamična stvarnost</i>	87
3.2.1.3. <i>Svjedočenje kao važan dio evangelizacije</i>	89
3.2.1.4. <i>Svetost kao preduvjet svjedočenja i jamstvo njegove vjerodostojnosti</i> ..	92
4. PASTORALNE SMJERNICE ZA PASTORAL MIGRANATA NEKRŠĆANA U PROLASKU	95
4.1. Biskup	95
4.2. Prezbiter	98
4.3. Laici	99
4.4. Laička vjernička udruženja	101
ZAKLJUČAK	104
LITERATURA	106

Sažetak

U okviru ovoga rada obrađen je problem pastoralnog odgovora na problem migranata nekršćana u prolasku pri čemu je cilj i svrha dati nacrt teološke utemeljenosti takvog pastorala te smjernice za njegovu izradu.

U prvom dijelu rada obrađena je terminologija vezana uz problematiku migranata, podaci o migracijama u svijetu i Europi tijekom 2015. godine te obilježja migranata nekršćana u prolasku. Poseban naglasak stavljen je na problematiku neujednačene terminologije pri čemu je predložen novi termin migranti nekršćani u prolasku kao prilog prikladnijem pastoralnom planiranju budućih djelatnosti.

U drugom dijelu, pojava migranata nekršćana u prolasku prepoznaje se, na temelju dokumenta učiteljstva Crkve, kao znak vremena. Ta se pojava na tragu toga tumači u kontekstu pastorala migranata te se istovremeno predstavljaju pozitivna iskustva Crkve u Hrvatskoj tijekom migrantske krize 2015. godine kao oblik konkretnog odgovora na kriznu situaciju kao znak vremena.

U trećem dijelu progovara se o neizostavnoj obvezi naviještanja evanđelja migrantima nekršćanima u prolasku pri čemu se razlog te obveze iščitava iz naravi evangelizacije kao složenog i dinamičnog procesa u okviru kojeg se solidarnost tako pokazuje kao jedini mogući i prikladni oblik naviještanja.

Na temelju svega rečenog, u posljednjem se dijelu predlažu pastoralne smjernice za pastoral migranata nekršćana u prolasku s naglaskom na institucionalna i ljudska obilježja i kapacitete nužne za ostvarenje autentičnog poslanja Crkve u susretu s njima.

Ključne riječi: *migrantska kriza, migranti nekršćani u prolasku, krizna situacija, solidarnost, naviještanje*

Summary

This thesis, from a pastoral point of view, elaborates on a problem of non-Christian migrants passing through. It tries to justify such an approach by giving general ideas and guidelines following theological principles.

First part of thesis deals with the terminology of the migrant problem, 2015. international and Europe migration data and some general features of non-Christian migrants passing through. The problem of unbalanced terminology was especially emphasized in this part and a new term “non-Christian migrants passing through” has been proposed as a more appropriate way for future pastoral efforts.

Second part is about how Church documents see these migrations as a sign of the times. Also, it is presenting positive experience that Croatian Church had with its pastoral activities during the 2015. migrant crisis as a form of concrete response to a crisis situation.

Third part talks about the necessity of proclamation of the gospel to non-Christian migrants passing through with reasons embedded in the nature of evangelization as a complex and dynamic process which offers solidarity as the only adequate way of approach.

All things considered, the last part suggests guidelines for pastoral care of non-Christian migrants passing through with emphasis on institutional and human capacities necessary to achieve authentic Church mission while dealing with them.

Key words: *migrant crisis, non-Christian migrants passing through, crisis situation, solidarity, proclamation*

Kratice

DUZS	<i>Državna uprava za zaštitu i spašavanje</i>
EUROSTAT	<i>Ured za statistiku Europske Unije</i>
FRONTEX	<i>European Border and Coast Guard Agency (Agencija za europsku graničnu i obalnu stražu)</i>
IOM	<i>International Organization for Migration (Međunarodna organizacija za migracije)</i>
MUP	<i>Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Hrvatske</i>
SOA	<i>Sigurnosno-obavještajna agencija Republike Hrvatske</i>
UN	<i>United Nations (Ujedinjeni narodi)</i>
UN DESA	<i>The United Nations Department of Economic and Social Affairs (Odjel Ujedinjenih naroda za ekonomska i socijalna pitanja)</i>
UNHCR	<i>Office of the United Nations High Commissioner for Refugees (Ured Visokog povjerenika Ujedinjenih naroda za izbjeglice)</i>
UNRWA	<i>The United Nations Relief and Works Agency for Palestine Refugees in the Near East (Agencija Ujedinjenih naroda za pomoć palestinskim izbjeglicama na Bliskom istoku)</i>

UVOD

Tijekom migrantske krize 2015. godine, kada je iznenadno u vrlo kratkom vremenu kroz Hrvatsku prošlo preko 600.000 migranata, mahom muslimana, mišljenja među katolicima u Hrvatskoj bila su podijeljena. Nasuprot službenom stavu Crkve, među dijelom klera i vjernika prevladavala su tri mišljenja: migrantima nekršćanima ne treba pomoći jer predstavljaju sigurnosnu prijetnju; ukoliko im se već i pomogne ta pomoć ima dimenziju puke socijalne pomoći i nema nikakvo religiozno obilježje; njihova obilježja onemogućavaju evangelizacijsko djelovanje te tako ne trebaju biti predmet zanimanja Crkve. Upravo ti stavovi bili su neposredni povod za pisanje ovoga rada.

S obzirom na realne mogućnosti ponavljanja oblika migrantske krize iz 2015. godine kao krizne situacije, glavno pitanje ovoga rada je kako pastoralno odgovoriti na problem migranata nekršćana koji su kroz određeno područje samo u prolasku, a ne doseljavaju u njega? U tom je smislu cilj i svrha ovoga rada dati nacrt teološke utemeljenosti takvog pastorala te smjernice za njegovu izradu. Pri tome se želi proučiti: smije li mogućnost da dio migranata nekršćana jesu sigurnosna prijetnja biti prepreka poslanju Crkve, odnosno smije li se poslanje Crkve u slučaju migranata nekršćana ograničiti sigurnosnom prijetnjom; smije li se pružanje materijalne pomoći migrantima reducirati na puku socijalnu pomoć ili pak ono ima i svoje teološke implikacije te ima li na tragu toga u susretu s migrantima nekršćanima koji su samo u prolasku prostora za evangelizacijsko djelovanje? Odgovori na ova pitanja uvjetuju oblikovanje pastorala u nekim mogućim budućim migrantskim kriznim situacijama.

Poteškoće koje su se pojavile pri promišljanju ovih pitanja proizišle su iz susreta s novim oblikom migracija kojeg je donijela migrantska kriza 2015. godine i koji sukladno tome još nije adekvatno teološki obrađen. Problem predstavlja i mali broj na hrvatski prevedenih crkvenih dokumenata, teoloških knjiga i članaka o migracijama te prilično siromašna teološka obrađenost migrantske problematike na hrvatskom govornom području. To je s jedne strane donekle i razumljivo, jer Hrvatska, osim vlastitih ratnih iskustava s prognanicima i izbjeglicama, do 2015. godine nije bila dio važnijih svjetskih migrantskih ruta.

U pokušaju teološkog promišljanja problema migranata nekršćana koji su kroz određeno područje samo u prolasku, a ne doseljavaju u njega, u prvom se poglavlju kroz prikaz podataka o stanju migracija u svijetu tijekom 2015. godine pokazalo kakvi su tada bili svjetski razmjeri migrantskog problema čime se dao kontekst migrantskoj krizi u Europi i Hrvatskoj. Pokazat će se također koja su specifična obilježja migranata nekršćana koji su samo u prolasku. U drugom poglavlju preko znakova vremena dat će se teološki okvir suvremenim migracijama te prikazati odgovor Crkve na njih kroz dokumente i tijela koja je ona osnivala i pokazati način odgovora Crkve u Hrvatskoj na migrantsku krizu 2015. godine. U trećem poglavlju, na temelju dokumenata o migracijama, ukazat će se na elemente pastoralne brige za migrante nekršćane u prolasku čime se nastoji potaknuti teološko utemeljenje brige za njih. U četvrtom poglavlju bit će dan prijedlog smjernica za oblikovanje pastoralne brige za migrante nekršćane u prolasku za Đakovačko-osječku nadbiskupiju.

1. MIGRACIJSKE POJAVE U SUVREMENOM SVIJETU

Migrantska kriza koja je krajem 2015. godine zahvatila Europu i Hrvatsku dio je svjetske migrantske problematike. Stoga je potrebno vidjeti koje su bile dimenzije te problematike u svijetu 2015. godine, koje su bile dimenzije same krize u Europi i Hrvatskoj te koja su posebna obilježja migranata koji su u nju bili uključeni. Potrebno je, isto tako, uočiti problem terminologije vezane uz migrante koja svojom neujednačenošću u konačnici ima utjecaj na pastoralna promišljanja i planiranja.

1.1. Uzroci migrantske krize 2015. godine

Glavnim uzrokom migrantske krize 2015. godine mogu se smatrati ratna zbivanja u Siriji i Iraku, odakle je dolazio najveći broj izbjeglica i migranata. Tome se mogu pridodati i dugogodišnji ili novi ratovi u Afganistanu i nekim afričkim zemljama čiji su se državljani priključili migrantskom valu. Međutim, neposredni uzrok krize nisu bila samo spomenuta ratna zbivanja. Dio ljudi koji su pobjegli od rata, posebno iz Sirije, bio je već prije 2015. godine smješten u prihvatnim kampovima u susjednim zemljama, naročito u Turskoj koja se pokazala važnim čimbenikom u samoj migrantskoj krizi. O toj njenoj ulozi govori nekoliko detalja. Prvi je da se samim početkom migrantske krize iz 2015. drži dozvola ili čak poticaj Turske ljudima na odlazak prema Zapadnoj Europi. U prilog tome govore stalno zategnuti odnosi s Europskom unijom u kojima se migranti koriste kao politički argument i kao prijetnja, a što s druge strane implicira da stvarni uzroci krize iz 2015. godine nisu uklonjeni te da još uvijek postoji mogućnost da se ona ponovi¹. Drugi važan detalj o ulozi Turske je službeni kraj krize kojim se smatra njen dogovor s Europskom unijom od 5. ožujka 2016. godine kojim je u potpunosti

¹ U Turskoj se nalazi još gotovo tri milijuna sirijskih izbjeglica koje turski predsjednik Erdoğan ponekad koristi kao instrument prijetnje Europskoj uniji ili pojedinim zemljama. Tako je krajem 2016. zaprijetio nakon što je Europski parlament glasovao za privremenu obustavu pregovora o pridruživanju Turske Uniji: „Slušajte me dobro! Otvorit ću granice i izbjeglice će preplaviti cijelu Europu. Zapamtite što vam kažem! Nemojte misliti da govorim u prazno. Ubrzo ćete se uvjeriti i sami.“; (<http://www.vecernji.hr/eu/erdogan-prijeti-poplavit-cemo-europu-migrantima-1131192>, objavljeno 26.11.2016., pristupljeno 11.4.2017.); Početkom 2017., nakon što je grčki Vrhovni sud odlučio da neće izručiti turske vojnike koji su sudjelovali u puču i koji su zatražili politički azil u Grčkoj, Turska je zaprijetila kako će poduzeti mjere koje bi mogle uključivati i ukidanje migrantskog sporazuma s Atenom; (usp. <http://www.vecernji.hr/svijet/erdogan-prijeti-preplavit-cu-grcku-migrantima-1145494>, objavljeno 28.1.2017., pristupljeno 11.4.2017.)

zaustavljen migrantski val prema Zapadnoj Europi². Iz svega proizlazi da Europska unija Tursku vidi kao čimbenik s najviše utjecaja na migrantska gibanja poput onih 2015. godine.

Osim u političkom kontekstu, migrantska kriza iz 2015. godine ima i svoje mjesto u ukupnim svjetskim migrantskim zbivanjima te u sveukupnom promišljanju problematike migranata otvarajući neka nova pitanja i probleme. U tom je okviru ona ukazala na novu dimenziju migrantskih problema koji se, prije svega tiču kategorije migranata u prolasku.

1.2. Terminologija

Terminologija vezana uz problem izbjeglica i migranata nije jednoznačna. Tako Ured Visokog povjerenika Ujedinjenih naroda za izbjeglice (UNHCR) i Međunarodna organizacija za migracije (IOM) barataju jednom vrstom određenja pojmova *izbjeglica* i *migrant*. Crkveni dokumenti se koriste donekle sličnim određenjem. Medijski i politički govor koriste te pojmove vrlo proizvoljno i neprecizno. U europskim i hrvatskim medijima tijekom 2015. godine govorilo se i o *izbjeglicama* i o *migrantima*.

UNHCR i IOM *izbjeglicom* smatraju osobu koja napušta svoju zemlju zbog opravdanog straha od progona zbog svoje rase, vjere, nacionalnosti, pripadnosti određenoj društvenoj skupini ili svog političkog mišljenja te se zbog toga ne može ili zbog straha ne želi vratiti u svoju zemlju³. Toj su definiciji kasnije pridodani još neki razlozi napuštanja mjesta uobičajenog boravišta: vanjska agresija, okupacija, strana dominacija ili događanja koja ozbiljno ugrožavaju javni red u nekom dijelu ili cijeloj zemlji⁴. Pojam *izbjeglice* također obuhvaća i osobe čiji su životi, sloboda i sigurnost

² Usp. HRVATSKI CARITAS, *Izbjeglička kriza u Hrvatskoj – program žurne pomoći (2015.-2016.)*, Hrvatski Caritas, Zagreb, 2017., str. 15.

³ Usp. UNHCR, *Convention and Protocol relating to the status of refugees*, UNHCR, Geneva, 2010.; a) *Convention relating to the Status of Refugees* (1951.), čl. 1A(2); b) *Protocol relating to the status of refugees* (1967.), čl. 1(2); preuzeto sa: <http://www.unhcr.org/protection/basic/3b66c2aa10/convention-protocol-relating-status-refugees.html> (pristupljeno 11.12.2016.)

⁴ Usp. UNHCR, *OAU Convention governing the specific aspects of refugee problems in Africa* (1969.; entry into force 20 june 1974.), Geneva, 2006., čl. 1(2); preuzeto sa: <http://www.unhcr.org/about-us/background/45dc1a682/oau-convention-governing-specific-aspects-refugee-problems-africa-adopted.html> (pristupljeno 11.12.2016.)

ugroženi općenitim nasiljem, vanjskom agresijom, unutarnjim sukobima, velikim kršenjima ljudskih prava ili drugim okolnostima koje narušavaju javni red i mir⁵.

Prema definiciji Ujedinjenih naroda (UN) *migrant* je osoba koja ne živi u zemlji svoga rođenja, nego u nekoj drugoj zemlji⁶, dok IOM, puno preciznije, *migrantom* smatra bilo koju osobu koja se kreće ili je premještena van svoje zemlje ili unutar nje, bez obzira na njen pravni status, karakter kretanja (dobrovoljni ili prisilni), uzrok kretanja te duljinu bivanja izvan svog uobičajenog mjesta boravka⁷. U tom je smislu migrant po opsegu viši, a izbjeglica niži pojam.

Migracija je kretanje osobe ili skupine osoba preko međunarodne granice ili unutar vlastite zemlje koji obuhvaća bilo koji oblik ljudske pokretljivosti, bez obzira na uzroke, sastav i duljinu. Ona obuhvaća i uključuje kretanje izbjeglica, raseljenih osoba, ekonomskih migranata te brojne druge oblike ljudske pokretljivosti. Treba pri tome razlikovati *legitimnu migraciju*, koja podrazumijeva ljudsku pokretljivost u skladu sa zakonima i propisima koji reguliraju ulazak i izlazak iz države u državu, i *neregularnu migraciju*, koja se ne odvija u skladu s takvim zakonima i propisima. Međutim, zbog različitih teških okolnosti (npr. bijeg ljudi preko granice zbog neposrednih ratnih opasnosti) postoji tendencija da se neregularnu migraciju ne izjednačava s *illegalnom migracijom* kojom se žele označiti slučajevi krijumčarenja migranata i trgovine ljudima.

S obzirom na uzrok, migracije mogu biti prisilne ili dragovoljne. *Dragovoljna migracija* je ona koja ne uključuje prisilu koja je prijetnja životu osobe. *Prisilna migracija* uzrokovana je nekim oblikom prisile koja uključuje prijetnju životu osobe i njenom svakodnevnom preživljavanju, a proizlazi iz prirodnih ili čovjekom izazvanih uzroka. Prisilne migracije stoga uključuju izbjeglice i unutarnje raseljene osobe, ali i osobe raseljene zbog sveopće gladi ili prirodnih, ekoloških, kemijskih ili nuklearnih katastrofa. *Unutarnje raseljene osobe* definirane su kao osobe koje moraju otići iz svojih domova ili prebivališta bježeći pred oružanim sukobima, nasiljem, kršenjem

⁵ Usp. UNHCR, *Cartagena declaration on Refugees* (1984.), Geneva, 2006., III(3); preuzeto sa: <http://www.unhcr.org/about-us/background/45dc19084/cartagena-declaration-refugees-adopted-colloquium-international-protection.html> (pristupljeno 11.12.2016.)

⁶ Usp. UN, *International Migration Report 2015: Highlights*, UN, New York, 2016., str. 4; preuzeto sa: http://www.un.org/en/development/desa/population/migration/publications/migrationreport/docs/MigrationReport2015_Highlights.pdf (pristupljeno 11.12.2016.)

⁷ Usp. IOM, *Key Migration Terms*, <http://www.iom.int/key-migration-terms> (pristupljeno 11.12.2016.)

ljudskih prava te prirodnim ili čovjekom izazvanim uzrocima, a pri tome ne prelaze međunarodno priznatu državnu granicu⁸.

Pojmovi koje koristi Crkva u svojim dokumentima ili govoru o ovoj problematici nisu jednoznačni nego su podložni razvoju, ovisno o stajalištu s kojeg Crkva pristupa problemu ili povijesnom kontekstu koji određuje njihovo značenje⁹. Tako se, na primjer, sadržaj pojma *migracija* razlikuje u kontekstu govora o kretanjima ljudi s kraja 19. stoljeća, 60-tih godina 20. ili s početka 21. stoljeća. Naime, u spomenutim razdobljima u migracijska kretanja uključene su različite socijalne skupine, narodi, uzroci, razlozi te smjerovi migracija. Isto tako, važno je uočiti, opet uvjetovano povijesnim kontekstom, da Crkva govori najčešće o migrantima katolicima. Tek u novije vrijeme, kada migracije započnu dobivati dimenziju globalnog fenomena, Crkva počinje u pojam migranata uključivati i pripadnike drugih kršćanskih crkava, drugih religija te onih bez religije. S druge strane, migracije novijeg vremena uključuju sve veći broj različitih kategorija ljudi u pokretu, smjerova njihova kretanja te uzroka tih pokreta. Iz tog je razloga sedamdesetih godina 20. stoljeća, kao opći pojam koji opisuje sve oblike migracija, uveden pojam *ljudska pokretljivost*, odnosno *ljudi u pokretu*¹⁰. Međutim, čini se kako taj pojam nije u potpunosti uspio istisnuti pojam *migracije* kao općeg mjesta. *Migracija* je tako ostala pojam koji označava sve oblike ljudske pokretljivosti, ali i neke specifične. U tom smislu, kontekst uporabe pojma određuje njegovo šire ili uže značenje¹¹.

⁸ Usp. UN, *Guiding principles on internal displacement*, UN, New York, 2001., Introduction, 2; preuzeto sa: <http://www.unhcr.org/protection/idps/43ce1cff2/guiding-principles-internal-displacement.html> (pristupljeno 12.12.2016.)

⁹ Usp. A. ŠKVORČEVIĆ, Crkveno učiteljstvo o migracijama, u: *Bogoslovska smotra*, 63 (1994.) 3-4, str. 318.

¹⁰ Usp. *Isto*, bilješka 10, str. 318.; Pojam *ljudska pokretljivost* najviše je prisutan u *Pismu biskupskim konferencijama o Crkvi i svijetu u pokretu* (Usp. PAPINSKO VIJEĆE ZA DUŠOBRIŽNIŠTVO SELILACA I TURISTA, *Pismo biskupskim konferencijama o Crkvi i svijetu u pokretu*, Kršćanska sadašnjost, dokumenti 52, Zagreb, 1978., str. 9., 13., 16., 19., 25. Dalje se služimo skraćenicom *O Crkvi i svijetu u pokretu*)

¹¹ U usporedbi s engleskim prijevodima crkvenih dokumenata vezanih uz migracije, u hrvatskim prijevodima ima nekih nejasnoća. Postoji nedosljednost u prijevodima pojmova *migracije* i *migrant*. Tako se u uvodu Upute *Erga migrantes Caritas Christi* pojam *migration* (PAPINSKO VIJEĆE ZA PASTORAL SELILACA I PUTNIKA, *Uputa Erga migrantes caritas Christi, Kristova ljubav prema seliocima*, Kršćanska sadašnjost, dokumenti 140, Zagreb, 2005. Dalje se služimo skraćenicom *Erga migrantes caritas Christi*) u hrvatskom prijevodu pojavljuje kao *migracija*, a samo malo dalje pojam *migrants* pojavljuje se kao *selilac*. Tako je dalje u cijelome tekstu. Pitanje je zašto pojam *migracija* nije preveden kao *selilaštvo* ili *selilac* kao *migrant*. Nadalje, u Pismu biskupskim konferencijama *Crkva i ljudska pokretljivost* (hrvatski prijevod glasi: *O Crkvi i svijetu u pokretu*), u br. 2 i br. 3 pojmovi *emigrants* i *migrants* prevedeni su kao *emigranti*, dok je u br. 17 i br. 23 *emigrants* preveden kao *iseljenici*. *Migrants* se u br. 23 prevodi kao *selioci*, a u istom se broju *immigrants* prevodi jednom kao *došljaci*, a drugi puta kao *doseljenici*. Pojam *migrant* različito je preveden u još dva dokumenta Papinskog vijeća. U *Smjernicama za pastoral Roma* iz 2005. godine (Usp. PAPINSKO VIJEĆE ZA

Danas je migracija znak povrede osnovnog ljudskog prava na život u vlastitoj zemlji, a čije se podrijetlo nalazi u ratovima, unutarnjim sukobima, sustavu vlasti, nejednakoj raspodjeli ekonomskih resursa, lošim oblicima poljoprivredne politike i industrijalizacije te raširenoj korupciji¹². Njen najveći uzrok i generator je siromaštvo. U tom smislu, migrant je svaka osoba koja napušta svoj dom ili zemlju i odlazi negdje drugdje kako bi zaradila za život te tako mogla prikladno skrbiti za vlastiti i život svoje obitelji¹³. Crkva pri tome naglašava potrebu razlikovanja pojedinih slučajeva, posebno imajući na umu *ekonomske migrante*. Stoga i naglašava kako „prema onima koji bježe zbog gospodarskih prilika koje prijete njihovom životu i fizičkoj cjelovitosti valja postupati drukčije negoli prema onima koji se iseljavaju samo zato da bi poboljšali uvjete svoga života“¹⁴.

PASTORAL SELILACA I PUTNIKA, *Smjernice za pastoral Roma*, Kršćanska sadašnjost, dokumenti 150, Zagreb, 2008., br. 81) preveden je kao *selilac*, a u uvodu dokumenta *Izbjeglice - izazov solidarnosti* iz 1992. godine (PAPINSKO VIJEĆE „COR UNUM“ I PAPINSKO VIJEĆE ZA DUŠOBRIŽNIŠTVO SELILACA I TURISTA, „Izbjeglice – izazov solidarnosti“, u: *Glas koncila*, 1992, br. 48-50. Dalje se služimo skraćenicom *Izbjeglice – izazov solidarnosti*) preveden je kao *iseljenik*. U istom se dokumentu pojam *migrant* prevodi još jednom kao *iseljenik* (br. 4), jednom kao *migrant* (br. 13), a jednom kao *emigrant* (br. 31). Ovo su samo neki od primjera. Osim toga, u slučaju dokumenta *O Crkvi i svijetu u pokretu* već sam naziv onoga tko ga izdaje je problematičan. Radi se o Papinskom povjerenstvu, dok u prijevodu stoji Papinsko vijeće. Isto se ponavlja u jednom od podnaslova na str. 31. Nadalje, oko samog naziva Povjerenstva postoje određene nejasnoće koje se pojavljuju kako ovdje, tako i u nekim drugim tekstovima, gdje se ono naziva Vijećem za pastoral (dušobrižništvo) selilaca i turista. Ostaje nejasno zašto, s obzirom da je Povjerenstvo ustanovio Pavao VI. 1970. godine motuproprij *Apostolicae Caritatis* (Usp. PAVAO VI., *Motu Proprio Apostolicae Caritatis*, 1970., preuzeto sa: <http://www.acmro.catholic.org.au/about/church-documents-on-migration/the-teaching-of-the-universal-church/pope-paul-vi/410-motu-proprio-apostolicae-caritatis/file>, pristupljeno 14.12.2016. Dalje se služimo skraćenicom *Apostolicae Caritatis*) u kojem izričito stoji naziv Papinsko povjerenstvo za pastoral selilaca i putnika. Slična nespretnost s nazivom Povjerenstva ponavlja se u članku Vladimira Stankovića „Katolička crkva i Hrvati izvan domovine“ (Usp. V. STANKOVIĆ, *Katolička crkva i Hrvati izvan domovine*, u: *Bogoslovska smotra*, 56 (1986.) 1-2). Treba napomenuti da se tek 1988. godine Apostolskom konstitucijom *Pastor bonus* Ivana Pavla II. (Usp. IVAN PAVAO II., *Apostolska konstitucija Pastor bonus*, 1988., preuzeto sa: http://w2.vatican.va/content/john-paul-ii/en/apost_constitutions/documents/hf_jp-ii_apc_19880628_pastor-bonus.html, pristupljeno 14.12.2016. Dalje se služimo skraćenicom *Pastor bonus*) mijenja naziv Papinskog povjerenstva u Papinsko vijeće za pastoral selilaca i putnika. Čini se kako su ove pojmovne i prevodilačke nejasnoće zapravo rezultat nedovoljne zainteresiranosti za samu problematiku migracija.

¹² Usp. http://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/migrants/documents/rc_pc_migrants_doc_20000601_migr_presentazione_en.html (pristupljeno 14.12.2016.)

¹³ „Migranti su ljudi koji svoje domovine napuštaju općenito na dugoročnoj osnovi, ako ne i trajno, iako ovoj kategoriji također pripadaju sezonski migranti, unutarnji migranti i strani studenti. Među njima ima i onih koji se kreću ili putuju slobodno i dobrovoljno, dok su drugi (izbjeglice) na to prisiljeni“. (A. MARCHETTO, *Lectures on Erga migrantes caritas Christi*, u: *People on the Move*, 101 (2006.), 1. poglavlje; preuzeto sa: http://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/migrants/pom2006_101/rc_pc_migrants_pom101_the-challenge-migr.html, pristupljeno 14.12.2016.)

¹⁴ PAPINSKO VIJEĆE „COR UNUM“ I PAPINSKO VIJEĆE ZA DUŠOBRIŽNIŠTVO SELILACA I TURISTA, *Izbjeglice - izazov solidarnosti*, 4.

U takvim okolnostima, Crkva poziva da se u zemlji domaćinu prema migrantima ne odnose kao prema sredstvu za rad, već kao prema osobama koje u sebi nose dostojanstvo djece Božje i koje imaju neotuđiva prava. Polazeći od te premise koja otvara mogućnost prihvaćanja i razumijevanja drugoga te brojnih povijesnih primjera, Crkva prepoznaje u migracijama čimbenik gospodarskog, društvenog i kulturnog razvoja¹⁵.

Kada govori o izbjeglicama, dokument *Izbjeglice - izazov solidarnosti* kao najvažniju odrednicu njihova definiranja navodi *prisilu*. Radi se, dakle, o osobama koje doživljavaju dramu „prisilnog progonstva“ koju uzrokuju „ljudski sukobi i druge opasnosti“, a koji su prijetnja životu¹⁶. U tom kontekstu dokument govori o različitim vrstama izbjeglica. Među njih ubraja osobe koje su obuhvaćene *Konvencijom o statusu izbjeglica* i *Protokolom o statusu izbjeglica*. Međutim, dokument upozorava kako osim tih izbjeglica, koje su pod zaštitom međunarodnog prava, postoje i druge kategorije koje nisu priznate na takav način. Tu ulaze osobe koje su „žrtve oružanih sukoba, pogrešnih gospodarskih politika ili prirodnih nepogoda“¹⁷, koje su *de facto izbjeglice* iz humanitarnih razloga i kod kojih također postoji element nesvojevoljnosti seljenja¹⁸. Dokument smatra kako i osobe raseljene iz istih razloga unutar vlastite zemlje treba također smatrati izbjeglicama prema Konvenciji iz 1961. godine.

Dokument *Izbjeglice - izazov solidarnosti* u uvodu poziva na važnost razlikovanja pojmova izbjeglica i migrant, pri čemu napominje kako je to katkada teško upozoravajući na samovoljna tumačenja koja su u službi restriktivnih politika i nisu u skladu s poštivanjem čovjeka¹⁹.

15

Usp. http://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/migrants/documents/rc_pc_migrants_doc_20000601_migr_presentazione_en.html (pristupljeno 15.12.2016.)

¹⁶ Usp. PAPINSKO VIJEĆE „COR UNUM“ I PAPINSKO VIJEĆE ZA DUŠOBRIŽNIŠTVO SELILACA I TURISTA, *Izbjeglice - izazov solidarnosti*, 3-4.

¹⁷ *Isto*, 4.

¹⁸ Cirkularno pismo biskupskim konferencijama *Towards a Pastoral Care of Refugees* Papinskog vijeća za pastoral selilaca i putnika iz 1983. godine, kao uzroke izbjeglištva navodi ratove, ekološke katastrofe, glad, totalitarne režime, ideološke netrpeljivosti, represije i progone (usp. PONTIFICAL COUNCIL FOR THE PASTORAL CARE OF MIGRANTS AND ITINERANT PEOPLE, *Circular letter to the Episcopal Conferences Towards a Pastoral Care of Refugees*, 1983., preuzeto sa: http://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/migrants/documents/rc_pc_migrants_doc_19830214_refu_past-care_en.html, pristupljeno 11.12.2016. Dalje se služimo skraćenicom *Towards a Pastoral Care of Refugees*)

¹⁹ Usp. PAPINSKO VIJEĆE „COR UNUM“ I PAPINSKO VIJEĆE ZA DUŠOBRIŽNIŠTVO SELILACA I TURISTA, *Izbjeglice - izazov solidarnosti*, Uvod

S druge strane, papa Benedikt XVI. u poruci za 92. Svjetski dan migranata i izbjeglica spominje izbjeglice i tražitelje azila kao kategorije migranata²⁰. S obzirom da dokument *Izbjeglice - izazov solidarnosti* traži od međunarodnih institucija priznavanje statusa izbjeglica i onima koji su nesvojevoljno prisiljeni otići iz svojih domova uslijed ugroženosti života zbog „oružanih sukoba, pogrešnih gospodarskih politika ili prirodnih nepogoda“²¹, terminologija pape Benedikta XVI. čini se razumljivom.

Pojam migrant možemo tako gledati kao viši pojam koji obuhvaća i migrante koji svojom voljom napuštaju domovinu u potrazi za poslom i boljom egzistencijom i izbjeglice koji to čine pod prisilom zbog prijetnji njihovu životu uzrokovanih bilo oružanim sukobom bilo teškim gospodarskim prilikama koje onemogućuju život²² bilo prirodnim katastrofama. Upravo u tom smislu će se u ovome radu koristiti pojmovi migrant i izbjeglica²³.

Pojmovi selilac i selilaštvo koji se pokušavaju ustaliti u literaturi čine se s jezičnog stajališta neprikladnima, jer ne opisuju stvarnost dovoljno precizno poput pojma migrant i migracije²⁴.

Oblik krize u Europi 2015. godine govori u prilog takvoj terminologiji. Dvije najbrojnije skupine ljudi došle su tada iz Sirije i Afganistana. U Afganistanu su se još uvijek vodili unutrašnji oružani sukobi, stanovništvo se nije oporavilo od više desetljeća rata, postojao je veliki broj unutarnje raseljenih osoba i izbjeglica u okolnim zemljama. Uz to je Afganistan jedna od najsiromašnijih zemalja svijeta. Rat u Siriji proizveo je veliki broj unutarnje raseljenih osoba, izbjeglica u okolnim zemljama te siromaštvo u samoj zemlji. Dio ljudi koji su iz tih zemalja došli u Europu bježali su od rata i

²⁰ Usp. BENEDIKT XVI., Message of his holiness Benedict XVI. for the 92nd World day of migrants and refugees 2006. „Migrations: a sign of the times“, preuzeto sa: https://w2.vatican.va/content/benedict-xvi/en/messages/migration/documents/hf_ben-xvi_mes_20051018_world-migrants-day.html (pristupljeno 26.4.2017.)

²¹ PAPINSKO VIJEĆE „COR UNUM“ I PAPINSKO VIJEĆE ZA DUŠOBRIŽNIŠTVO SELILACA I TURISTA, *Izbjeglice - izazov solidarnosti*, 4.

²² Ovdje potrebno skrenuti pozornost na problem definiranja pojma „gospodarskih prilika koje prijete životu“. U nekim se slučajevima doista radi o objektivnim okolnostima (poput stalnih problema gladi i siromaštva u Africi ili pod nekim totalitarnim režimima), a ponekada se, kod onih koji napuštaju svoju zemlju, radi o izrazito subjektivnom viđenju vlastitih životnih uvjeta koje je teško svrstati pod prijetnju životu.

²³ Kako bi se izbjegla pojamovna zbrka, u prikazu crkvenih dokumenta u hrvatskim prijevodima biti će korištena terminologija koja je u njima prisutna (selilac i selilaštvo umjesto riječi migrant i migracije).

²⁴ Hrvatski jezični portal (<http://hjp.znanje.hr/>, pristupljeno 28.6.2017.) selioca definira kao: 1. onoga koji se ne ustaljuje, koji se seli (iz mjesta u mjesto, iz stana u stan), 2. onoga koji seli, koji obavlja selidbe; koji je selitelj. Selioca, kao onoga koji se seli, povezuje s nomadom kojeg pak definira kao 1. a. pripadnika skupine bez stalne postojbine, onoga koji se seli (lovci, ribari, stočari); kao selioca, b. u prenesenom značenju, kao onoga koji se često seli i mijenja boravište, stan itd. 2. onoga koji je skitalac, litalica. Isti portal migracije definira u sociološkom smislu kao seobe velikih grupa stanovništva s jednog područja na drugo ili iz jedne zemlje u drugu.

siromaštva te ih se može smatrati izbjeglicama. Dio njih je bježeći od rata u svojim zemljama završio u izbjegličkim logorima u okolnim zemljama iz kojih su potom odlučili otići u potragu za poslom i boljim životom. Njih možemo na neki način smatrati u isto vrijeme izbjeglicama i migrantima. Postoji i dio onih, naročito iz nekih drugih zemalja, koji su se priključili tom migrantskom valu i koje možemo smatrati migrantima u užem smislu pojma.

Iz same strukture migrantske krize 2015. godine proizlazi potreba uvođenja pojma *migranti u prolasku*. Novost i specifičnost takve vrste migranata nameću potrebu novog pastoralnog i evangelizacijskog promišljanja u okviru općeg pastorala migranata koji je usmjeren na aktivnosti na njihovu krajnjem odredištu.

Međutim, prilike migranata u prolasku tijekom samoga puta predstavljaju također kršćanima obvezu o kojoj treba pastoralno promišljati te vidjeti ima li povezanosti pastorala migranata u prolasku i pastorala migranata na njihovu krajnjem odredištu.

1.3. Migranti i izbjeglice u svijetu 2015. godine

1.3.1. *Migranti u svijetu 2015. godine*

Prema izvješću Odjela Ujedinjenih naroda za ekonomska i socijalna pitanja (UN DESA) u 2015. godini broj migranata u svijetu bio je 244 milijuna, čime je njihov udio u ukupnoj svjetskoj populaciji 3,3%²⁵. Udio migranata u ukupnoj populaciji Europe, Sjeverne Amerike i Oceanije je 10%, a Afrike, Azije i Južne Amerike 2%. Gotovo dvije trećine svjetskog broja migranata (67%) živi u Europi (76 milijuna) i Aziji (75 milijuna). Ostatak živi u Sjevernoj Americi (54 milijuna), Africi (21 milijun), Južnoj Americi i Karibima (9 milijuna) i Oceaniji (8 milijuna).

Najveći broj migranata raspoređen je i živi u 20 zemalja. Najviše u Sjedinjenim Američkim Državama (47 milijuna), što čini gotovo petinu svjetskih migranata ili 19% od ukupnog broja. Slijede Njemačka (12 milijuna) i Rusija (12 milijuna) te Saudijska Arabija (10 milijuna). Europske zemlje s najvećim brojem migranata su Njemačka (12 milijuna), Velika Britanija (9 milijuna), Francuska (8 milijuna), Španjolska (6 milijuna), Italija (6 milijuna), Ukrajina (5 milijuna), Turska (3 milijuna).

²⁵ Usp. UN, *International Migration Report 2015: Highlights*

Gledajući demografske karakteristike, žene čine 48% svjetske migrantske populacije u 2015. godini. Brojem žene nadmašuju mušku migrantsku populaciju u Europi i Sjevernoj Americi, dok su u Africi i Aziji brojniji muškarci. U Europi su 2015. godine žene činile 52,4% migrantske populacije. Prosječna starosna dob migranata na svjetskoj razini u 2015. godini je 39 godina, a u Europi 43 godine. 72% svjetskih migranata je u dobi od 20 do 64 godine, 15% je ispod 20 godina, a 13% iznad 65 godina.

Gotovo dvije trećine svjetskih migranata u 2015. godini živi u zemljama s visokim prosječnim dohotkom što obuhvaća oko 173 milijuna migranata ili 71% ukupnog broja. Od ostalih 29% ili 71 milijun, njih 61 milijun živi u zemljama srednjeg, a 9 milijuna u zemljama niskog prosječnog dohotka. Većina ih potječe iz zemalja sa srednjim prosječnim dohotkom. Veći dio od 244 milijuna migranata (104 milijuna ili 43%) je rođeno u Aziji. Slijede Europa (62 milijuna ili 25%), Južna Amerika i Karibi (37 milijuna ili 15%) te Afrika (34 milijuna ili 14%). Najveću dijasporu, odnosno najveći broj ljudi koji živi izvan svoje zemlje rođenja, u 2015. godini imala je Indija (16 milijuna), zatim Meksiko (12 milijuna), Rusija (11 milijuna), Kina (10 milijuna).

1.3.2. Izbjegllice i unutarnje raseljene osobe u svijetu 2015. godine

Prema izvješću UNHCR-a²⁶, UN-ove Agencije za izbjeglice, *Global trends report*²⁷, koje temeljem podataka vlada, partnera i vlastitih izvješća prati prisilno raseljavanje po svijetu, 2015. godina bila je po mnogočemu dramatična i obilježena negativnim rekordima. Sukobi i progoni u toj su godini pogodili do sada najviše zabilježen broj ljudi zbog čega je do kraja 2015. godine u svijetu bilo raseljeno 65,3 milijuna osoba. Time je prvi puta prijeđen prag od 60 milijuna raseljenih osoba. U taj ukupni broj ulazi 3,2 milijuna ljudi koji su kraj 2015. godine dočekali kao tražitelji azila u industrijaliziranim zemljama (što je najveći ukupan broj zabilježen od strane UNHCR-a); zatim 21,3 milijuna izbjeglica diljem svijeta (što je najveći ukupan broj od početka 90-ih godina te 1,8 milijuna više nego 2014. godine; tih 21,3 milijuna izbjeglica uključuju 16,1 milijuna izbjeglica pod mandatom UNHCR-a te pod mandatom Agencije Ujedinjenih naroda za pomoć palestinskim izbjeglicama na Bliskom istoku (UNRWA)

²⁶ Usp. <http://www.unhcr.hr/component/content/article/165-unhcr/news-and-views/news/288-prisilno-raseljavanje-dosize-rekordan-broj-i-pogada-1-od-svaki-113-osoba> (pristupljeno 27.12.2016.)

²⁷ Usp. UNHCR, *Global Trends, Forced displacement in 2015.*, Geneva, 2016.; preuzeto sa: <http://www.unhcr.org/576408cd7.pdf> (pristupljeno 27.12.2016.)

5,2 milijuna Palestinskih izbjeglica); i na kraju, 40,8 milijuna unutarnje raseljenih osoba (što je najveći ikad zabilježeni broj i povećanje od 2,6 milijuna od 2014. godine). Većinu ljudi koji su ušli u Europu 2015. godine UNHCR je okarakterizirao kao izbjeglice, što su u svojim izvješćima preuzele i neke druge agencije i službe.

Sve te brojke ukazuju na to da je jedna od 113 osoba u svijetu ili tražitelj azila ili izbjeglica ili unutarnje raseljena osoba. Kada bi tih 65,3 milijuna izbjeglica bili jedna nacija, bili bi 21. po veličini u svijetu. Prema podacima UNHCR-a u svijetu je 2005. godine svake minute 6 osoba postalo izbjeglicom, dok je u 2015. taj prosjek bio 24 osobe po minuti.

Uzroci porasta broja izbjeglica u 2015. godini. Tri su razloga velike stope porasta broja izbjeglica u razdoblju od 2010. godine:

- 1) dugo trajanje sukoba koji uzrokuju velike izljeve izbjeglica (na primjer sukob u Somaliji koji traje preko 20 godina ili u Afganistanu preko 30 godina);
- 2) često pojavljivanje novih ili rasplamsavanje starih sukoba (Sirija, Južni Sudan, Jemen, Burundi, Ukrajina, Središnja Afrička Republika itd.)
- 3) brzina rješavanja problema izbjeglica i unutarnje raseljenih osoba opada.

Tijekom 2015. godine više od polovice izbjeglica obuhvaćenim UNHCR-ovim mandatom dolazi iz tri zemlje: Sirije (4,9 milijuna), Afganistana (2,7 milijuna) i Somalije (1,1 milijun). Po broju unutarnje raseljenih osoba vodeće zemlje su Kolumbija (6,9 milijuna), Sirija (6,6 milijuna) i Irak (4,4 milijuna). Najveći broj novih unutarnje raseljenih osoba tijekom 2015. godine nalazi se u Jemenu (2,5 milijuna osoba ili 9% vlastitog stanovništva).

Najveći broj raseljavanja tijekom 2015. godine događao se na području Bliskog Istoka i Sjeverne Afrike. Rat u Siriji otjerao je u izbjeglištvo 4,9 milijuna osoba te uzrokovao unutarnje raseljavanje 6,6 milijuna osoba. Sukob u Iraku stvorio je oko četvrt milijuna izbjeglica te 4,4 milijuna unutarnje raseljenih osoba. Građanski rat u Jemenu otjerao je u izbjeglištvo 2,5 milijuna osoba. Sukobi u Libiji uzrok su pola milijuna unutarnje raseljenih osoba. Tome treba pridodati i 5,2 milijuna palestinskih izbjeglica pod mandatom UNWRA-e te manji broj izbjeglica iz manjih sukoba.

Sukobi u Južnom Sudanu, Središnjoj Afričkoj Republici i Somaliji, uz nova ili uobičajena masovna raseljavanja vezana uz Nigeriju, Burundi, Sudan, Demokratsku Republiku Kongo, Mozambik i ostale, uzrok su 18,4 milijuna izbjeglica i unutarnje raseljenih osoba tijekom 2015. godine. U isto vrijeme to je područje pružilo utočište za oko 4,4 milijuna izbjeglica, što je više od bilo kojeg drugog područja. Među deset

zemalja koje su primile najveći broj izbjeglica bilo je pet afričkih: Etiopija, Kenija, Uganda, Demokratska Republika Kongo i Čad.

Azija i Pacifik su treća regija po ukupnom broju raseljavanja tijekom 2015. godine. Jedna od šest svjetskih izbjeglica ili unutarnje raseljenih osoba dolazi iz te regije. Najviše iz Afganistana (2,7 milijuna izbjeglica i 1,2 milijuna unutarnje raseljenih osoba), a potom iz Mianmara (451.800 izbjeglica i 451.000 unutarnje raseljenih osoba). Iz iste regije dolaze i zemlje koje su među vodećima na svijetu po prihvatu izbjeglica: Pakistan (1,5 milijuna) i Islamska Država Iran (979.000).

Srednja Amerika bilježi tijekom 2015. godine rast raseljavanja od 17% koji je uzrokovan nasiljem bandi i ostalim oblicima nasilja. Kolumbija sa svojim nepromijenjenim i dugotrajnim stanjem i dalje ima najveći broj raseljenog stanovništva (6,9 milijuna), dok su El Salvador, Gvatemala i Honduras zajedno dosegli broj od 109.800 izbjeglica i tražitelja azila koji uglavnom odlaze u Meksiko i Sjedinjene Američke Države, što predstavlja više od peterostrukog povećanja tijekom tri godine.

Izbjeglička slika Europe u 2015. godini obilježena je oružanim sukobima u Ukrajini te dolaskom više od milijun izbjeglica i migranata iz prvih deset zemalja koje su uzrok izbjeglištva. Raseljavanje unutar Europe kretalo se oko brojke 593.000 izbjeglica od kojih je većina iz Ukrajine koja je imala i 1,6 milijuna raseljenih osoba.

U 2015. godini najviše zahtjeva za azil od svih zemalja zaprimila je Njemačka (441.900). Drugi najveći broj zahtjeva imaju Sjedinjene Američke Države (172.700), od čega se veliki broj odnosi na osobe koje bježe pred nasiljem organiziranih bandi u Srednjoj Americi. Značajan broj zahtjeva zabilježen je i u Švedskoj (156.000) i Rusiji (152.500). Tragična stvar koja je naročito došla do izražaja u 2015. godini jest da su, prema UNHCR-ovim podacima, djeca činila 51% svjetskih izbjeglica tijekom spomenute godine. Mnoga od njih bila su bez pratnje ili odvojena od svojih roditelja. U skladu s time, gotovo 98.400 zahtjeva za azil podnijeto je od strane takve kategorije djece, što je najveći ukupan broj zabilježen od strane UNHCR-a.

Većinu izbjeglica koje su pod mandatom UNHCR-a, njih oko 13,9 milijuna ili 86%, prihvatile su zemlje u razvoju. Najnerazvijenije zemlje pružile su utočište za 4,2 milijuna izbjeglica ili oko 26% ukupnog svjetskog broja izbjeglica. Zemlje koje su pojedinačno primile najviše izbjeglica su: Turska (2.5 milijuna); Pakistan (1.6 milijuna); Libanon (1.1 milijuna); Iran (979,400); Etiopija (736,100); Jordan (664,100). Libanon je primio najviše izbjeglica u odnosu na broj svojih stanovnika (183 izbjeglice na 1.000

stanovnika), a slijede ga Jordan (87) i Nauru²⁸ (50). U odnosu na veličinu svoga gospodarstva, Demokratska Republika Kongo primila je najviše izbjeglica (471 izbjeglicu za svaki dolar BDP-a po glavi stanovnika).

1.4. Migrantska kriza u Europi 2015. godine

1.4.1. Europa

Veliko povećanje migracijskog vala obilježilo je 2015. godinu u Europi te je izazvalo do tada najveću krizu u Europskoj uniji.

Početak ljeta naglo se povećao priljev osoba iz pravca Turske prema zemljama zapadne Europe, najviše prema Njemačkoj. Velike skupine ljudi kretale su se, tada već ustaljenom, *balkanskom rutom* preko Grčke, Makedonije, Srbije i Mađarske, a kasnije i Hrvatske. Kroz dotične zemlje najvećim dijelom su organizirano prevoženi vlakovima i autobusima te ostavljani ispred sljedeće granice koju su često prelazili ilegalno, hodajući kilometrima pješice. Dio tih ljudi u nekim zemljama uopće nije evidentiran. Takva kaotična situacija urodila je i neujednačenim i nejasnim podacima o njihovom točnom broju. Tako Frontex²⁹ navodi podatak o 764.038 ilegalnih prelazaka granica na *balkanskoj ruti*, dok je istu rutu prema UNHCR-u prešlo 856.700 ljudi. Frontex upozorava i na poteškoću prilikom određivanja njihova državljanstva, jer su mnogi od njih bili bez dokumenta ili s lažnim dokumentima i tvrdili da su iz Sirije kako bi ubrzali proces registracije i tako brže došli do odredišta³⁰. Veliki problem bio je i nedostatak brzog i pouzdanog načina otkrivanja lažnih putnih isprava, lažnih izjava o nacionalnosti i starosti te nesistematski upis otisaka prstiju³¹.

Zajednička izjava za medije UNHCR-a i IOM-a³² krajem 2015. godine te Izvješće UNHCR-a za 2015. godinu³³ iznose podatke vezane uz izbjegličku i

²⁸ Republika Nauru, otočna država u Tihom oceanu, površine 21 km²; političku i gospodarsku pomoć prima od australske vlade kojoj za uzvrat služi kao *offshore* prihvatni centar za tražitelje azila. (Usp. <https://www.theguardian.com/world/2016/aug/10/a-short-history-of-nauru-australias-dumping-ground-for-refugees>, pristupljeno 20.8.2016.)

²⁹ Usp. <http://frontex.europa.eu/trends-and-routes/western-balkan-route/> (pristupljeno 1.12.2016.)

³⁰ Usp. FRONTEx, Risk Analysis for 2016., FRONTEx, Warsaw, 2016., str. 7, preuzeto sa: http://frontex.europa.eu/assets/Publications/Risk_Analysis/Annula_Risk_Analysis_2016.pdf (pristupljeno 27.12.2016.)

³¹ *Isto*, str. 7.

³² Zajednička izjava za medije UNHCR-a i IOM-a: a) <http://www.unhcr.org/567918556.html> (pristupljeno 27.12.2016.) b) <http://www.unhcr.hr/component/content/article/165-unhcr/news-and-views/news/277-zajednicka-izjava-za-medije-unhcr-a-i-iom-a-milijun-izbjeglica-i-migranata-u-bijegu-prema-europi-u-2015-godini> (pristupljeno 27.12.2016.)

migrantsku krizu u Europi. Procjenjuje se da je tada preko mora iz Turske u Grčku i iz Sjeverne Afrike u Italiju i Španjolsku ušlo oko 1.015.078 osoba pri čemu je 3.771 osoba nestala ili se utopila. Većina izbjeglica i migranata, njih oko 856.700, ušla je preko Egejskog mora iz Turske u Grčku te se dalje kretala *balkanskom rutom*, u Italiju ih je ušlo 153.800, a u Španjolsku 15.400. Gotovo 25% pristiglih izbjeglica i migranata bila su djeca bez pratnje ili odvojena od obitelji, 17% bile su žene i 58% muškarci.

84% izbjeglica i migranata bilo je iz deset vodećih zemalja iz kojih dolaze izbjeglice, najviše iz Sirije, Afganistana i Iraka. U Europu je tijekom 2015. godine od ukupnog broja izbjeglica i migranata ušlo njih 50% iz Sirije, 21% iz Afganistana, 9% iz Iraka, 4% iz Eritreje, 3% iz Pakistana, 2% iz Irana, 2% iz Nigerije, 2% iz Somalije, 1% iz Maroka i 1% iz Sudana.

Prema statističkim podacima europskih vlada najviše tražitelja azila bilo je iz Sirije (675.700), Afganistana (406.300) i Iraka (253.600). Gotovo 50% podnijetih zahtjeva za azil otpada na Njemačku i Švedsku. Eurostat navodi podatak o preko 1,2 milijuna osoba koje *prvi puta* traže azil u Europskoj Uniji³⁴. Među njima najviše je Sirijaca (362.800) od kojih je gotovo polovica (158.700) zatražila azil u Njemačkoj. Na drugom mjestu su Afganistanci (172.800) od kojih je blizu polovice zatražilo azil u Mađarskoj (45.600) i Švedskoj (41.200). Na trećem mjestu su Iračani (121.500) sa zahtjevima za azil u Njemačkoj (29.800), Finskoj (20.400) i Švedskoj (20.200). Najveći broj prvih zahtjeva za azil u odnosu na broj stanovnika ima Mađarska (17.699 zahtjeva na milijun stanovnika), a najmanje Hrvatska (34 zahtjeva na milijun stanovnika). Zanimljiv je podatak Eurostata da su po broju prvi puta podnijetih zahtjeva za azil u Europskoj Uniji u 2015. godini na četvrtom i petom mjestu migranti s Kosova (66.885) i Albanije (65.935) što zajedno čini 10% od ukupnih zahtjeva.

1.4.2. Hrvatska

Početak rujna 2015. godine Mađarska je zatvorila granične prijelaze prema Srbiji te započela s izgradnjom ograde koja je trebala spriječiti ilegalne ulaske migranata u Mađarsku. Većina migrantskog vala koji se kretao *balkanskom rutom* tada je skrenuo prema Hrvatskoj. U noći između 15. i 16. rujna 2015. godine prvi migranti

³³ Usp. UNHCR, Global Trends, Forced displacement in 2015., str. 32-35.

³⁴ Usp. <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/7203832/3-04032016-AP-EN.pdf> (pristupljeno 27.12.2016.)

ulaze u Hrvatsku i pristižu u Tovarnik. 17. rujna dio onih koji nisu uspjeli ući u Mađarsku ulazi u Hrvatsku preko Baranje, a glavnina *balkanske rute* preusmjerava se na granična područja sa Srbijom oko Tovarnika, Iloka, Bapske, Bajakova i drugih službenih i neslužbenih prijelaza³⁵. Tisuće ljudi u tim trenucima na svim mogućim mjestima pješice ulaze u Hrvatsku, a neobjašnjivo nespremna i nepripremljena hrvatska vlast³⁶, pokušava postići kontrolu nad događanjima organizirajući autobusni i željeznički prijevoz migranata prema privremenim prihvatnim centrima ili granici s Mađarskom. „Malo je reći“, navodi se u Caritasovom pregledu tadašnjih događanja, „da je situacija u tim trenucima bila poprilično kaotična“³⁷. O toj kaotičnosti svjedoče i događanja u Belom Manastiru³⁸.

Tek nakon ulaska nekoliko tisuća migranata Vlada Republike Hrvatske 17. rujna 2015. godine imenovala je Hrvatski Crveni križ glavnim koordinatorom svih humanitarnih aktivnosti, dok je za rješavanje pitanja migranata na državnoj razini bilo odgovorno Ministarstvo unutarnjih poslova (MUP) u suradnji s Državnom upravom za zaštitu i spašavanje (DUZS) i Hrvatskom vojskom koja je dala logističku podršku³⁹. Na humanitarnoj razini djelovale su, uz Hrvatski Caritas, međunarodne i hrvatske nevladine

³⁵ Usp. HRVATSKI CARITAS, *Izbjeglička kriza u Hrvatskoj – program žurne pomoći (2015.-2016.)*, str. 6.

³⁶ „Varaždinski biskup mons. Josip Mrzljak kao predsjednik Hrvatskog Caritasa s posebnim zanimanjem prati dolazak izbjeglica s Bliskog istoka. Smatra da su državne službe zakazale i da se nisu dobro pripremile.

– Kako to da naša vanjska politika nije predvidjela migracije koje bi trebale proći kroz Hrvatsku? Pa ne putuju nekoliko dana. Do kraja se govorilo da neće k nama, dakle procjena je bila kriva. Moglo se svakako bolje – kaže.“ (<http://www.vecernji.hr/hrvatska/biskup-josip-mrzljakovo-je-islamizacija-europe-i-veliki-ispit-nama-krscanima-1025627>; objavljeno 19.9.2015., pristupljeno 21.12.2016.). Na tu slabu pripremljenost državne vlasti podsjeća i brošura Hrvatskog Caritasa *Izbjeglička kriza u Hrvatskoj* (usp. HRVATSKI CARITAS, *Izbjeglička kriza u Hrvatskoj – program žurne pomoći (2015.-2016.)*, str. 6).

³⁷ HRVATSKI CARITAS, *Izbjeglička kriza u Hrvatskoj – program žurne pomoći (2015.-2016.)*, str. 6.

³⁸ 17. rujna 2015. godine nekoliko je tisuća migranata probilo zaštitni kordon od 4-5 redovnih graničnih policajaca na graničnom prijelazu Batina između Hrvatske i Srbije. Radilo se o migrantima koji su nakon zatvaranja granice između Mađarske i Srbije skrenuli prema Hrvatskoj. Od toga popodneva do večeri u Belom Manastiru našlo se, prema različitim procjenama medija, između 8 i 11.000 migranata. Sam grad Beli Manastir ima oko 8.000 stanovnika. Kada su prvi migranti počeli stizati u belomanastirsku vojarnu tek su započele pripreme Državne uprave za zaštitu i spašavanje (DUZS) za postavljanje šatora za njihovo zbrinjavanje. Staru i napuštenu vojarnu koja više nije u uporabi pokušalo se urediti za prihvatanje migranata kada su oni već ušli u Baranju. Tijekom cijele naredne večeri u vojarnu nije provedena struja pa se prihvatanje ljudi i podjela hrane i vode odvijala uz svjetla baterijskih lampi i svjetla mobitela. S obzirom da je vojarna mogla i trebala primiti oko tisuću ljudi, veliki broj migranata proveo je tu noć spavajući na ulicama na potezu od vojarnice do željezničkog kolodvora. Sveukupnoj kaotičnoj situaciji pridonio je potpuni izostanak koordinacije i razmjene informacija između nadležnih ministarstava, policije, DUZS-a, Crvenog križa, gradske uprave, udruga i volontera te obilje nepotpunih i netočnih informacija sa svih razina. Tijekom sljedećeg jutra gotovo svi migranti napustili su Beli Manastir. U narednih par dana vojarna je dovedena do zadovoljavajuće razine za prihvatanje i boravak ljudi, no nakon tog 17. rujna više niti jedan migrant nije došao u Beli Manastir.

³⁹ Daljnji opis kronologije događanja i podaci preuzeti su iz brošure Hrvatskog Caritasa *Izbjeglička kriza u Hrvatskoj – program žurne pomoći (2015. – 2016.)*

organizacije pod koordinacijom Hrvatskog Crvenog križa koje su skrbile o dostojanstvenom zbrinjavanju migranata. Zbog sve većeg broja migranata koji su pristizali Vlada Republike Hrvatske 20. rujna započinje s uređenjem Prihvatnog centra u Opatovcu, kapaciteta 4-5 tisuća ljudi, koji je započeo s radom 23. rujna. Kroz taj je prihvatni centar, do njegova prestanka rada 3. studenog, prošlo 267.459 migranata. 3. studenog 2015. godine otvoren je Zimski prihvatno-tranzitni centar u Slavonskom Brodu. Nova lokacija omogućavala je bolji nadzor nad cjelokupnom situacijom jer je imala izravnu poveznicu s glavnim željezničkim pravcima što je osiguravalo lakši dovoz migranata s granice sa Srbijom te, nakon sigurnosne provjere i registracije, njihov prijevoz do granice sa Slovenijom. Kroz Centar u Slavonskom Brodu, do njegova službenog prestanka rada 15. travnja 2016. godine, prošlo je 337.114 migranata.

Od rujna 2015. do ožujka 2016. godine migranti su pristizali u Hrvatsku u prosječnom broju od 3.300 osoba dnevno⁴⁰, s tim da je od sredine rujna do kraja listopada 2015. iz smjera Srbije u Hrvatsku u prosjeku ulazilo preko 6.400 ljudi⁴¹. Od 16. rujna do 31. prosinca 2015. godine u Hrvatsku je ušao 555.761 migrant, a od 1. siječnja do 13. travnja 2016. 102.307 migranata⁴².

Ukupan broj migranata koji je prošao kroz Hrvatsku, odnosno kroz tranzitne centre, prema izvješću MUP-a Republike Hrvatske iznosi 658.000 migranata, od kojih su najzastupljeniji bili državljani Sirije (246.013), Afganistana (151.748), Iraka (78.935) i Irana (13.804)⁴³.

Najveći broj njih ušao je na području Vukovarsko-srijemske te manji broj na području Osječko-baranjske županije. Zanimljiv je podatak da je u prvih devet mjeseci 2015. godine, prema izvješću Sigurnosno-obavještajne agencije (SOA), bilo zabilježeno

⁴⁰ Usp. HRVATSKI CARITAS, *Izbjeglička kriza u Hrvatskoj – program žurne pomoći (2015.-2016.)*, str. 15.

⁴¹ Usp. FRONTEX, *Risk Analysis for 2016.*, str. 19.

⁴² Usp. HRVATSKI CARITAS, *Izbjeglička kriza u Hrvatskoj – program žurne pomoći (2015.-2016.)*, str. 16. Prema istom izvješću kroz Hrvatsku je prošlo 658.068 migranata. Od toga je 43,9% prošlo kroz Prihvatni centar u Opatovcu, 55,4% kroz Centar u Slavonskom Brodu i 0,7% kroz ostala mjesta obrade. Najzastupljeniji su bili državljani Sirije (48,07%), Afganistana (29,84%) i Iraka (16,56%). Od ukupnog broja migranata bilo je 51,49% muškaraca, 18,26% žena i 30,25% djece. (usp. str. 16-17)

⁴³ Usp. MINISTARSTVO UNUTARNJIH POSLOVA REPUBLIKE HRVATSKE, *Godišnje izvješće o radu za 2015. godinu*, Ministarstvo unutarnjih poslova, Zagreb, 2016., str. 58; preuzeto sa: <https://www.mup.hr/UserDocsImages/ministarstvo/2016/Godisnje%20izvjece%20o%20radu-2015..pdf> (pristupljeno 11.12.2016.)

tek oko 1.200 ilegalnih prelazaka granice, a od rujna do kraja godine bilo ih je preko 600.000 i oni se odnose na migrante⁴⁴.

S obzirom na ove brojke Hrvatski Caritas migrantsku krizu 2015./16. godine sasvim opravdano naziva najvećom humanitarnom krizom na našem području još od rata 1990-ih godina⁴⁵.

Potrebno je napomenuti kako je opravdano za pretpostaviti da je stvarni broj migranata koji je prošao kroz Republiku Hrvatsku nešto veći, jer se podaci kojima se barata najvjerojatnije odnose na migrante registrirane u prihvatnim centrima, a ne uzima se u obzir barem približan broj onih koji u prvim danima krize nisu registrirani nego su samo prevoženi do sljedeće granice. Za pretpostaviti je da je to razlog i stanovitih neslaganja u brojkama u različitim izvješćima o migrantskoj krizi.

1.5. Obilježja migranata nekršćana u prolasku

S obzirom da je teško predvidjeti buduće oblike migracija, u istom je smislu teško govoriti o mogućim budućim obilježjima samih migranata. Međutim, prema iskustvima migrantske krize 2015. godine, važno je uočiti najvažnija obilježja migranata u prolasku što olakšava planiranje budućih prikladnih pastoralnih odgovora na takve i slične oblike migracija.

a) *Kratko se zadržavaju.* Kratkoća zadržavanja je najvažnija karakteristika migranata u prolasku. Njihov prekid putovanja bio je uvjetovan jedino potrebom za odmorom, noćenjem ili zadržavanjem od strane vlasti.

b) *Heterogena skupina.* Migranti su bili vrlo heterogena skupina koja je obuhvaćala pripadnike različitih naroda, kultura, jezika, religija⁴⁶. Najviše migranata dolazilo je iz većinski muslimanskih zemalja⁴⁷.

⁴⁴ Usp. SIGURNOSNO-OBAVJEŠTAJNA AGENCIJA, Javno izvješće 2016., Sigurnosno-obavještajna agencija, Zagreb, 2016., str.13-14; preuzeto sa: <https://www.soa.hr/UserFiles/File/pdf/Javno-izvjesce-2016.pdf> (pristupljeno 15.4.2017.)

⁴⁵ Usp. HRVATSKI CARITAS, *Izbjeglička kriza u Hrvatskoj – program žurne pomoći (2015.-2016.)*, str. 5.

⁴⁶ Stanovništvo Sirije čine najvećim dijelom sirijski Arapi (74,9%), zatim Beduini (7,4%), Kurdi (7,3%), Palestinci (3,9%), Armenci (2,7%) i drugi (3,8%); po vjeroispovijesti su muslimani (86,0%; od čega suniti 74,0%), kršćani (5,5%; većinom pripadnici grčke pravoslavne crkve i armenski katolici), Druzi (3,0%) i drugi (3,8%). Stanovništvo Iraka najvećim dijelom čine Arapi (65,0%), zatim Kurdi (23,0%), Azerbajdžanci (5,6%) i ostali (6,4%); po vjeroispovijesti su uglavnom muslimani (97,0%, od toga šijiti 62,5% i suniti 34,5%). Stanovništvo Afganistana čine Afganci ili Paštuni (Paštunci, 42%), Tadžici (27%), Hazarijci (9%) i Beludži (2%), koji govore iranskim jezicima, Uzbeci (9%), Turkmeni (3%) i Kirgizi, koji govore turkijskim jezicima, te nuristanski Kafiri (Kāfir: nevjernik) ili Nuristanci (oko 222.000), koji govore jezikom iz dardske skupine i nešto dravidskih Brahuja. Po vjeroispovijesti su

c) *Putuju u teškim uvjetima.* Migranti su putovali u vrlo teškim uvjetima. Put od Turske do Njemačke znao je trajati i preko dva tjedna. Pri tome su dio puta prelazili pješice u svim vremenskim uvjetima. Zbog toga su putovali s vrlo malo osobnih stvari te nisu mogli nositi puno hrane i vode. Nekima su odjeća i obuća bili pokidani i neprikladni za takvo putovanje.

d) *Izloženi nasilju i diskriminaciji.* Na putu su znali biti izloženi fizičkom nasilju, pljački i raznim oblicima diskriminacije. Dolazilo je i do sukoba s policijom koja je ponekad protiv njih koristila silu, najčešće prilikom prelaska državne granice.

e) *Prisutnost rizičnih skupina.* Među migrantima je bilo žena, djece, staraca, trudnica, bolesnih, hendikepiranih. Neki od njih ostajali su u prihvatnim centrima čekati člana obitelji koji je završio u bolnici, dok bi skupina s kojom su putovali nastavila svoj put.

f) *Nepoštivanje njihova dostojanstva.* Kako bi ubrzali njihov prolazak, vlasti u nekim zemljama migrante su autobusima i vlakovima prevozili od granice do granice. Pri tome se ponekad nije vodilo računa o dostojanstvu čovjeka te je znalo doći do razdvajanja obitelji.

Kao svojevrsni rezime obilježja migranata u prolasku, koji iz kršćanske perspektive čine temelj obveze spram njih, može se navesti da su bili gladni, uplašeni, umorni⁴⁸, iscrpljeni i nemoćni⁴⁹.

uglavnom muslimani (suniti 80%, šijiti 19%). (Usp. LEKSIKOGRAFSKI ZAVOD MIROSLAV KRLEŽA, *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*, <http://www.enciklopedija.hr/>, pristupljeno 11.4.2017.)

⁴⁷ U javnosti je tada prevladavao stav kako se radi o vjernicima muslimanima. Tu, međutim, treba biti realan i reći kako nam je taj podatak nedostupan. Sasvim je opravdano pretpostaviti da to što netko dolazi iz većinski muslimanske zemlje ne znači da je vjernik. One u Hrvatskoj zabrinute zbog dolaska (prolaska) muslimana dobro je po tom pitanju uputiti na promišljanje nekih podataka iz projekta *Europsko istraživanje vrednota*, posebno onih o odnosu postotka katolika u Hrvatskoj i postotka praktičnih, tradicionalnih i nominalnih vjernika.

⁴⁸ Usp. HRVATSKI CARITAS, *Izbjeglička kriza u Hrvatskoj – program žurne pomoći (2015.-2016.)*, str. 4.

⁴⁹ Usp. *Isto*, str. 6.

2. MIGRANTI U PROLASKU KAO ZNAK VREMENA

Gotovo sve zemlje danas su na neki način suočene s migracijama kao pojavom koja utječe na njihov društveni, gospodarski, politički i vjerski život i koja zadire u same temelje tih zemalja⁵⁰. Na taj su način migracije postale dio novog razdoblja povijesti čovječanstva „u kojem se duboke i brze promjene postepeno proširuju na cijeli svijet“⁵¹. One su tako postale važna sastavnica „koja oblikuje društvenu, gospodarsku i političku stvarnost suvremenog svijeta“, ali koja istovremeno „pokreće istinsko etičko pitanje koje se sastoji u traženju novoga međunarodnoga ekonomskog poretka radi pravednije raspodjele dobara zemlje“⁵². Problem migracija kao jedna od značajki današnjega svijeta dotiče, na izravan ili neizravan način, i brojne pojedinačne živote i savjesti koji ponekada nisu u stanju uskladiti vječne vrijednosti i sadašnji tijek događanja te ih zbog toga spopada nemir i poticaj da traže odgovor na pitanja o smislu tih događanja i samoga života⁵³. U takvom odnosu stvari Crkva je pozvana biti uz čovjeka i ponuditi mu odgovore.

Kako bi ispunila svoju zadaću da, vođena Duhom Svetim i nasljedujući Krista, bude u službi spasenja svakog čovjeka, Crkva ima dužnost „da u svako vrijeme ispituje znakove vremena i tumači ih u svjetlu Evandjelja“⁵⁴. Na taj način ona odgovara na „vječna ljudska pitanja o smislu sadašnjeg i budućeg života i njihovu međusobnu odnosu“⁵⁵. Da bi se to postiglo potrebno je „upoznati i shvatiti svijet u kojem živimo, njegova očekivanja, težnje i često dramatičan značaj“, „pravo raspoznati vječne vrijednosti“ te ih „valjano uskladiti s novim“⁵⁶. U tom ispitivanju i prepoznavanju znakova vremena ne radi se, kako napominje nadbiskup Marchetto, o sociološkom tumačenju ljudske stvarnosti, nego o njenom iščitavanju u svjetlu vjere⁵⁷. Ta vjera pokreće Božji narod na trud da u događajima, potrebama i željama našega vremena razabere istinske znakove Božje prisutnosti i Božjih nakana, a u isto vrijeme rasvjetljuje

⁵⁰ Usp. PAPINSKO VIJEĆE ZA PASTORAL SELILACA I PUTNIKA, *Erga migrantes caritas Christi*, 1.

⁵¹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu „*Gaudium et Spes*“, 4, u: Dokumenti Drugog vatikanskog koncila, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2002. Dalje se služimo skraćenicom *Gaudium et spes*.

⁵² PAPINSKO VIJEĆE ZA PASTORAL SELILACA I PUTNIKA, *Erga migrantes caritas Christi*, 8.

⁵³ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Gaudium et spes*, 4.

⁵⁴ *Isto*, 4.

⁵⁵ *Isto*, 4.

⁵⁶ *Isto*, 4.

⁵⁷ Usp. A. MARCHETTO, *Lectures on Erga migrantes caritas Christi*, 2. poglavlje

sve stvari novim svjetlom i očituje Božje nakane⁵⁸. Stvarnosti koje treba uvijek i u svim vremenima pomno ispitati upravo su događaji, potrebe i želje koje ljudski rod doživljava i one su promjenjive i podložne dinamici djelovanja unutar granica vremena, dok je dužnost njihove interpretacije, koja vođena svjetlom vjere dohvaća njihov istinski smisao, trajna⁵⁹. Migracije u prolasku, kao dio općih migracija, upravo su jedna od stvarnosti koju treba pomno ispitati i iščitati u svjetlu vjere.

2.1. Migracije kao znak vremena

Odgovarajući na poziv Drugog vatikanskog koncila, posebno pastoralne konstitucije *Gaudium et spes*, Uputa *Erga migrants caritas Christi* suvremene migracije smatra vrlo važnim znakom vremena⁶⁰ te ih uvrštava u povijest spasenja „kao znak vremena i Božje prisutnosti u povijesti i zajednici naroda“⁶¹.

Na tragu toga papa Franjo kaže kako Crkva potiče da se u migracijama kao znaku vremena prepozna Božji naum⁶², dok papa Benedikt XVI. u migracijama vidi jedan od danas prepoznatljivijih znakova vremena⁶³.

Američka i meksička biskupska konferencija u kontekstu zajedničkih problema svojih zemalja migracije vide kao autentičan znak vremena kojeg prepoznaju u patnji onih koji su iz različitih razloga prisiljeni napustiti svoj domove⁶⁴.

Na početku govora o migracijama promatranim očima vjere Uputa *Erga migrantes* kaže kako je Crkva „oduvijek u seliocima promatrala sliku Krista, koji je rekao: 'Stranac bijah i primiste me' (Mt 25,35)“⁶⁵. Te Isusove riječi predstavljaju obvezu

⁵⁸ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Gaudium et spes*, 11.

⁵⁹ Usp. A. MARCHETTO, *Lectures on Erga migrantes caritas Christi*, 2. poglavlje

⁶⁰ Usp. PAPINSKO VIJEĆE ZA PASTORAL SELILACA I PUTNIKA, *Erga migrantes caritas Christi*, 14.

⁶¹ *Isto*, Predgovor

⁶² Usp. FRANJO, Message of his holiness pope Francis for the World day of migrants and refugees 2017. „Child Migrants, the Vulnerable and the Voiceless“; preuzeto sa: https://w2.vatican.va/content/francesco/en/messages/migration/documents/papa-francesco_20160908_world-migrants-day-2017.html (pristupljeno 26.4.2017.)

⁶³ BENEDIKT XVI., Message of his holiness Benedict XVI. for the 92nd World day of migrants and refugees 2006. „Migrations: a sign of the times“.

⁶⁴ Usp. COMMITTEE ON MIGRATION OF THE UNITED STATES CONFERENCE OF CATHOLIC BISHOPS (USCCB) IN COLLABORATION WITH THE CONFERENCIA DEL EPISCOPADO MEXICANO (CEM), *Strangers No Longer: Together on the Journey of Hope. A Pastoral Letter Concerning Migration from the Catholic Bishops of Mexico and the United States*, Washington, D.C., U.S.A., and Mexico City, Mexico; 2003., 102; preuzeto sa: <http://www.usccb.org/issues-and-action/human-life-and-dignity/immigration/strangers-no-longer-together-on-the-journey-of-hope.cfm> (pristupljeno 26.4.2017.). Dalje se služimo skraćenicom *Strangers No Longer*.

⁶⁵ PAPINSKO VIJEĆE ZA PASTORAL SELILACA I PUTNIKA, *Erga migrantes caritas Christi*, 12.

i pastoralnu uputu kako postupati prema strancima⁶⁶, jer u svakom čovjeku treba vidjeti sliku Božju. U tom su smislu sve neprilike koje prate migrante „izazov za vjeru i ljubav vjernika, koji su pozvani iscijeliti zla što ih sa sobom nose migracije i otkriti Božji naum koji se po njima ostvaruje, čak i onda kada su migracije prouzročene očiglednim nepravdama“⁶⁷. Ovdje je važno uočiti kako Uputa *Erga migrantes* na prvo mjesto stavlja pomoć migrantima (iscijeliti), a tek potom otkrivanje Božjeg nauma, odnosno ispitivanje znakova vremena. Iako bi ispitivanje znakova vremena, u smislu pomnog promišljanja i interpretacije u svjetlu vjere, trebalo na neki način prethoditi djelovanju, ovdje je, sukladno Isusovu učenju (Lk 10,29-36) i stavu Crkve⁶⁸ ipak u prvom planu čovjek u svom dostojanstvu slike Božje i u svojim nevoljama i potrebama⁶⁹. Ispitivanje znakova vremena kao proces ne smije u tom smislu biti izlika za konkretno nedjelovanje, kao što ni nepravda kao uzrok pojava, kako upozorava završni dio rečenice, ne smije biti prepreka u prepoznavanju Božjeg nauma u njima i kršćanskom djelovanju⁷⁰.

Uputa *Erga migrantes* migracije kao znak vremena tumači i razumijeva kroz tri biblijske slike: sudbinu progonstva Izraela, Krista kao stranca i Crkvu Pedesetnice. Povezanost sudbine Izraela sa spasenjem svih naroda razlog je stavljanja migracija u kontekst povijesti spasenja⁷¹. U teškim kušnjama i progonstvima koja je iskusio Izrael, Uputa prepoznaje poruke važne za spasenje svih naroda. Sve patnje koje donosi progonstvo imaju svoj kraj, ali i nose ohrabrenje za pouzdanje u Boga i u najmračnijim

⁶⁶ Iako ne ulazi u okvir teme o kojoj je ovdje riječ, bitno je napomenuti da se pojam stranac iz Isusovih riječi u današnjem kontekstu pluralnosti može gledati u širem kontekstu. On ne mora nositi samo nacionalno određenje već i kulturalno. Stranac u današnjem pluralnom i multikulturalnom društvu može biti svaki onaj koji se na neki način razlikuje od većine s kojom dijeli određeni životni prostor. Tako stranac može biti intelektualac, umjetnik, vjernik, ali i bivši zatvorenik, prostitutka, homoseksualac. U tom su smislu Isusove riječi poziv na pastoralno promišljanje i djelovanje o kojima se može misliti i u kontekstu Crkve otvorenih vrata (Usp. FRANJO, *Evangelii gaudium, Radost evanđelja*, Kršćanska sadašnjost, dokumenti 163, Zagreb, 2015., 46-47. Dalje se služimo skraćenicom *Evangelii gaudium*).

⁶⁷ PAPINSKO VIJEĆE ZA PASTORAL SELILACA I PUTNIKA, *Erga migrantes caritas Christi*, 12.

⁶⁸ Čovjek je put Crkve; Usp. IVAN PAVAO II., „Redemptor hominis“, 14, u: VALKOVIĆ, M., (uredio i uvod napisao), *Sto godina katoličkog socijalnog nauka*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1991. Dalje se služimo skraćenicom *Redemptor hominis*; usp. IVAN PAVAO II., *Laborem exercens, Radom čovjek*, 1, Kršćanska sadašnjost, dokumenti 63, Zagreb, 1981.; usp. IVAN PAVAO II., *Centesimus annus, Stota godina*, 6. poglavlje, Kršćanska sadašnjost, dokumenti 128, Zagreb, 1991.

⁶⁹ Ovaj je detalj u pastoralnom smislu od iznimne važnosti, naročito u pastoralu migranata u prolasku gdje je potreban brz i učinkovit odgovor na potrebe bližnjega. U tom su smjeru išli razmišljanje i djelovanje Crkve u Hrvatskoj tijekom migrantske krize 2015. godine, o čemu će biti riječi kasnije.

⁷⁰ Ovo se može usporediti sa knjigom o Jobu. Iako Job ne razumije smisao svojih nevolja i ne prepoznaje Božji naum, on ostaje vjeran Bogu i ne mijenja svoje ponašanje. S druge strane, oni oko njega ne vide Jobovu nevolju kao Božje djelovanje i prisutnost te se udaljuju od Boga.

⁷¹ Usp. PAPINSKO VIJEĆE ZA PASTORAL SELILACA I PUTNIKA, *Erga migrantes caritas Christi*, 14.

trenucima povijesti⁷². Sudbinu stranca i susret s njim Uputa tumači kroz sliku Krista i Marije. Nasljedujući Krista rođenog u štalici, koji je morao pobjeći u Egipat i koji je i nakon uskrsnuća „još uvijek stranac i neznamac“ te Mariju kao sliku iseljenice, „kršćanin u strancu ne promatra samo bližnjeg, već lice samoga Krista“⁷³. Na taj način Krist ujedinjuje cijeli ljudski rod. Na sličan način, rođenje Crkve na Pedesetnicu predstavlja „stvaran, ali i simboličan, susret naroda“⁷⁴.

Biblijska slika stranca postaje jedan od ključeva razumijevanja odnosa Crkve prema migrantima, a tako i prema onima u prolasku. Kršćani, koji su putnici u svijetu⁷⁵, koji poput Krista nemaju gdje glavu nasloniti (Mt 8,20), posebno razumiju što znači biti stranac pa gostoljubivost njeguju kao „nešto prirodno“⁷⁶. Susret sa strancem tako je susret s bratom ili sestrom. Stranac je vidljivi znak koji djelotvorno podsjeća na univerzalnost Katoličke Crkve koju najavljuje Izaija (Iz 2,2), o kojoj govori Krist (Lk 13,29) i koja se spominje u Otkrivenju (Otk 7,9)⁷⁷.

Uputa *Erga migrantes* tako u migracijama kao znaku vremena prepoznaje „žurni poziv na istinsko bratstvo“⁷⁸ te „predznak konačnog susreta cijeloga ljudskog roda s Bogom i u Bogu“⁷⁹. Taj se izazov mora „korisno upotrijebiti u izgradnji obnovljenog čovječanstva i naviještanju evanđelja mira“⁸⁰, imajući u svijesti sveopću poruku proroka „koji naviještaju spasenje za sve ljude, svjedočeći da, čak i u kaosu povijesnih događanja i proturječju povijesti čovječanstva, Bog nastavlja ostvarivati svoj naum spasenja dok sve – na nebu i na zemlji – ne bude uglavljeno u Kristu (usp. Ef 1,10)“⁸¹.

U konačnici, migracije, a tako i migracije u prolasku, kao znak vremena imaju i eshatološku i pashalnu dimenziju: „Put selilaca može tako postati živi znak vječnog poziva, trajni poticaj na onu nadu koja, okrenuta ka budućnosti, nadilazi ovozemnu stvarnost i potiče njezinu preobrazbu u ljubavi i eshatološkoj pobjedi. Osebujni položaj selilaca upućuje nam poziv na bratstvo Pedesetnice, gdje Duh uvodi sklad sred

⁷² Usp. *Isto*, 14.

⁷³ *Isto*, 15.

⁷⁴ *Isto*, 16.

⁷⁵ „Žive u svojoj domovini, ali su kao naseljenici; dionici su svih tereta kao građani, a trpe sve kao tuđinci. Svaka im je tuđina domovina, a svaka domovina tuđina ... Borave na zemlji, ali su građani neba“. (*Poslanica Diognetu*, gl. 5, 5-17; u: J. PAVIĆ i T.Z. TENŠEK, *Patrologija*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1993., str. 80.)

⁷⁶ PAPINSKO VIJEĆE ZA PASTORAL SELILACA I PUTNIKA, *Erga migrantes caritas Christi*, 16.

⁷⁷ Usp. *Isto*, 17.

⁷⁸ *Isto*, 12.

⁷⁹ *Isto*, 17.

⁸⁰ *Isto*, 14.

⁸¹ *Isto*, 13.

različitosti a ljubav postaje autentična u uzajamnom prihvaćanju. Tako iskustvo iseljništva predstavlja navještaj pashalnog otajstva, u kojem su smrt i uskrsnuće usmjereni prema stvaranju novog čovječanstva u kojem više neće biti ni roba ni stranca (usp. Gal 3,28)⁸².

2.1.1. *Multikulturalizam kao znak vremena*

Na tom putu „ljudskog roda ka rađanju novog naroda u kojem više neće biti diskriminacija i granica“⁸³, migracije zblizavaju i povezuju „različite sastavnice ljudske obitelji i zapravo vode k oblikovanju sve šireg i raznolikijeg društva“⁸⁴. To novo, šire i raznolikije društvo također je jedan od znakova vremena koji je danas nužno povezan s migracijama. Riječ je o multikulturalnom društvu koje se oblikuje upravo kroz migracije. Taj znak vremena važno je ovdje spomenuti jer je njegovo nerazumijevanje bio jedan od argumenta otpora prema migrantima tijekom krize 2015. godine.

Ivan Pavao II., u Poruci za 87. Svjetski dan migracija, podsjeća kako se u naviještanju evanđelja migrantima danas podrazumijeva posvetiti posebnu pozornost kulturnom okružju, jer su u gradovima i državama sve prisutnije multietničke i multikulturalne zajednice što predstavlja veliki izazov za kršćane⁸⁵. Na to se kasnije nadovezuje u pobudnici *Crkva u Europi* gdje među pojave koje obilježavaju kulturalno i društveno lice današnje Europe⁸⁶ ubraja multikulturalnost i multireligioznost te etički i religijski pluralizam kojim je Europa sve više označena⁸⁷.

Uputa *Erga migrantes* multikulturalnost promatra kao važan znak vremena kojem pristupa kroz kontekst migracija. Ono što veže migracije i multikulturalnost u kršćanskom smislu je mogućnost ostvarivanja jedinstva i zajedništva u Kristu kroz susret različitih naroda. Stoga Uputa i kaže: „Prijelaz s monokulturalnih na multikulturalna društva može se tako pokazati kao znak žive Božje prisutnosti u povijesti i ljudskom rodu, jer pruža, po djelovanju providnosti, mogućnost ispunjenja

⁸² *Isto*, 18.

⁸³ *Isto*, 13.

⁸⁴ *Isto*, 12.

⁸⁵ Usp. IVAN PAVAO II., Message of the holy father for the 87th World day of migration 2001, 8; preuzeto sa: http://w2.vatican.va/content/john-paul-ii/en/messages/migration/documents/hf_jp-ii_mes_20010213_world-migration-day-2001.html (pristupljeno 28.4.2017.)

⁸⁶ Usp. IVAN PAVAO II., *Ecclesia in Europa, Crkva u Europi*, 38, Kršćanska sadašnjost, dokumenti 136, Zagreb, 2003. Dalje se služimo skraćenicom *Ecclesia in Europa*.

⁸⁷ Usp. IVAN PAVAO II., *Ecclesia in Europa*, 20.

Božjeg nauma o sveopćem zajedništvu⁸⁸. Zato Uputa na pluralizam kultura gleda kao na pozitivan poticaj suvremenom čovjeku „na dijalog i suočavanje s temeljnim egzistencijalnim pitanjima kao što su smisao života i povijesti, trpljenja i siromaštva, gladi i bolesti te same smrti“⁸⁹, što susret s migrantima i izbjeglicama doista može omogućiti. U tom smislu Uputa pluralnost samu po sebi smatra bogatstvom, a dijalog vidi kao nesavršeno, ali stalno napredujuće, ostvarenje konačnog jedinstva čovječanstva⁹⁰.

Susret različitih naroda kroz migracije i multikulturalnost potiču kršćansku kreativnost i kršćane „da se na nov način zauzmu oko evangelizacije i solidarnosti“, stavlja pred njih „nove zadaće naviještanja“ te ih poziva „da dublje istraže vrijednosti koje dijele s ostalim vjerskim ili laičkim skupinama a koje su nužne da bi se zajamčio skladan suživot“⁹¹. Multikulturalnost kao novi povijesni kontekst, vezan uz migracije, pokazuje se tako kao poziv na kulturu solidarnosti koja podrazumijeva duh snošljivosti i poštivanje tuđeg identiteta⁹², ali i poziv na ekumenizam⁹³ i međureligijski dijalog i suradnju⁹⁴. Pri tome, međutim, ne treba zaboraviti dvije stvari:

(i) da su kršćani pozvani da „tamo gdje je to moguće i primjereno, mogu utirati putove dioništva s osobama različitog podrijetla i kulture, također s obzirom na 'obzirno naviještanje' vlastite vjere“⁹⁵;

(ii) da „otvorenost različitim kulturnim identitetima ne znači ipak nepromišljeno prihvaćati sve identitete, već ih – jer spadaju na osobnost – poštivati te, ako je moguće, cijeniti ih u njihovoj različitosti“⁹⁶.

2.1.2. Pluralizam kao znak vremena

Otpor prema migrantima i uz njih vezanu multikulturalnost, koji se pokazao tijekom krize 2015. godine proizlazio je dijelom iz nedovoljnog razumijevanja strukture današnjeg zapadnog društva.

⁸⁸ PAPINSKO VIJEĆE ZA PASTORAL SELILACA I PUTNIKA, *Erga migrantes caritas Christi*, 9.

⁸⁹ *Isto*, 30.

⁹⁰ Usp. *Isto*, 30.

⁹¹ *Isto*, 9.

⁹² Usp. *Isto*, 9.

⁹³ Usp. *Isto*, 32.; 33.; 38.; 56.; 58.; 77.; Pravno-pastoralni pravilnik čl. 17. i čl. 22.

⁹⁴ Usp. *Isto*, 3.; 7.; 32.; 33.; 38.; 69.

⁹⁵ *Isto*, 9.

⁹⁶ *Isto*, 30.

Pojam koji najbolje opisuje suvremene društvene procese i stanje duha u današnjem postmodernom društvu je *pluralizam*⁹⁷ koji se, osim na brojnim drugim razinama, očituje i kroz pluralizam religija i kultura. Pluralizam i pluralističko društvo tako su osnovna vrijednost današnjeg čovjeka i glavna značajka današnjeg vremena.

Uz takvu pluralističku strukturu, homogenost današnjeg društva je nemoguća. Temeljna definicija pluralizma⁹⁸, koja se pod vidikom nehomogenosti društva direktno tiče kršćanstva, može pluralizam definirati kao „stanje onih društava u kojima postoje različiti izvori iskustava, različiti svjetonazori, vrijednosti, društvene uloge i religije koje zajedno koegzistiraju bez jednog zajedničkog teoretsko-praktičnoga principa koji bi ih sve jasno strukturirao, njime vladao, i iz kojega bi sve to mnoštvo bilo lako pojmljivo“⁹⁹. U takvom pluralističkom društvu, kršćanstvo se našlo u novoj situaciji¹⁰⁰.

U srednjem vijeku društvo je bilo strukturirano prema kršćanskoj vjeri koja je, unatoč napetostima u nekim segmentima društvenih odnosa, prožimala sav život¹⁰¹. Crkva nije bila tek dio društva, nego, na neki način, njegov najvažniji i najveći dio. Svaku ugroženost ona je uspijevala odbaciti vjerskim tumačenjima, kroz svoj je sustav mogla dati odgovor na sva pitanja te je bila u mogućnosti urediti moralnu i političku praksu. S druge strane, u suvremenom svijetu Crkva se našla, prema Karlu Rahneru, u situaciji dijaspore¹⁰². To znači da ona „više ne utječe i ne oblikuje bitno pluralističko

⁹⁷ Usp. I. RAGUŽ, Poslanje Crkve u pluralizmu – „preobražavajuće prihvaćanje“, u: *Bogoslovska smotra*, 73 (2003.) 2-3, str. 273-274.

⁹⁸ Potrebno je razlikovati pluralnost i pluralizam. Raguž navodi kako je osnovna činjenica kreaturalnosti upravo pluralnost. To, međutim, ne isključuje mogućnost njenog strukturiranja „na temelju jednoga svjetonazora, jedne religije ili jednoga načela“ (I. RAGUŽ, *Poslanje Crkve u pluralizmu – „preobražavajuće prihvaćanje“*, str. 272). Ukoliko pluralizam isključuje mogućnost takvog strukturiranja društva na temelju jednog sustava ili načela, pluralna društva u tom smislu nisu pluralistička. Zato prednovovjekovna društva možemo smatrati pluralnima i u isto vrijeme homogenima. Ona su se temeljila na jednom svjetonazoru, religiji ili kulturi, a pluralnost se izražavala kroz različite staleže ili kaste, ali uvijek u okviru jednog zajedničkog sustava. (Usp. *Isto*, str. 272.)

⁹⁹ I. RAGUŽ, *Poslanje Crkve u pluralizmu – „preobražavajuće prihvaćanje“*, str. 272.

¹⁰⁰ „Kršćanstvo koje se, prema riječima H. Schelskog, pojavilo kao nova istina u starom svijetu, danas stoji kao stara istina pred novim svijetom“. (I. KOPREK, *Pluralizam u Hrvatskoj - izazov za kršćanina*, u: *Bogoslovska smotra*, 66 (1997.) 2-3, str. 261.)

¹⁰¹ Zanimljivo promišljaje donosi p. Rudolf Brajčić. Religiozni život laika u srednjem vijeku bio je, kaže on, pod velikim utjecajem samostanske duhovnosti koja je laike vodila više iz svijeta, nego im osvjetljavala put u svijetu. To stanje p. Brajčić opisuje Pascalovim riječima: „Zaboraviti svijet i sve drugo, sve osim Boga“. Čini se, kaže on dalje, da se Crkva „toga prenaplašeno pridržavala. No dok je ona zaboravljala svijet, ovaj je zaboravljao Boga i Crkvu“. Kada je čovjek konačno počeo otkrivati svijet i svoje mjesto u njemu to se počelo događati izvan Crkve i njene duhovnosti. „Tako se“, kaže p. Brajčić, „od renesanse do današnje mehanističke civilizacije izradio jedan veličanstven čovjekov svijet bez prisutnosti Crkve u njemu, dapače bez vjere u Boga. Laik se tako nekako najednom našao u drugoj situaciji, našao se u sekulariziranom svijetu, koji je izgubio vezu s Crkvom“. (R. BRAJČIĆ, *Svetost, zadatak svih*, u: *Obnovljeni život*, 31 (1976.) 6, str. 548.)

¹⁰² Usp. I. RAGUŽ, *Poslanje Crkve u pluralizmu – „preobražavajuće prihvaćanje“*, str. 278.

društvo“ i da je postala „samo *jednim* dijelom vrlo šarolike i raznovrsne stvarnosti“¹⁰³. U tom se smislu kršćanstvo našlo na istom tržištu s ostalim idejama i svjetonazorima.

Ako u takvim prilikama Crkva želi svoj glas učiniti društveno važnim, tada mora svoja promišljanja „argumentacijski racionalno dokazati i prikazati uvjerljivim“¹⁰⁴. To znači da se danas njen stav više ne podrazumijeva „kao nešto što je vrijedno bez prethodnoga promišljanja, problematiziranja i odluke“¹⁰⁵. Situacija dijaspore oslikava se i na individualnoj razini gdje je vjera za kršćanina „također postala partikularna stvarnost, jedna od mnogobrojnih drugih stvarnosti“¹⁰⁶ i gdje se on „mora neprestano sučeljavati s drugim svjetonazorima, idejama i religijama“¹⁰⁷ i gdje nema odgovore na sva pitanja¹⁰⁸.

Kršćanski odgovor na stvarnost pluralizma i pluralističkog društva Raguž opisuje kroz tri moguća odgovora, odnosno pristupa pluralizmu. *Kršćanski integralizam* opisuje se kao pokušaj izvođenja i svodenja cjelokupne zbilje na kršćansku vjeru. Pri tome se u potpunosti odbacuje pluralizam kojeg se smatra stanjem potpune grešnosti te se slijedom toga odbacuje i dijalog s drukčijim idejama, svjetonazorima, religijama. Prva posljedica takvoga stava prema pluralizmu je tzv. *getoizirano kršćanstvo* koje se potpuno povlači iz društva i koje je uglavnom karakteristično za Crkve reformacije. Druga posljedica predstavlja opasnost za Katoličku crkvu i njene vjernike. Očituje se u želji za stvarnom političkom moći Crkve u društvu sa svim privilegijama koje ta moć nosi. Takav stav predstavlja „iluzorni san o srednjem vijeku“¹⁰⁹ te utjecaju i moći Crkve. *Kršćanski relativizam* ideju jednoga smješta u božansku sferu, a pluralizam u povijesnu. Realno jedinstvo cijele zbilje tako je predmet tek eshatološke nade što znači da je pluralizam jedina prihvatljiva svjetska vrijednost. U tom se kontekstu vjera smješta u sferu privatnosti, dok javnost treba ostati sekularna i pluralna. Na taj je način moguće da „Crkva kojoj se pripada jedno veli, a kršćanin pojedinac u javnosti zastupa

¹⁰³ *Isto*, str. 278.

¹⁰⁴ *Isto*, str. 279.

¹⁰⁵ *Isto*, str. 279.

¹⁰⁶ *Isto*, str. 279.

¹⁰⁷ *Isto*, str. 280.

¹⁰⁸ Nikola Bižaca kaže slično: „Živeći u religijskoj dijaspori s bezbroj svjetonazorskih, filozofskih i religijskih ponuda, a bez potpore jednoga homogenog društvenog ambijenta i zajedničkog implicitnog aksiološko-filozofskog horizonta, osobna religiozna uvjerenja teže tome da postanu tek religiozna mišljenja, tj. jedno od mogućih načina gledanja na životni smisao, koji je podložan trajnom ispitivanju ... Pluralizam stvara kod mnogih osjećaj trajne nesigurnosti glede onog što bi trebalo vjerovati i kako živjeti“. (N. BIŽACA, Dijalog i navještaj u vremenu religijskog pluralizma, u: *Crkva u svijetu*, 32 (1997.) 1, str. 70.)

¹⁰⁹ I. RAGUŽ, *Poslanje Crkve u pluralizmu – „preobražavajuće prihvatanje“*, str. 281.

suprotne stavove¹¹⁰. Takvo shvaćanje Crkvu ne želi getoizirati, ali ju ne želi ni kao dio pluralističke javnosti. Raguž zaključuje kako „većina današnjih kršćana uglavnom živi činjenično takav kršćanski relativizam naspram pluralizma“¹¹¹. *Preobražavajuće prihvaćanje* treći je mogući kršćanski odgovor na stvarnost pluralizma. Njega Raguž opisuje, pozivajući se na Karla Rahnera, pojmom *konkupiscencija* kojim izražava „trijezni stav spram pluralizma koji niti ne demonizira, a niti bezuvjetno prihvaća pluralizam“¹¹². Ukoliko Crkva želi da Kristova spasenjska poruka zaživi u današnjem svijetu, ona mora u određenoj mjeri *prihvatiti* današnje vrijeme odnosno pluralizam, jer ono što nije prihvaćeno, nije ni spašeno¹¹³. To znači, smatra Raguž, da se Crkva mora odreći idealiziranog sna o srednjem vijeku te prihvatiti ireverzibilnu situaciju pluralizma¹¹⁴ kao znak vremena. Kršćanski prihvatiti pluralizam u tom smislu znači *nasljedovati raspetoga Krista* živeći kao Crkva u njegovoj agoniji te prihvaćajući strpljivo agoniju pluralističkog svijeta; znači ponizno prihvatiti da Crkva ne može sintetizirati cjelokupno znanje i stvarnost te da na mnoga pitanja suvremenog čovjeka nema gotove odgovore; znači ne promatrati pluralizam kao grijeh, nego kao otvoreni sustav vođen Bogom koji mu jedini može podariti eshatološku integraciju. Prihvati pluralizam znači i *prihvatiti situaciju dijaspore* Crkve u današnjem društvu. To podrazumijeva, kaže Raguž, promatranje ostalih svjetonazora, religija, mišljenja i ideja ne kroz prizmu grijeha, nego kao sustava „u kojima su također prisutne zrake božanske istine i svjetla“¹¹⁵, što ujedno potiče Crkvu na toleranciju i dijalog. Prihvatiti pluralizam znači i *podržavati ga*, ali ne u smislu neodgovornog prihvaćanja svega, nego u smislu prihvaćanja da mnoge instance participiraju na ostvarenju kršćanske vjere koju potpuno predstavlja jedino Crkva. Prihvaćanje pluralizma znači i spremnost Crkve na prihvaćanje ekonomskog, ali i kulturnog *siromaštva* koje uključuje priznavanje nepoznavanja nekih segmenata znanosti, gospodarstva, tehnike i umjetnosti. To,

¹¹⁰ *Isto*, str. 281.

¹¹¹ *Isto*, str. 281.

¹¹² *Isto*, str. 282.

¹¹³ Usp. *Isto*, str. 283.

¹¹⁴ Pluralizam je, kaže Raguž, ireverzibilna situacija u povijesti za koju smatra da će biti trajno stanje budućnosti. Za tu tezu on navodi dva razloga. Prvi je sve veće i snažnije jedinstvo pluralnog prostora zbog čega se ne očekuje mogućnost pobjede jedne ideologije koja bi potisnula one druge. Drugi razlog je u tome što elementi koji su uzrokovali pluralizam (npr. ekonomija, komunikacije, mediji) taj pluralizam sve više snaže, a ne umanjuju (Usp. I. RAGUŽ, *Poslanje Crkve u pluralizmu – „preobražavajuće prihvaćanje“*, str. 275.). Slično kaže Nikola Bižaca: „Zato govor o mogućnosti radikalne reverzibilnosti fenomena pluralizma nužno uključuje i takvu projekciju budućnosti u kojoj će ili postojati totalitarno ustrojena svjetska država ili će nekoliko monolitnih religijsko-civilizacijskih cjelina živjeti u stanju međusobne permanentne napetosti.“ (N. BIŽACA, *Dijalog i navještaj u vremenu religijskog pluralizma*, str. 69.)

¹¹⁵ I. RAGUŽ, *Poslanje Crkve u pluralizmu – „preobražavajuće prihvaćanje“*, str. 284.

naravno, kaže Raguž, ne znači da ne treba razvijati sakralnu ili ne podržavati i ne poznavati sekularnu kulturu. Prihvatiti pluralizam znači i *opušteno se pomiriti s njim*. To pomirenje ne proizlazi iz očaja, već iz kršćanske nade da je Bog jedini koji može pomiriti nepomirljive pluralističke suprotnosti. Osim toga, napominje Raguž, „to opušteno pomirenje s pluralizmom uključuje i pomirenje s određenim stvarnostima koje su u određenim trenucima nerješive. To Crkvi i pojedinim kršćanima omogućuje da se strašću i odgovornošću posvete onim stvarima koje su smislene, vrijedne i potrebite zauzetosti“¹¹⁶.

Preobražavajuća snaga Crkve u pluralističkom društvu, kaže Raguž, proizlazi prije svega iz njenog odgovornog sučeljavanja s pluralizmom koji se tako pokazuje kao dvostruka šansa za Crkvu. Prva šansa tiče se odnosa Crkve i društva. Taj odnos koji je bio narušen sekularizacijom koja je nastojala potpuno razdvojiti Crkvu i sekularno društvo, pluralizmom je nadiđen utoliko što Crkvu promatra ravnopravnim sudionikom u javnim raspravama. „Crkva, a posebice Crkve u postkomunističkim zemljama“, kaže Raguž, „trebaju zato prihvatiti pluralističko društvo kao šansu, po kojoj se smiju slobodno uključivati u javni diskurs, naviještati Kristovu poruku spasenja, te tako utjecati na javno mnijenje određenoga društva“¹¹⁷. Crkva treba biti svjesna, napominje dalje Raguž, da se pri tome ne može služiti prednovovjekovnim metodama, već da njeno sudjelovanje u javnom životu treba počivati na suvremenom obliku diskursa. Druga šansa, kaže Raguž, tiče se otkrivanja izvornog poslanja Crkve u svijetu. Dok je Crkva u nekim prošlim vremenima povremeno zaboravljala svoje nadnaravno poslanje i bavila stvarima koje ne spadaju na nju, poput želje za svjetovnom vlasti i moći, pluralizam joj sada pruža šansu povratka izvornom nadnaravnom poslanju. „Mnogo toga“, navodi Raguž riječi Heinricha Friesa, „što je pripadalo i pripada svijetu ponovo je u Novom dobu vraćeno svijetu. Oslobođenje od svjetovnih interesa rasvijetlilo je Crkvu u najboljem smislu riječi te je otvorilo i otkrilo svijetu na nov, neusporedivo manje dvojben način. Tako je Crkva u stanju zastupati ono jedino potrebno, a da ne pobuđuje sumnju kako želi biti 'jedno i sve'“¹¹⁸. Za razliku od srednjovjekovnog homogenog društva kojem je pripadnost značila automatsku pripadnost Crkvi, današnji pluralizam otvara joj priliku postati „Crkvom slobodnih i za nju odlučno opredijeljenih

¹¹⁶ Isto, str. 286.

¹¹⁷ I. RAGUŽ, *Poslanje Crkve u pluralizmu – „preobražavajuće prihvaćanje“*, str. 287.

¹¹⁸ H. FRIES, *Izazvana vjera*, Sarajevo, 1983., str. 14.7; I. RAGUŽ, *Poslanje Crkve u pluralizmu – „preobražavajuće prihvaćanje“*, str. 287.

vjernika“¹¹⁹. To je, smatra Raguž, ujedno poziv na spremnost za *Crkvu maloga stada* što ne znači povlačenje iz društva ili bijeg od odgovornosti naviještanja, već stavljanje naglaska na suodgovornost svih vjernika za crkveni život, a posebno laika. Raguž zaključuje: „Budući da pluralizam ne dopušta da pojedinac sve zna i sve može sintetizirati, u 'Crkvi maloga stada' neće biti moguće da jedan pojedinac, biskup ili svećenik, donosi odluke i rješava određene probleme, bez savjetovanja s drugim osobama. U Crkvi tako svi postaju upućeniji jedan prema drugome“¹²⁰.

Glavnu *preobražavajuću* ulogu Crkve i kršćanina pojedinca u pluralizmu Raguž vidi u *nastojanju oko jedinstva* društva i čovječanstva¹²¹, a to je upravo ono što u migracijama kao znaku vremena i poveznicom s pluralizmom i multikulturalizmom Uputa *Erga migrantes* prepoznaje kao Božji naum – kao „žurni poziv na istinsko bratstvo“¹²² te „predznak konačnog susreta cijeloga ljudskog roda s Bogom i u Bogu“¹²³. Dakle, način na koji Crkva može preobraziti pluralističko društvo jest nastojati dovesti ga do njegova jedinstva¹²⁴ i tako ga prevladati. „Prihvaćajući pluralizam“, kaže Raguž, „Crkva treba raditi na tome da prevlada pluralizam“¹²⁵. Služeći se mogućnostima pluralističkog društva Crkva tu svoju zadaću može ostvarivati sudjelovanjem u društvenom životu „ukazujući na ono što je zajedničko u društvu, ali i predlažući društvu ono što *bi moglo biti* zajedničko“¹²⁶. Upravo takva prisutnost Crkve otvara mogućnost da se čuje njezin glas odnosno ostvari mogućnost evangelizacije. Stoga je razumljiv Ragužov stav da Crkva treba braniti zdravi pluralizam u današnjem društvu, posebno od opasnosti njegovih devijacija¹²⁷. Jedna od takvih opasnosti je njegova relativistička verzija koju ne zanima jedinstvo već sve proglašava jednako vrijednim. Takav stav, smatra Raguž, može dovesti do kaosa koji bi mogao pobuditi

¹¹⁹ I. RAGUŽ, *Poslanje Crkve u pluralizmu – „preobražavajuće prihvaćanje“*, str. 288.

¹²⁰ *Isto*, 288.

¹²¹ *Usp. Isto*, str. 288.

¹²² PAPINSKO VIJEĆE ZA PASTORAL SELILACA I PUTNIKA, *Erga migrantes caritas Christi*, 12.

¹²³ *Isto*, 17.

¹²⁴ Temelj takvog jedinstva u različitosti Uputa *Erga migrantes* vidi u promatranju Trojstva (*Erga migrantes caritas Christi*, 34), a slično promišlja i Raguž kada kaže da „bez nauka o trojedinome Bogu nemoguće je misaono vrednovanje i posredovanje jedinstva i pluralizma u stvorenoj stvarnosti“ (I. RAGUŽ, *Poslanje Crkve u pluralizmu – „preobražavajuće prihvaćanje“*, bilješka 37, str. 289.).

¹²⁵ I. RAGUŽ, *Poslanje Crkve u pluralizmu – „preobražavajuće prihvaćanje“*, str. 288.

¹²⁶ *Isto*, str. 288.

¹²⁷ Slično tvrdi i Ivan Koprek kada kaže da „ima područja na kojima bez dvoumljenja možemo prihvatiti pluralizam (primjerice pluralizam jezika i kultura)“, ali i da je pri tome važno imati na umu „istinu da se ne može prihvatiti pluralizam koji potiče nečovječnost“. Crkva u okvirima pluralizma „ne smije ostati defanzivna i pasivna“ te se ne smije „pomiriti s činjenicom da na bilo koji način bude gaženo ljudsko dostojanstvo koje čovjeku po naravi pripada“. (I. KOPREK, *Pluralizam u Hrvatskoj - izazov za kršćanina*, str. 262.; 264.)

želju za jednom ideologijom koja bi uvela red u taj kaos. Opasnost predstavlja i naglašavanje potrebe za jedinstvom iza koje se kriju ideje koje ugrožavaju čovjeka¹²⁸. Tako ideja globalizacije u svom naglašavanju jedinstva često krije želju za moći i dominacijom određenih nacija ili elita. Opasnost pluralizma leži i u mogućnosti da se društvo pretvori u društvo egoista i konformista, a javnost postane samo birokratizirana forma u kojoj nema prave slobode i rasprave. Zbog svega navedenoga, smatra Raguž, „Crkva danas treba imati snažnu kritičku ulogu spram svih devijacija pluralističkog društva“¹²⁹.

Ta kritika treba biti konkretna i treba davati isto tako konkretne pastoralne naputke. To znači, kaže Raguž pozivajući se na Karla Rahnera, da Crkva mora ostvariti svoju proročku ulogu te da se „vođena Duhom Svetim, treba odvažiti u određenoj povijesnoj situaciji ponuditi konkretne, konačne 'pastoralne naputke' ili 'proročke impulse', koji će vrijediti za određeni trenutak sekularno-pluralističkog društva. Ti su naputci ili impulsi proročki zato što se ne mogu potpuno i jasno deduktivno izvesti iz vječnih i objavljenih kršćanskih načela“¹³⁰. Crkva međutim, nastavlja Raguž, sasvim opravdano „radije koristi općenita načela u svome odnosu prema društvu ... jer se praksa treba događati u svjetlu objave i njezinih principa, koji ne mogu biti svedeni na konkretno konačno“¹³¹. Ipak, smatra Raguž, ako Crkva želi biti pastoralno i teološki aktualna u društvu, tada treba preuzeti određeni rizik pogreške, rizik davanja konkretnih pastoralnih naputaka od kojih se neki može pokazati neistinitim ili neodgovarajućim¹³². Zbog toga je „danas Crkvi i kršćanima potrebna, uz jasno objavljena načela, mudra 'teološka mašta' s obzirom na konkretno. Ta bi teološka mašta podrazumijevala reflektivno-stvaralačko prosuđivanje konkretnih kontingentnih događanja u kojima jasna i općenita načela ne koriste ili gotovo ništa ne znače. A, pluralizam jest upravo vrijeme u kojemu je realnost postala tako pretiła da je neka općenita načela jednostavno

¹²⁸ Jednu od takvih opasnosti Nikola Bižaca vidi u suvremenom liberalizmu koji se s obzirom na kulturni i svjetonazorski pluralizam „ne zadovoljava konstatacijom činjeničnosti pluralizma, već razvija autentični kult pluralizma, smatrajući da će to dovesti do tolerantnijeg i humanijeg društvenog suživota“. (N. BIŽACA, *Dijalog i navještaj u vremenu religijskog pluralizma*, str. 70.)

¹²⁹ I. RAGUŽ, *Poslanje Crkve u pluralizmu – „preobražavajuće prihvaćanje“*, str. 290.

¹³⁰ *Isto*, str. 290.

¹³¹ *Isto*, str. 290.

¹³² O tome se može promisliti i u kontekstu govora o Crkvi izlaska kada papa Franjo kaže: „Draž mi je Crkva koja je doživjela nezgodu, koja je ranjena i prljava zato što je izišla na ulice, nego Crkva koja je bolesna zbog zatvorenosti i komocije hvatanja za vlastite sigurnosti. ... Nadam se da nas mnogo više nego strah da ćemo pogriješiti pokreće strah od zatvaranja u strukture koje nam daju lažni osjećaj sigurnosti, u norme koje nas pretvaraju u neumoljive suce, u navike u kojima se osjećamo mirni ...“. (FRANJO, *Evangelii gaudium*, 49.)

ne mogu sintetizirati i obuhvatiti. Običan 'ratio' nije više dostatan, zato je potreban nekakav teološko-maštoviti ratio“¹³³.

Najvažnija dimenzija oko koje se vrti kršćansko preobražavajuće prihvaćanje pluralizma jest da Crkva i kršćani budu „sakrament Božje trojstvene ljubavi prema čovjeku“¹³⁴. Crkva će, smatra Raguž, danas biti aktualna i nadahnjujuća ako svojim svjedočenjem pluralističkom čovjeku bude ukazivala na Boga koji ljubi čovjeka i koji je uz njega u svim njegovim suvremenim problemima i dilemama, pa tako i onima vezanima uz migracije, te mu tako navijesti spasenje koje se događa upravo u ovom pluralističkom svijetu.

2.2. Odgovor Crkve na migracije kao znak vremena

Migracije su pokazale u proteklih stotinjak godina svoju slojevitost i višedimenzionalnost koji su prepoznati u Crkvenim dokumentima i koji su uvjetovali razvojni pristup u promišljanju pojma i same pojave¹³⁵. Povijesne okolnosti utjecale su na različite naglaske i različite pristupe. U drugoj polovici 19. stoljeća selilaštvo se promatra u kontekstu kretanja Europljana unutar same Europe te u preoceanske zemlje u potrazi za poslom. Nakon 1. i 2. svjetskog rata naglasak je na migracijama mnoštva izbjeglica, naročito iz Istočne Europe. Šezdesetih godina 20.-og stoljeća gospodarski razvoj uzrokuje nova kretanja stanovništva u Europi, ali ovaj puta ne samo obične radne snage već i stručnjaka. Osamdesetih i devedesetih godina naglasak se, zbog novih ratnih sukoba, opet premješta na migracije izbjeglica i prognanika – od tzv. *boat people* u Vijetnamu, što je bio i neposredni uzrok osnivanja Isusovačke službe za izbjeglice (Jesuit Refugee service – JRS), do izbjeglica i prognanika u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini¹³⁶. Aktualni sukobi na Bliskom istoku i Aziji uzrok su jedne nove i u suvremenoj povijesti neviđene dimenzije migracija. Uvjetovano takvim povijesnim okolnostima razumljivo je da pojam migracija treba promišljati u razvojnom kontekstu

¹³³ I. RAGUŽ, *Poslanje Crkve u pluralizmu – „preobražavajuće prihvaćanje“*, str. 290-291.

¹³⁴ *Isto*, str. 291.

¹³⁵ Odličan pregled problematike vezane uz pojavu migracija s pregledom najvažnijih crkvenih dokumenata razmotrenih kroz dvije glavne teme obzirom na migracije – fenomen migracija i pastoralni odgovor Crkve – dao je dr. Antun ŠKVORČEVIĆ u tekstu *Crkveno učiteljstvo o migracijama u Bogoslovskoj smotri* (63 (1993.) 3-4). Kratki pregledi dokumenata o migracijama mogu se naći i u: V. STANKOVIĆ, *Katolička Crkva i Hrvati izvan domovine*, str. 73-77.; PAPINSKO VIJEĆE ZA PASTORAL SELILACA I PUTNIKA, *Erga migrantes caritas Christi*, 19-26. (pregled najvažnijih dokumenata); 31-33. (tijela Svete Stolice).

¹³⁶ Usp. A. ŠKVORČEVIĆ, *Crkveno učiteljstvo o migracijama*, str. 318-319.

te da je teško promatrati ga kao jednoznačan pojam. U tom smislu treba razumijevati dokumente koji govore o migracijama.

2.2.1. Migracije u crkvenim dokumentima

Dokumenti o migracijama različitog su značenja: poticajnog, duhovno – pobudnog, odredbenog, prigodnog – ukoliko govore o problemu samo pod određenim vidikom ili obzirom na jedan narod, neki pak cjelovito razmatraju problem; nekima je autor određeni dikasterij, a nekima sam papa¹³⁷. Ovdje ćemo pažnju usmjeriti na dokumente koji imaju opće ili normativno značenje te ih promotriti pod vidikom dvije bitne teme za migracije: fenomen migracija i pastoralni odgovor Crkve.

Exsul familia. Jedan od nezaobilaznih među novijim dokumentima Crkve o temi migracija jest Apostolska konstitucija o dušebrižništvu migranata *Exsul familia* pape Pija XII. iz 1952. godine. Ona je *magna charta* crkvene misli o migracijama¹³⁸. Započinje iznimno važnim riječima za svako daljnje promišljanje migracija: „Sveta obitelj iz Nazareta u bijegu u Egipat prauzor je svake izbjegličke obitelji. Isus, Marija i Josip živeći u progonstvu u Egiptu, kako bi pobjegli od bijesa zlog kralja, u svim su vremenima i mjestima uzor i zaštitnici svakog migranta, stranca i izbjeglice bilo koje vrste koji su, bilo prisiljeni strahom od progona ili vlastitom željom, morali napustiti svoj dom, roditelje, rodbinu, prijatelje i otići u stranu zemlju“¹³⁹. Konstitucija ne analizira pojavu migracija u svojoj njezinoj složenosti, nego u prvome dijelu daje opširan povijesni pregled djelovanja Crkve po pitanju pastora migracija, a u drugome potvrđuje neke od postojećih te uspostavlja nove ustanove za pastoral migranata. S obzirom da je usmjerena više na povijesni kontekst problema, Konstitucija ne ulazi u dublje analize fenomena i pojmova te samo načelno razlikuje dvije vrste migranata: one *pod prisilom* i one *iz nužde*. Među njima izričito spominje migrante, strance i izbjeglice imajući pri tome gotovo isključivo u mislima katolike. Pio XII. ističe kako se Crkva o njima uvijek brinula s posebnom brigom i ustrajnom pomoći kako bi sačuvala vjeru

¹³⁷ Usp. *Isto*, str. 318.

¹³⁸ Usp. PAPINSKO VIJEĆE ZA PASTORAL SELILACA I PUTNIKA, *Erga migrantes caritas Christi*, 20.

¹³⁹ Usp. PIO XII., *Apostolic Constitution Exsul Familia Nazarethana*, 1., preuzeto sa: <http://www.acmro.catholic.org.au/about/church-documents-on-migration/the-teaching-of-the-universal-church/pope-pius-xii/400-apostolic-constitution-exsul-familia-nazarethana/file> (pristupljeno 3.12.2016.) Dalje se služimo skraćenicom *Exsul Familia*.

njihovih otaca i način života suobličen s moralnim zakonom¹⁴⁰. Valja napomenuti kako Konstituciji ipak ne nedostaje širi pogled na problem migracija i migranata. Iz povijesnog pregleda može se lijepo iščitati kako Crkva nije pozvana pružiti samo duhovnu i pastoralnu pomoć, nego i materijalnu i to bez obzira na nacionalnu i vjersku pripadnost potrebitih¹⁴¹. Primjer za to je pomoć Crkve najugroženijima u vrijeme Drugog svjetskog rata te Arapsko-izraelskog rata 1948. godine¹⁴².

Drugi vatikanski koncil. Tema migracija pobudila je veliko zanimanje prije Drugoga vatikanskog koncila. Stoga je osnovana potkomisija koja je ocima na saboru trebala pripremiti na promišljanje i odlučivanje problematiku vezanu uz selilaštvo. No, s obzirom na potrebu uspostave novih pastoralnih ustanova i normi vezanih uz nove oblike spomenute problematike ipak je odlučeno sve ostaviti za pokoncilsko vrijeme. Dijelovi pripremljene građe u svojim različitim oblicima završili su tako u nekoliko saborskih dokumenata, a najviše u Pastoralnoj konstituciji *Gaudium et spes* (brojevi 63., 65., 84., 87.)¹⁴³. Kroz ove brojeve provlači se načelno društvena, ekonomska i politička problematika iz koje se mogu iščitati neki od uzroka koji potiču ljude na odlazak iz vlastitih domova ili država. U skladu s time Konstitucija poziva na: poštivanje dostojanstva ljudske osobe; shvaćanje čovjeka kao središta i svrhe društvenog života; odbacivanje promatranja osobnog i društvenog života jedino kroz prizmu ekonomije; poštivanje načela pravde i jednakosti¹⁴⁴; ne prepuštanje ekonomskog razvoja samovolji pojedinaca ili skupina ljudi, političkim zajednicama ili moćnijim nacijama; pravo na iseljenje tamo gdje su uskraćena materijalna i duhovna sredstva potrebna za život¹⁴⁵; pomoć izbjeglicama i iseljenicima od strane ustanova međunarodne zajednice kako bi se udovoljilo potrebama ljudi u svrhu uspješnog ostvarenja općeg dobra¹⁴⁶; promišljanje obveza i dužnosti političke vlasti vezano uz uvjete života, zakonodavstvo o društvu i obitelji, obrazovanju, prenapučenosti, a sve u skladu s moralnim zakonom¹⁴⁷.

U Dekretu o pastirskoj službi biskupa *Christus Dominus* poziva se na posebnu brigu za neke skupine vjernika koji nisu u mogućnosti redovito ili uopće koristiti se

¹⁴⁰ Usp. PIO XII., *Exsul Familia*, 3.

¹⁴¹ Usp. A. ŠKVORČEVIĆ, *Crkveno učiteljstvo o migracijama*, str. 320.

¹⁴² Usp. PIO XII., *Exsul Familia*, 84.; 90-91.

¹⁴³ Usp. A. ŠKVORČEVIĆ, *Crkveno učiteljstvo o migracijama*, str. 320.

¹⁴⁴ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Gaudium et spes*, 63.

¹⁴⁵ Usp. *Isto*, 65.

¹⁴⁶ Usp. *Isto*, 84.

¹⁴⁷ Usp. *Isto*, 87.

pastirskom službom župnika¹⁴⁸. Izričito se navode migranti, prognanici i izbjeglice, pomorci i zrakoplovci, nomadi, turisti. Dekret poziva na razvijanje prikladnih pastoralnih metoda za duhovno dobro nabrojanih skupina vjernika.

Pastoralis migratorum cura. Odgovor na poziv za obnovu pastorala migranata došao je u obliku motu proprio *Pastoralis migratorum cura* pape Pavla VI. 1969. godine. U njemu se poziva na obnovu i poboljšanje organizacije i strukture pastorala migranata prema novim okolnostima. U skladu s time određuje se da pastoralne norme „vezane uz duhovnu pomoć migrantima i sadržane u apostolskoj konstituciji *Exsul familia* budu predmet prikladne revizije koju će izvršiti Sveta kongregacija za biskupe“¹⁴⁹ kojoj je povjereno da iste norme objavi u posebnoj Uputi.

De pastoralis migratorum cura. Uputa Svete Kongregacije za biskupe *De pastoralis migratorum cura*, također iz 1969. godine, precizira nove okolnosti koje spominje Pavao VI.: brz tehnički i ekonomski razvoj, dodiri i veze među građanima i narodima, njihova sve šira i češća međuovisnost, rašireno oduševljenje u društvu za pravno i političko jedinstvo ljudske obitelji, ogroman napredak u sredstvima komunikacije¹⁵⁰. Uputa se odlikuje pozitivnim pristupom fenomenu migracija što je razumljivo s obzirom da se migracije toga doba veže uglavnom za veliki industrijski napredak koji potiče međunarodnu gospodarsku, znanstvenu, tehničku i kulturnu suradnju. Takva suradnja podrazumijeva i nove oblike migracija u vidu međunarodne razmjene stručnjaka i studenata, ali i preseljenja iz sela u gradove ili druge države u potrazi za poslom. U svemu tome Uputa vidi pozitivan zamah koji kroz međusobno upoznavanje i opću suradnju vodi k jedinstvu ljudske obitelji i učvršćivanju bratstva među narodima¹⁵¹. Međutim, pri tome ne zanemaruje probleme koji proizlaze iz

¹⁴⁸ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekret o pastirskoj službi biskupa „*Christus Dominus*“, 18., u: Dokumenti Drugog vatikanskog koncila, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2002. Dalje se služimo skraćenicom *Christus Dominus*.

¹⁴⁹ PAVAO VI., *Apostolic Letter in the Form of Motu Proprio Pastoralis Migratorum Cura*, 1969., preuzeto sa: <http://www.acmro.catholic.org.au/about/church-documents-on-migration/the-teaching-of-the-universal-church/pope-paul-vi/408-apostolic-letter-in-the-form-of-motu-proprio-pastoralis-migratorum-cura/file> (pristupljeno 30.11.2016.) Dalje se služimo skraćenicom *Pastoralis Migratorum Cura*.

¹⁵⁰ Usp. SACRED CONGREGATION FOR BISHOPS, *Instruction De Pastoralis Migratorum Cura On the Pastoral Care of People who Migrate*, 1,1; preuzeto sa: <http://www.acmro.catholic.org.au/about/church-documents-on-migration/the-teaching-of-the-universal-church/other-vatican-documents/409-instruction-de-pastoralis-migratorum-cura/file> (pristupljeno 30.11.2016.) Dalje se služimo skraćenicom *De pastoralis migratorum cura*.

¹⁵¹ Usp. *Isto*, 1,2.

religioznih, gospodarskih, političkih, pravnih i socijalnih pitanja. Iz tog razloga Uputa pastoralno pitanje migranata utemeljuje na poštivanju ljudskih prava. Razumljivo je stoga da pojam migranata gleda šire od *Exsul Familia* gdje je migrant uglavnom promatran kao vjernik koji je napustio svoj dom. Uputa migrantima smatra *sve* one koji iz bilo kojih razloga izbivaju izvan svoje domovine i etničke zajednice te im je zbog stvarnih potreba potrebna posebna skrb¹⁵².

Apostolicae caritatis. Motu proprijem *Apostolicae caritatis* iz 1970. godine papa Pavao VI. postavlja temelj Papinskog vijeća za dušobrižništvo migranata i turista koje objedinjuje urede Rimske kurije koji skrbe za ljude u pokretu i biva pridruženo Svetoj kongregaciji za biskupe. U dokumentu papa konstatira sve veću raširenost migracija koje su olakšane tehnološkim razvojem i koje su pojačale odnose i kontakte među ljudima i narodima te poziva na znanstveno promišljanje njihovih uzroka i posljedica kako bi se migrantima moglo bolje pomoći¹⁵³.

Pismo biskupskim konferencijama o Crkvi i svijetu u pokretu. Papinsko vijeće za dušobrižništvo migranata i turista uputilo je 4. svibnja 1978. godine *Pismo biskupskim konferencijama o Crkvi i svijetu u pokretu*. Svrha mu je bila nanovo protumačiti dosadašnje dokumente o migracijama te istaknuti važnije posebnosti. Stoga uvodi opći pojam ljudske pokretljivosti koji obuhvaća sve oblike migracija, a biskupske konferencije poziva da posvete pažnju pastoralnoj brizi za migrante.

Pismo nabraja osnovne skupine migranata onoga vremena: iseljenici, pomorci, zrakoplovci, nomadi i turisti¹⁵⁴. Među iseljenike ubrojani su svi oni koji su napustili svoje boravište te u tuđini traže novi život: radnici i tehničari, prognanici i izbjeglice te studenti. Pozivajući se na Dekret *Christus Dominus* (br. 18), Pismo migrante još uvijek promatra uglavnom kroz kategoriju vjernika. Tako najvećim dijelom misli i govori o *putujućim katolicima*, napominjući da iako Crkva s jednakim osjećajem gleda na sve migrante ipak najprije skrbi za svoju djecu¹⁵⁵. Fenomen ljudske pokretljivosti Pismo vidi istovremeno kao uzrok i posljedicu tehničkog i znanstvenog razvoja te globalizacije ekonomije i politike. Ljudska pokretljivost uzrokuje duboke promjene u čovjeku koje

¹⁵² Usp. *Isto*, 1,15.

¹⁵³ Usp. PAVAO VI., *Apostolicae caritatis*

¹⁵⁴ Usp. PAPINSKO VIJEĆE ZA DUŠOBRIŽNIŠTVO SELILACA I TURISTA, *O Crkvi i svijetu u pokretu*, str.7-8.

¹⁵⁵ Usp. *Isto*, str. 14.

imaju na njega pozitivni, ali i negativni učinak. Tako osjećaj privremenosti kod selilaca može potaknuti na davanje prednosti svemu novome otvarajući se popustljivosti i lagodnom relativizmu uz istovremeno odbacivanje stabilnosti i ustaljenih vrijednosti. S druge strane, pojavljuje se znatizelja, otvorenost i spremnost na dijalog što može potaknuti na dublje promišljanje vlastitih uvjerenja. Pokretljivost može dovesti do prekida sa svojim korijenima, usamljenosti i odvojenosti iz čega može proizići odbijanje novoga mjesta življenja, njegova nekritičkog prihvaćanja ili pasivnosti koja dovodi do kulturnog i društvenog otuđenja.

Društvena dimenzija pokretljivosti u sebi nosi pozitivne mogućnosti susreta, otvaranja i jedinstva među ljudima, ali i negativne mogućnosti rasizma. Zbog toga Pismo na tragu upute *De pastoralis migratorum cura* ističe i naglašava promicanje i obranu ljudskih prava¹⁵⁶.

Pokretljivost samu po sebi ne treba smatrati neprijateljem vjere. Unatoč mogućim opasnostima za vjeru, Pismo u pokretljivosti vidi mogućnost da bude sredstvo za naviještanje evanđelja¹⁵⁷. Iz toga proizlazi zahtjev da se dušobrižništvo prilagodi duhovnim prilikama selilaca kako bi bilo usmjereno na izgrađivanje vjere.

Erga migrantes caritas Christi. Uputa *Erga migrantes caritas Christi* (Kristova ljubav prema seliocima) Papinskog vijeća za pastoral migranata i putnika objavljena je 2. svibnja 2004. godine, trideset i pet godina nakon motuproprija *Pastoralis migratorum cura* i upute *De pastoralis migratorum cura*. Namjera joj je posuvremeniti pastoral migranata odgovarajući na suvremeni problem migracija koji je postao „oblik stvarnosti koja zadire u samu strukturu suvremenog društva“¹⁵⁸. S obzirom na nove povijesne prilike Uputa, u odnosu na prethodne dokumente, daje puno šire viđenje problema migracija. Među njene suvremene uzroke ubraja globalizacijske probleme, demografske promjene osobito u zemljama prve industrijalizacije, produbljivanje nejednakosti između Sjevera i Juga, sukobe i ratove, slobodnu odluku selioca te kulturne, tehničke i znanstvene razloge. Posljedice toga osjećaju gotovo sve zemlje, na ovaj ili onaj način, što utječe na njihov politički, gospodarski, društveni i vjerski život te time uzdrnava same njihove temelje. Promatrajući čitavu pojavu očima vjere i kroz biblijsko-teološki okvir, Uputa u pojavi migracija prepoznaje znak vremena i Božje prisutnosti u

¹⁵⁶ Usp. *Isto*, str. 17-18.

¹⁵⁷ *Isto*, str. 11.

¹⁵⁸ PAPINSKO VIJEĆE ZA PASTORAL SELILACA I PUTNIKA, *Erga migrantes caritas Christi*, Uvod

povijesti¹⁵⁹. Osim isticanja središnjeg položaja osobe i zaštite prava selilaca kao baštine prethodnih dokumenta, Uputa stavlja nove naglaske posebno naglašavajući crkvenu i misionarsku dimenziju migracija, pastoralni doprinos vjernika laika, doprinos ustanova posvećenog života i družbi apostolskog života, važnost kulture u djelu evangelizacije te mogućnost posebnog doprinosa migracija općem miru i jedinstvu. S obzirom na nove okolnosti Uputa, u odnosu na prethodne dokumente, posvećuje više pažnje pastoralnom pristupu migrantima katolicima istočnog obreda, ostalih kršćanskih crkava, ostalih religija i osobito Islama. Važna karakteristika dokumenta je i poziv partikularnim crkvama za uključivanje migranata u redoviti pastoral uz poštivanje njihove različitosti te kulturne i duhovne baštine. Na kraju Uputa donosi *Pravno-pastoralni pravilnik* koji propisuje uključenima u pastoral migranata njihove dužnosti i zadaće.

Towards a Pastoral Care of Refugees. Okružno pismo biskupskim konferencijama *Towards a Pastoral Care of Refugees* od 14. veljače 1983. godine prvi je noviji crkveni dokument koji se bavi isključivo pitanjem izbjeglica. Pismo problem izbjeglica naziva jednim od najtragičnijih vidova ljudske pokretljivosti dvadesetoga stoljeća čije uzroke vidi u ratovima, ekološkim katastrofama, gladi, totalitarnim režimima, ideološkim netrpeljivostima, represijama i progonima¹⁶⁰. Sve to ostavlja teške posljedice na izbjeglicama, posebno djeci i mladima, ali i na zajednicama koje su na neki način uključene u ovu tragediju¹⁶¹. Pismo upozorava na nedovoljnu pravnu zaštitu izbjeglica s obzirom na neusklađenost nacionalnih zakonodavstava i međunarodnih dokumenata, ali i na problem *de facto izbjeglica* (ilegalnih, odnosno ekonomskih izbjeglica, neregularnih migranata, političkih disidenata i drugih) koji se ne spominju u međunarodnim dokumentima te tako nemaju djelotvornu pravnu zaštitu¹⁶².

Izbjeglice - izazov solidarnosti. Dokument Papinskog vijeća *Cor Unum* i Papinskog vijeća za dušobrižništvo migranata i turista *Izbjeglice - izazov solidarnosti* (1992.) bavi se također temom izbjeglica i prognanih. Započinje riječima pape Ivana Pavla II. koji je problem izbjeglica nazvao „sramotnom ljagom našeg vremena“¹⁶³.

¹⁵⁹ Usp. *Isto*, 12-33.

¹⁶⁰ Usp. PONTIFICAL COUNCIL FOR THE PASTORAL CARE OF MIGRANTS AND ITINERANT PEOPLE, *Towards a Pastoral Care of Refugees*, 1.

¹⁶¹ Usp. *Isto*, 2.

¹⁶² Usp. *Isto*, 10-11.

¹⁶³ Usp. PAPINSKO VIJEĆE „COR UNUM“ I PAPINSKO VIJEĆE ZA DUŠOBRIŽNIŠTVO SELILACA I TURISTA, *Izbjeglice - izazov solidarnosti*, Uvod

Dokument ne želi samo svratiti pozornost na položaj izbjeglica, nego i pozvati na međunarodnu solidarnost prema njima. Kao i pismo *Towards a Pastoral Care of Refugees* poziva da se u međunarodne konvencije među izbjeglice uvrste i osobe koje su „žrtve oružanih sukoba, pogrešnih gospodarskih politika ili prirodnih nepogoda“¹⁶⁴, kako bi im se tako osigurala odgovarajuća pravna zaštita. Dokument poziva na razlikovanje onih koji su izbjeglice zbog ugroženosti života teškim gospodarskim prilikama i onih koji iseljavaju zbog poboljšanja uvjeta života¹⁶⁵. U dokumentu se poziva na međunarodno priznanje izbjegličkog statusa unutarne raseljenim osobama, jer su i one, u slučajevima oružanih sukoba, žrtve nasilja¹⁶⁶. Upozoravajući na restriktivnu politiku nekih zemalja s obzirom na prihvatanje izbjeglica naglašava se kako je svaka država dužna poštovati prava izbjeglica i u skladu s time ne smije uskratiti azil osobama čiji je život istinski ugrožen te ih ne smije prisilno vraćati tamo odakle su izbjegli¹⁶⁷. Dokument u konačnici poziva na novo promišljanje odnosa prema svim izbjeglicama uz snažan poziv na ljudsku solidarnost uz nužno poštivanje ljudskih prava.

2.2.2. Pastoralni odgovor Crkve na migracije

Promišljajući o problemu migracija i pastoralnom odgovoru na njega Crkva najvećim dijelom u mislima ima migrante katolike kojima pastoralno pristupa na njihovom krajnjem odredištu. I jedno i drugo je razumljivo s obzirom na povijesne okolnosti, dinamiku i složenost samog fenomena te opseg i smjer ljudskih kretanja kroz noviju povijest. Dok se u starijim dokumentima migranti drugih kršćanskih crkava ili drugih religija tek usputno spominju ili čak ne spominju, dotle im se, uvjetovano novim dimenzijama migracija, u novijim dokumentima posvećuje nešto više pozornosti, kao na primjer u Uputi *Erga migrantes*.

Dva su temeljna problema iz kojih proizlaze svi drugi pojedinačni u susretu migranata i domaćina u zemlji koja ih prima. To su susret različitih kultura i različitih jezika. Ti su problemi obostrani i traže prikladan pastoralni odgovor.

¹⁶⁴ Usp. *Isto*, 4.

¹⁶⁵ Usp. *Isto*, 4.

¹⁶⁶ Usp. *Isto*, 5.

¹⁶⁷ Usp. *Isto*, 11.; 6.; 14.

S obzirom da dolaze iz različitih kultura i jezika¹⁶⁸, migranti po samoj naravi stvari iziskuju posebnu pastoralnu skrb. Tu skrb su Crkveni dokumenti utemeljili na pravu čovjeka da njeguje vlastitu kulturu i jezik s kojima je povezana njihova vjerska baština. U tom smislu Pavao VI. ne vidi mogućnost učinkovite pastoralne skrbi spram selilaca ukoliko ona ne uzima u obzir njihovo duhovno nasljeđe i specifičnu kulturu te materinji jezik kojim ih oblikuju i izriču¹⁶⁹. Ovdje se mogu iščitati dvije bitne stvari: Crkveno izbjegavanje favoriziranja ili apsolutiziranja određene kulture, čime se kulturama daje jednak legitimitet i vrijednost te nevezivanje uz određenu kulturu u naviještanju evanđelja, ali služenje pojedinom kulturom kao konkretnim i razumljivim načinom naviještanja određenim skupinama ljudi. Naravno, pri tome treba paziti, upozorava Pavao VI., da ta raznolikost i prilagodbe različitim etničkim grupama, iako su po sebi legitimni, ne budu na štetu jedinstva na koje su u Crkvi svi pozvani¹⁷⁰.

S druge strane, obveze imaju i migranti. Oni imaju pravo na vjernost vlastitoj kulturi i tradiciji, ali su pozvani i na otvorenost za novo. U tom bi se smislu trebali rado prilagoditi zajednici koja ih je primila, učeći jezik te zajednice kako bi se, ukoliko im se boravak oduži ili postane trajan, lakše uključili u novu sredinu¹⁷¹.

Međutim, tu se pojavljuju određeni problemi. Zbog svoje kulturalne različitosti postoji opasnost da se migrante pastoralno promatra izdvojeno od zajednice i sredine u koju su došli, što može dovesti do neke vrste getoizacije ili izolacionizma¹⁷². To je problem koji se provlačio kroz neke ranije dokumente o selilaštvu, poput *Exsul Familia*. Noviji dokumenti, s druge strane, u prihvaćanju vrijednosnih jednakosti kultura te zahtjevom za otvorenosti migranta i poznavanjem kulture domaćina, prepoznali su mogućnost pasivne i nekritičke *asimilacije* selilaca¹⁷³. Međutim, tu mogućnost odbacuju i pozivaju na *integraciju* selilaca u društvo domaćina. Pastoralni naglasak na integraciji tako razborito spaja tradiciju i kulturu pridošlica sa tradicijom i kulturom domaćina. Preduvjet je, naravno, kršćanska otvorenost, bratska ljubav i razumijevanje u oba smjera i na obostranu korist.

Pismo biskupskim konferencijama o Crkvi i svijetu u pokretu u tom smislu mudro upozorava na nužnost i važnost pripreme, kako Crkve polaska u pripremi

¹⁶⁸ Pavao VI. u *Exsul Familia*, 15, podsjeća kako je dobro da je uz migrante svećenik njihova jezika, ali ne samo u smislu da govori dotični jezik, već i da pripada njihovoj kulturi.

¹⁶⁹ Usp. PAVAO VI., *Pastoralis migratorum cura*, 334.

¹⁷⁰ Usp. *Isto*.

¹⁷¹ Usp. SACRED CONGREGATION FOR BISHOPS, *De Pastoralis Migratorum Cura*, 356.

¹⁷² Usp. A. ŠKVORČEVIĆ, *Crkveno učiteljstvo o migracijama*, str. 329.

¹⁷³ Usp. *Isto*, str. 329.

migranata za odlazak u druge zemlje, tako i Crkve prijema za njihov dolazak¹⁷⁴. Ukazujući na veliku važnost pripreme vjernika za *migrantska iskustva*, Pismo naglašava kako je to „zadatak redovitog dušobrižništva, jedan od njegovih temeljnih oblika, i stoga to mora biti prisutno u vjeronauku, u propovijedima i u duhovnom odgoju“¹⁷⁵. Crkva prijema obvezna je migrantima pružiti dobar prijem i toplu dobrodošlicu¹⁷⁶ koja se mora „konkretno izraziti u posebnim dušobrižnim pothvatima“¹⁷⁷ koji „moraju biti prilagođeni onima kojima su namijenjeni, moraju biti usklađeni s njihovim shvaćanjima i raspoloženjima, s njihovim jezikom i njihovim posebnim prilikama“¹⁷⁸.

Na tragu toga Uputa *Erga migrantes* poziva na *pastoral zajedništva* odnosno nužnost uspostave snažne suradnje među crkvama iz kojih migranti dolaze i onih u koje dolaze¹⁷⁹. Pozivajući se na apostolsku postsinodsku pobudnicu *Crkva u Europi* Uputa posebno naglašava poziv kršćanima da u kontekstu migracija budu promicatelji *kulture prihvaćanja* koja svakom migrantu mora priznati temeljna prava te voditi računa o jednakom dostojanstvu svake osobe i biti solidarna sa slabijima¹⁸⁰. Poziva na razlikovanje i važnost tri segmenta vezana uz prihvata migranata: 1) *pružanje pomoći*, koje podrazumijeva vremenski prvi i ograničeni prihvata, osobito u tranzitnim zemljama, i obuhvaća odgovor na trenutne i nužne potrebe selilaca: objed, prenoćište, zdravstvenu njegu isl.; 2) *prihvaćanje*, koje podrazumijeva dugoročne projekte u njihovu prihvaćanju u punom smislu; 3) *integraciju*, kao konačni i dugoročni cilj¹⁸¹. Uputa prva posvećuje značajniju pažnju migrantima katolicima istočnog obreda¹⁸², migrantima drugih crkava i crkvenih zajednica¹⁸³, migrantima ostalih religija općenito¹⁸⁴ i migrantima Muslimanima¹⁸⁵ te u skladu s time daje prikladne pastoralne smjernice. U tom su smislu vjernici i dušobrižnici pozvani na trajnu izobrazbu i upoznavanje s

¹⁷⁴ Usp. PAPINSKO VIJEĆE ZA DUŠOBRIŽNIŠTVO SELILACA I TURISTA, *O Crkvi i svijetu u pokretu*, str. 20-23.

¹⁷⁵ *Isto*, str. 20.

¹⁷⁶ Usp. PAVAO VI., „Populorum progresio“, 69, u: M. VALKOVIĆ, (uredio i uvod napisao), *Sto godina katoličkog socijalnog nauka*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1991.

¹⁷⁷ PAPINSKO VIJEĆE ZA DUŠOBRIŽNIŠTVO SELILACA I TURISTA, *O Crkvi i svijetu u pokretu*, str. 23.

¹⁷⁸ *Isto*, str. 23.

¹⁷⁹ Usp. PAPINSKO VIJEĆE ZA PASTORAL SELILACA I PUTNIKA, *Erga Migrantes caritas Christi*, 70.

¹⁸⁰ Usp. IVAN PAVAO II., *Ecclesia in Europa*, 101.

¹⁸¹ Usp. PAPINSKO VIJEĆE ZA PASTORAL SELILACA I PUTNIKA, *Erga Migrantes caritas Christi*, 42-43.

¹⁸² Usp. *Isto*, 52-55.

¹⁸³ Usp. *Isto*, 56-58.

¹⁸⁴ Usp. *Isto*, 59-64.

¹⁸⁵ Usp. *Isto*, 65-68.

drugim religijama kako bi se prevladale predrasude i strahovi i tako razvio dijalog kao prigoda za upoznavanje sa zajedničkim uvjerenjima, ali nikada na štetu naviještanja¹⁸⁶.

Temeljno pastoralno polazište Crkve vezano uz migrante i izbjeglice jest promatranje čovjeka u njegovoj cjelovitosti kao slike Božje. Pri tome se uvijek u mislima ima poziv na poštivanje ljudskih prava i dostojanstva svakog čovjeka. U tom smislu među pastoralne zadatke ne ulazi isključivo duhovna i religiozna skrb, nego i materijalna i socijalna. Tri su, dakle, dimenzije tog pastoralnog zadatka: (i) upoznavanje javnosti s problemima izbjeglica te zagovaranje njihovih prava; (ii) karitativno-humanitarna pomoć izbjeglicama; (iii) vjernička duhovna pomoć¹⁸⁷.

Pismo *Towards a Pastoral Care of Refugees* naglašava pri svemu tome važnost *učinkovitosti* i *pravodobnosti* takvih pastoralnih aktivnosti, jer brza i neposredna intervencija može značiti spašavanje ljudskih života¹⁸⁸. Pastoralne aktivnosti nisu, međutim, ograničene samo na pružanje hitne materijalne pomoći, već trebaju različitim oblicima skrbi odgovoriti na stvarne potrebe i okolnosti. U tom je smislu potrebna suradnja crkvenih organizacija uključenih u rad s izbjeglicama kako bi se izbjeglo dupliranje aktivnosti i ostvarila potrebna učinkovitost, a posebno radi usklađivanja aktivnosti, uspostavljanja zajedničkih smjernica i ciljeva te osiguravanja prisutnosti svećenika i laika¹⁸⁹. U svemu tome je od iznimne važnosti uloga lokalnog biskupa kao nositelja pastoralnog programa. U suradnji s njime veliku važnost ima uključenost lokalne Crkve koja pravodobnim pružanjem informacija skreće pozornost na važna pitanja o izbjegličkim problemima budeći tako kod vjernika svijest o potrebi solidarnosti te na taj način svjedoči svoje poslanje pred vlastima i javnim mnijenjem¹⁹⁰. Pismo *Towards a Pastoral Care of Refugees*, pozivajući se na riječi Ivana Pavla II., podsjeća kako Crkva ima pravo i obvezu pomoći onima koji pate ako želi ostati vjerna svome poslanju usmjerenom prema spasenju cijeloga čovjeka, jer gdje čovjek pati, tamo Krist pati s njime, a Crkva mora biti uz njega¹⁹¹.

¹⁸⁶ Usp. *Isto*, 69.

¹⁸⁷ Usp. A. ŠKVORČEVIĆ, *Crkveno učiteljstvo o migracijama*, str. 324.

¹⁸⁸ Usp. PONTIFICAL COUNCIL FOR THE PASTORAL CARE OF MIGRANTS AND ITINERANT PEOPLE, *Towards a Pastoral Care of Refugees*, 16.

¹⁸⁹ Usp. *isto*, 16.

¹⁹⁰ Usp. *isto*, 17.

¹⁹¹ Usp. *isto*, 8.

Uputa *Erga migrantes* donosi sažetak teoloških i pastoralnih dostignuća Crkve na području migracija¹⁹². Ona proizlaze iz kanonskih normi te dokumenta i odredaba koje je Crkva izdala o tom pitanju. Uputa ih promatra kao pastoralne smjernice za rad sa seliocima te ih u daljnjem tekstu detaljnije razrađuje. Crkva je kroz dokumente ukazivala na društvene i gospodarske neuravnoteženosti kao uzroke migracija, na opasnost nekontrolirane globalizacije te probleme ilegalnih migracija kroz vidik trgovine ljudima i izrabljivanja migranata od kriminalnih organizacija¹⁹³. U tom je kontekstu učiteljstvo pozivalo na donošenje „politika koje će stvarno zajamčiti prava svim seliocima, 'budno se kloneći svake diskriminacije'“¹⁹⁴. Uputa dalje navodi kako je Crkva prepoznala pozitivnu ulogu ustanova posvećenog života i družbi apostolskog života u pastoralnoj brizi za migrante te odgovornost dijecezanskih biskupa i biskupskih konferencija¹⁹⁵.

Među teološka i pastoralna dostignuća na području migracija Uputa navodi: „središnji položaj osobe i zaštita prava selilaca, muškaraca i žena kao i njihove djece; crkvena i misijska dimenzija selilaštva; revaloriziranje apostolata laika, vrijednost kulture u evangelizacijskom djelovanju; zaštita i vrednovanje manjinskih skupina u Crkvi; važnost dijaloga *intra* i *extra* Crkve; osobiti doprinos selilaštva svjetskom miru“¹⁹⁶. Iz toga proizlazi da pastoralna skrb za migrante uključuje „prihvatanje, poštivanje, zaštitu, promicanje i istinsku ljubav prema svakoj osobi u njezinim kulturnim i vjerskim izrazima“¹⁹⁷. Isto tako, Crkva je proširila pastoralnu perspektivu glede migracija u „pravcu shvaćanja *čovjeka kao puta Crkve*“¹⁹⁸, što se naročito pokazalo u isticanju temeljnih prava osobe, prava na seljenje i pravo na ne iseljavanje. Također, Crkva poziva na odbacivanje „svakog osjećaja i pokazivanja ksenofobije i rasizma kod onih koji primaju strance“¹⁹⁹ te sukladno tome njegovanje pozitivnih vrijednosti i vladanja poput gostoljubivosti, solidarnosti i dijeljenja. Pozitivnom Crkva smatra praksu zakonodavstava koja posvećuju pozornost jedinstvu obitelji i zaštiti maloljetnika te oblikovanju multikulturnih društava u kontekstu migracija²⁰⁰. Pluralnost

¹⁹² Usp. PAPINSKO VIJEĆE ZA PASTORAL SELILACA I PUTNIKA, *Erga Migrantes caritas Christi*, 27-30.

¹⁹³ Usp. *isto*, 29.

¹⁹⁴ *Isto*, 30.

¹⁹⁵ Usp. *Isto*, 28.

¹⁹⁶ *Isto*, 27.

¹⁹⁷ *Isto*, 28.

¹⁹⁸ *Isto*, 29; IVAN PAVAO II., *Redemptor hominis*, 14.

¹⁹⁹ PAPINSKO VIJEĆE ZA PASTORAL SELILACA I PUTNIKA, *Erga Migrantes caritas Christi*, 30.

²⁰⁰ Usp. *Isto*, 30.

kultura Uputa vidi kao bogatstvo i pozitivan poticaj suvremenom čovjeku na dijalog kao napredovanje prema jedinstvu čovječanstva na koje je ono pozvano²⁰¹. Ta otvorenost, međutim, ne znači nepromišljeno prihvaćanje svih kulturnih identiteta, već, ukoliko je to moguće, poštivanje u njihovoj različitosti²⁰².

2.2.3. *Institucije Rimske kurije za pomoć migrantima*

U dokumentima vezanim uz problem migracija Crkva neprestano naglašava i ukazuje na potrebu vjerske, socijalne i kulturne pomoći migrantima. Tu svoju brigu ona pokazuje i osnivanjem tijela čija je svrha pomoć i ukazivanje na probleme migranata. Prateći povijesni razvoj²⁰³ osnivanja i strukturiranja tih tijela mogu se uočiti dvije važne stvari. Prva je da Crkva prati važna događanja u svijetu, čita ih kao znakove vremena te spremno i mudro u duhu vjere i svoga poslanja odgovara na njih. Druga važna stvar je da dinamika osnivanja tijela i njihova struktura ukazuju na veliku dinamiku rasta socijalnog, političkog, vjerskog, kulturnog i humanitarnog problema ljudske pokretljivosti, naročito na području migracija i izbjeglištva. To je posebno vidljivo iz činjenice da se problem ljudske pokretljivosti rješavao u okvirima vijeća, tajništva i ureda unutar određenih kongregacija, da bi se unutar nepunih stotinjak godina pokazala potreba za osnivanjem posebnog papinskog vijeća.

Bitno je napomenuti da je Crkva, u skladu s dokumentima o migracijama, kod osnivanja tijela vezanih uz njih kao njihovu svrhu i zadaću u mislima uglavnom imala, iako ne isključivo, pomoć migrantima katolicima.

Briga i odgovornost za različite oblike ljudske pokretljivosti odvijala se najprije kroz nekoliko ureda unutar različitih Rimskih kongregacija koje je u drugoj polovini 19. stoljeća preuzela Kongregacija za širenje vjere. Potaknut problemima talijanskih iseljenika u Sjevernoj i Južnoj Americi biskup Giovanni Battista Scalabrini 4. svibnja 1905. godine upućuje Svetoj Stolici *Memorandum za ustanovljenje povjerenstva Pro emigratis catholicis* u kojem predlaže ustanovljenje papinske kongregacije ili

²⁰¹ Usp. *Isto*, 30.

²⁰² Usp. *Isto*, 30.

²⁰³

usp.
http://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/migrants/documents/rc_pc_migrants_doc_19960520_profile_en.html (pristupljeno 15.12.2016.)

http://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/migrants/documents/rc_pc_migrants_doc_19870628_pastor-bonus_en.html (pristupljeno 15.12.2016.)

povjerenstva za sve katoličke iseljenike²⁰⁴. Zadaća te kongregacije bila bi pružanje duhovne pomoći iseljenicima kako bi se u njihovim srcima očuvala živom katolička vjera i kršćanske vrijednosti²⁰⁵. Taj Memorandum bio je *izvorno nadahnuće* za buduća tijela koja su se bavila problemom selilaca²⁰⁶. Tako je 1912. godine, sedam godina nakon Scalabrinijeva Memoranduma, papa Pio X. Motuproprijem *Cum omnes Catholicos* ustanovio unutar Konzistorijalne kongregacije prvi Ured za duhovnu skrb iseljenika čija je svrha bila učiniti sve što je moguće kako bi se poboljšalo stanje iseljenika katolika u svemu onome što se odnosi na dobrobit duša²⁰⁷. Biskup Scalabrini bio je utemeljitelj talijanskog Nacionalnog dana iseljenika koji je postao svjetski dan na prijedlog Pija XII. u *Exsul Familia*²⁰⁸.

Papa Pio XII. 1952. godine uspostavlja unutar Konzistorijalne kongregacije, koja se sada zove Kongregacija za biskupe, *Visoko vijeće za iseljenike*. Iste godine uspostavlja i *Glavno tajništvo za apostolat mora* kao tijelo koje treba skrbiti o duhovnoj dobrobiti onih koji rade na brodovima i moru. U okviru iste kongregacije, a u skladu s novim potrebama, Pio XII. 1958. godine ustanovljuje *Apostolat neba i zraka* u čiju odgovornost spada pružanje duhovne pomoći vjernicima koji obavljaju djelatnost u avionima, zračnim lukama i putnicima. Unutar iste kongregacije 1965. godine papa Pavao VI. utemeljuje *Međunarodno tajništvo za apostolat nomada* koje treba pružiti duhovnu pomoć ljudima bez stalnog mjesta prebivališta i drugima u sličnim okolnostima, poput zaposlenih u cirkusima ili onih koji odlaze na sezonski rad; a 1967. godine unutar Kongregacije za kler utemeljuje *Ured za pastoralnu brigu turista* koji treba brinuti za pružanje duhovne pomoći ljudima uključenim u tada neuobičajen i jedinstven fenomen objedinjen pod imenom turizam: ljudi u pokretu zbog posla, hodočašća, zdravlja, obrazovanja, sporta i drugih sličnih razloga²⁰⁹.

S obzirom da su spomenuta tijela bila utemeljena unutar različitih dikasterija, a ljudska pokretljivost pokazivala se u sve širim dimenzijama, nastavilo se promišljati na

²⁰⁴ Usp. M. CALIARO, and M. FRANCESCONI, *John Baptist Scalabrini, apostle to emigrants*, New York: Center for Migration Studies, 1977., str. 238-252.

²⁰⁵ Usp. G.B. SCALABRINI, *Memorandum on the Congregation or Commission Pro Emigratis Catholicis*, str. 424, preuzeto sa: http://www.intratext.com/IXT/ENG2000/_INDEX.HTM (pristupljeno 17.12.2016.)

²⁰⁶ Usp. PAPINSKO VIJEĆE ZA PASTORAL SELILACA I PUTNIKA, *Erga migrantes caritas Christi*, 31.

²⁰⁷ Usp. PIO XII., *Exsul Familia*, 41.

²⁰⁸ Usp. *Isto*, 192. („Isto tako, to bi trebalo biti učinjeno za migrante drugih nacionalnosti i jezika, s potrebnim izmjenama, tako da se Dan selilaca može slaviti širom cijelog katoličkog svijeta u jedno i isto vrijeme, prve nedjelje u Došašća.“). Danas Katolička crkva *Svjetski dan selilaca i izbjeglica* obilježava u siječnju, a Ujedinjeni narodi odn. UNHCR obilježavaju *Svjetski dan izbjeglica* 20. lipnja.

²⁰⁹ Usp. PAVAO VI., *Apostolicae Caritatis*, 475-480.

tragu Scalabrinijeva prijedloga o jednoj kongregaciji ili povjerenstvu, ali u jednom širem obliku koji bi objedinio ne samo duhovnu skrb za iseljenike nego za sve vjernike u pokretu. Imajući u vidu tu sve veću ljudsku pokretljivost, njene različite oblike i značaj za suvremeni život, Pavao VI. smatrao je prikladnim raspršene i nepovezane oblike duhovne pomoći staviti pod jedno zajedničko vodstvo kako bi bili korisniji i učinkovitiji na veću duhovnu dobrobit onih kojima su namijenjeni²¹⁰. Tu odluku donosi 1970. godine u motu propriu *Apostolicae Caritatis* čime unutar Kongregacije za biskupe utemeljuje *Papinsko povjerenstvo za pastoral selilaca i putnika*. To Povjerenstvo objedinjuje, kroz pet ustanova, brigu za iseljenike, apostolat mora, zraka, nomada i turista. Time su pod zajednički pastoralni nazivnik stavljeni različiti oblici pokretljivosti koji se pojavljuju pred evangelizacijskom skrbi Crkve²¹¹.

Apostolskom konstitucijom *Pastor bonus* Ivana Pavla II. 1988. godine mijenja se ime Papinskog povjerenstva u *Papinsko vijeće za pastoral migranata i putnika*²¹², čime ono biva uzdignuto na jednakopravni juridički status sa ostalim dikasterijima Rimske kurije²¹³.

Papinsko vijeće za pastoral migranata i putnika. Papinsko vijeće za pastoral migranata i putnika brine za pastoralnu skrb onih koji su svoju domovinu napustili prisilno ili svojom voljom. Iz toga je vidljivo da područje djelatnosti ovoga Vijeća obuhvaća vrlo široki krug ljudi koje je zapravo teško svrstati pod zajednički nazivnik. Kako bi se olakšao pristup problemu određene su dvije zasebne i različite kategorije: selioci i putnici. Tim kategorijama nastojalo se obuhvatiti sve ljude uključene u područje ljudske pokretljivosti koje Vijeće promatra kroz osam skupina: migranti, izbjeglice, strani studenti, turisti i hodočasnici, pomorci (pomorci i ribari), djelatnici civilnog zrakoplovstva (letačko osoblje, aerodromsko osoblje, njihove obitelji, putnici), nomadi (Romi), cirkuski i sajmišni radnici, ljudi na cesti (ljudi uključeni u cestovni transport; prostitutke; djeca koja žive na ulici; beskućnici).

Zadaća Vijeća je, kroz stalno promišljanje i nove metode, pokazati brigu Crkve za migrante i putnike te kroz poticanje, promicanje i koordiniranje prikladnih inicijativa pružiti pomoć istima. Jedna od zadaća je i promišljanje o socijalnim, ekonomskim i

²¹⁰ Usp. *Isto*, 480.

²¹¹ Usp. PAPINSKO VIJEĆE ZA DUŠOBRIŽNIŠTVO SELILACA I TURISTA, *O Crkvi i svijetu u pokretu*, str. 31.

²¹² Usp. IVAN PAVAO II., *Pastor bonus*, čl.149-151.

²¹³ Usp. *Isto*, čl.2, st.2.

kulturnim pitanjima i problemima koji uzrokuju konkretne oblike ljudske pokretljivosti. Budući da se ljudska pokretljivost neprestano pokazuje u novim oblicima i karakteristikama Vijeće preko svojih institucija i drugim sredstvima stalno prati i procjenjuje trendove te u tom kontekstu organizira i potiče sastanke, seminare i kongrese na međunarodnoj razini²¹⁴. Upravo zbog velike složenosti fenomena ljudske pokretljivosti često mora tražiti specifična rješenja kao odgovor na nove izazove i probleme. U svom djelovanju Vijeće se obraća izravno Nacionalnim biskupskim konferencijama ili pojedinim biskupijama donoseći mjere i odluke koje su potrebne.

Vijeće redovito prati rad Međunarodne katolička komisije za migracije (ICMC), sudjeluje na sastancima njezine uprave te podržava njezine ciljeve i inicijative. Također promiče suradnju između ICMC i drugih organizacija koje se bave pitanjima migranata i izbjeglica. Objavljuje časopis *Ljudi u pokretu* koji progovara o aktualnim problemima i suvremenim znanstvenim istraživanjima s područja ljudske pokretljivosti²¹⁵. Osim toga, objavljuje i niz *Quaderni Universitari* u kojem o problemima ljudske pokretljivosti s vlastite znanstvene pozicije pišu sociolozi, psiholozi, antropolozi, ekonomisti, pravnici, stručnjaci za kanonsko pravo, moralisti, teolozi.

Dikasterij za promicanje cjelovitog ljudskog razvoja. Motu proprio od 17. kolovoza 2016., a čije odredbe su stupile na snagu 1. siječnja 2017. godine, papa Franjo ustanovio je Dikasterij za promicanje cjelovitog ljudskog razvoja²¹⁶. Nadležnost novog Dikasterija su pitanja vezana uz migrante, one u potrebi, bolesne, odbačene i marginalizirane, zatočene i nezaposlene, žrtve oružanih sukoba i prirodnih katastrofa te svih oblika ropstva i zlostavljanja. Na taj su način spojene nadležnosti Papinskog vijeća za pravdu i mir, Papinskog vijeća *Cor Unum*, Papinskog vijeća za pastoral selilaca i putnika te Papinskog vijeća za zdravstvene radnike. Time su ova četiri vijeća prestala obavljati svoje funkcije, a članci 142 – 153 Apostolske konstitucije *Pastor bonus* su dokinuti. Kao razlog ustanovljenja novog dikasterija papa Franjo navodi potrebu trajnog prilagođavanja ustanova u cilju boljeg zadovoljavanja potreba ljudi kojima su pozvane služiti.

²¹⁴ Usp. *Isto*.

²¹⁵

http://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/migrants/s_index_pom/rc_pc_migrants_pom_ove_rview.htm (pristupljeno 19.11.2016.)

²¹⁶ Usp. FRANJO, Apostolic letter issued motu proprio by the supreme pontiff Francis instituting the Dicastery for promoting Integral Human Development, preuzeto sa: http://w2.vatican.va/content/francesco/en/motu_proprio/documents/papa-francesco-motu-proprio_20160817_humanam-progressionem.html (pristupljeno 19.4.2017.)

Novi dikasterij uređen je statutom objavljenim zajedno s motu proprio te odobrenim *ad experimentum*²¹⁷. Statut ima pet članaka koji uređuju ime, strukturu, ciljeve, misiju, djelatnosti, odnos prema članovima Kurije i srodnim uredima te prema sličnim organizacijama. Dikasterij potiče i promiče cjeloviti ljudski razvoj u svjetlu evanđelja i socijalnog nauka Crkve (čl. 1, §2). U tom smislu iskazuje brigu za sve koji pate, uključujući potrebite, bolesne i odbačene, one koji su prisiljeni napustiti svoju domovinu, one bez državljanstva, marginalizirane, žrtve oružanih sukoba i prirodnih katastrofa, zatvorenike, nezaposlene, žrtve suvremenih oblika ropstva i zlostavljanja te svih drugih čije je dostojanstvo ugroženo (čl. 1, §3). Dio Dikasterija koji se bavi izbjeglicama i migrantima stavljen je privremeno (*ad tempus*) pod nadzor samoga pape (čl. 1, §4). Dikasterijem ravna prefekt uz pomoć tajnika i podtajnika te ima članove među kojima su i laici koji se bave područjima djelatnosti Dikasterija i koji dolaze iz različitih dijelova svijeta (čl. 2). Novi Dikasterij promiče socijalni nauk Crkve, nastoji ga primjenjivati promičući i braneći ljudska prava i dostojanstvo svakog čovjeka, surađujući pri tome s udrugama, institucijama i nevladinim organizacijama koje se zalažu za promicanje pravde i mira, uključujući i one izvan Katoličke crkve (čl. 3).

2.3. Odgovor Crkve u Hrvatskoj na migrantsku krizu 2015. godine

Glavno pitanje koje je prije i tijekom migrantske krize podijelilo hrvatsku javnost bilo je treba li Hrvatska otvoriti svoje granice i dopustiti migrantima neometan prolazak prema zemljama Europske Unije. Lijeva politička opcija bila je gotovo jednoglasna u stavu da granice treba otvoriti i pri tome se pozivala na humanost, toleranciju, multikulturalizam i slične pojmove koje je suvremena ljevica ispraznila od značenja²¹⁸. Desna strana političkog spektra bila je jednoglasna jedino u oprezu i zabrinutosti. I oni za i oni protiv propuštanja migranata ozbiljno su promišljali o mogućim posljedicama toga čina. Glavne teme bile su zabrinutost za kulturni i vjerski identitet Europe te sigurnosno pitanje. Onima protiv propuštanja migranata to su u raspravama bili glavni argumenti, a onima drugima glavni problemi. Jedino pitanje koje se u toj situaciji ozbiljno ticalo Hrvatske bilo je hoće li taj veliki broj migranata ostati u

²¹⁷ Usp. FRANJO, Statutes of the dicastery for promoting integral human development, preuzeto sa: http://w2.vatican.va/content/francesco/en/motu_proprio/documents/papa-francesco_20160817_statuto-dicastero-servizio-sviluppo-umano-integrale.html (pristupljeno 19.4.2017.)

²¹⁸ Na taj problem upozorila je već konstitucija *Gaudium et Spes* govoreći kako u suvremenom svijetu „raste izmjena misli, no same riječi kojima se izriču vrlo važni pojmovi u različitim ideologijama poprimaju vrlo različito značenje.“ (DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Gaudium et Spes*, 4)

njoj ukoliko i ostale europske zemlje poput Mađarske zatvore svoje granice. Desnima je to bio jedan od argumenta da se migrante ne pušta u Hrvatsku, a lijevi su taj problem rješavali uvjeravanjem da do toga neće doći, što se smatralo najčvršćim argumentom. Pri svemu tome malo se ili nimalo razmišljalo o stvarnoj situaciji samih migranata.

2.3.1. *Tri dokumenta*

Pitanja i problemi iz javnih rasprava dijelom su usmjerili odgovore Crkve. Ali ne zato što se ona dala voditi javnim pritiscima, nego zbog svoje pastoralne i evangelizacijske obveze. U normalnim okolnostima neke stvari ne bi trebalo spominjati niti naglašavati, jer bi se one podrazumijevale. To najbolje ilustrira izjava biskupa Mate Uzinića: „Ne smije se postavljati pitanje treba li primiti izbjeglice, nego treba postavljati pitanje samo kako ih primiti“²¹⁹.

Tri su dokumenta od presudne važnosti za razumijevanje i sagledavanje odgovora Crkve u Hrvatskoj na migrantsku krizu: Apel vjerskih predstavnika u Republici Hrvatskoj za pomoć izbjeglicama, Izjava Komisije HBK *Justitia et pax* o izbjeglicama i Okružnica nadbiskupa Đakovačko-osječkog mons. Đure Hranića. Apel vjerskih predstavnika objavljen je prije nego se migrantski val prelio preko granice Hrvatske, dok druga dva dokumenta datiraju sa samog početka krize. Međutim, bitno je napomenuti, kako je Crkva putem Caritasa reagirala i ranije, dok je glavnina krize bila skoncentrirana na granici Makedonije i Srbije.

Na sve veće rasplamsavanje migrantske krize u susjednim zemljama reagirali su krajem kolovoza 2015. godine vjerski predstavnici u Republici Hrvatskoj. Zajednički apel za pomoć izbjeglicama²²⁰ uputili su tom prilikom mons. Želimir Puljić, Zadarski nadbiskup i predsjednik HBK, dr. Porfirije Perić, Mitropolit zagrebačko-ljubljanski, Giorgio Grlj, Predsjednik protestantskog evanđeoskog vijeća, Luciano Moše Prelević, Glavni rabin u RH, dr.sc. Kotel Da Don, Glavni rabin Židovske vjerske zajednice Bet Israel u RH i Muftija dr. Aziz ef. Hasanović, Predsjednik Mešihata Islamske zajednice u RH. Krećući od polazne točke bratstva među svim ljudima Apel podsjeća na obvezu prihvata izbjeglica te poziva sve vjernike na izvršenje te obveze.

²¹⁹ Usp. <http://www.vecernji.hr/hrvatska/biskup-mate-uzinic-o-izbjeglicama-oni-nam-mogu-dati-nastavak-zivota-1021593>, (objavljeno 28.8.2015., pristupljeno 3.2.2017.)

²²⁰ Usp. Apel vjerskih predstavnika u Republici Hrvatskoj za pomoć izbjeglicama, Zagreb, 31.8.2015., preuzeto sa: <http://www.hbk.hr/?type=vijest&ID=557> (pristupljeno 3.2.2017.)

U Apelu se ističe kako se ljudsko dostojanstvo izbjeglica, kao naših braće i sestara, mora poštivati te je stoga prihvatiti ih i pomoći im dužnost svake osobe. Podsjeća se na rat u Hrvatskoj i slične neprilike u kojima su se našli hrvatski prognanici i izbjeglice kojima su mnoge zemlje i dobri ljudi pružili pomoć. Zbog toga se poziva posebno vjernike na promišljanje i djelovanje u duhu kulture srdačnosti, sućuti, bratstva i solidarnosti. Ističući kako je služiti, pratiti i štititi izbjeglice imperativ ovakve humanitarne krize, Apel naglašava kako će vjerske zajednice, u suradnji s hrvatskim vlastima te civilnim udrugama i međunarodnim organizacijama, izići u susret izbjeglicama te sve svoje raspoložive kapacitete staviti na raspolaganje njihovim potrebama.

Premještanjem krize na teritorij Republike Hrvatske, Komisija Hrvatske biskupske konferencije *Justitia et pax* objavljuje 18. rujna 2015. izjavu o izbjegličkoj krizi²²¹. U toj izjavi naglasak je na pravnom aspektu položaja izbjeglica te je ona dijelom upućena odgovornima kao podsjetnik na međunarodne obveze spram njih, a dijelom kao poziv vjernicima na pomoć.

Nakon analize stanja HBK izražava spremnost da u suradnji s nadležnim državnim tijelima, drugim Crkvama i vjerskim zajednicama te humanitarnim organizacijama pomogne izbjeglicama. Pri tome podsjeća na obveze koje države imaju sukladno Konvenciji o pravnom položaju izbjeglica iz 1951. godine te Protokolu iz 1967. godine. Sukladno tome, napominje Izjava, pomoć izbjeglicama mora osim nužnog smještaja uključivati i zdravstvenu, psihološku, pravnu i drugu pomoć. Treba voditi računa o spajanju razdvojenih obitelji, modelima integracije ili preseljenja u treće države. Izjava osuđuje sve prakse koje su u suprotnosti s načelima kršćanske solidarnosti te normama međunarodnog prava. U tom smislu neprihvatljivim i nepravednim smatra postupke protjerivanja izbjeglica i njihovog vraćanja u države iz kojih su izbjegli uslijed prijetnji vlastitom životu, kolektivna protjerivanja stranaca, potpuno zatvaranje državnih granica te strogo kažnjavanje izbjeglica zbog nedopuštena prelaska tih granica. Izjava podsjeća na pravo država da štite svoje granice i dužnost da zaštite svoje građane, ali to ne smije dolaziti u koliziju s pozitivnim obvezama koje države imaju prema izbjeglicama. Iako ne navodi da se radi o izbjeglicama koji su većinom muslimani, Izjava izričito naglašava da se pomoć i pružanje zaštite izbjeglicama ne smije vezati uz vjersku pripadnost, jer je to u suprotnosti s

²²¹ Usp. Izjava Komisije HBK *Justitia et pax* o izbjeglicama, Zagreb, 18.9.2015., preuzeto sa: <http://www.hbk.hr/?type=vijest&ID=564> (pristupljeno 3.2.2017.)

međunarodnim pravom, ali i s temeljnim postulatima kršćanstva. Kako bi ovo posljednje dodatno naglasila, Izjava se poziva na Lev 19, 33-34 i Mt 25, 37-40. Povezujući to sa pozivima Svetoga Oca i Apelom vjerskih predstavnika u Republici Hrvatskoj, Izjava poziva vjernike i ljude dobre volje da prema svojim mogućnostima, riječju i djelom, pomognu izbjeglicama i institucijama koje skrbe za njih. Na kraju, Izjava potiče međunarodnu zajednicu da sukladno svojim mogućnostima ukloni uzroke izbjegličke krize te apelira na europske zemlje da u ovoj humanitarnoj krizi pokažu djelotvornu solidarnost.

S obzirom da je najveći broj izbjeglica u Republiku Hrvatsku ušao na području Đakovačko-osječke nadbiskupije, nadbiskup mons. Đuro Hranić uputio je 18. rujna 2015. godine svim svećenicima, redovnicima i redovnicama, vjernicima i crkvenim ustanovama, djelatnicima i volonterima nadbiskupijskog Caritasa, članovima humanitarnih i drugih udruga te svim ljudima dobre volje okružnicu²²² vezanu uz pomoć izbjeglicama. Okružnica je, u skladu sa situacijom, najkonkretnija u pozivu na pomoć te pri tome ne zaboravlja uz materijalnu uključiti i duhovnu dimenziju.

Podsjećajući na stradanje i iscrpljenost izbjeglica, nadbiskup poziva na solidarnost i blizinu te očitovanje Božjeg čovjekoljublja. Zahvaljuje svima koji su, svatko na svoj način, od početka krize uključeni u akciju pružanja humanitarne pomoći. Okružnicom nadbiskup poziva svećenike i redovnike nadbiskupije na dodatni angažman te donosi vrlo detaljan i razrađen plan djelovanja prikladnog za ovu vrstu humanitarne krizne situacije. Tako se župnike poziva na organizirano prikupljanje prehrambenih, higijenskih i drugih potrebnih artikala prema detaljnom popisu. Sve ljude i institucije poziva se da prikupljenu pomoć dostave u neki od osam sabirnih centara Caritasa Đakovačko-osječke nadbiskupije. Župnike se poziva na animiranje i organiziranje župnih volontera mlađe životne dobi koje potom treba staviti na raspolaganje najbližoj podružnici Crvenog križa na terenu²²³. Volonterima prethodno treba osigurati majice s

²²² Usp. Đ. HRANIĆ, Okružnica, preuzeto sa: <http://www.djos.hr/index.php/vijesti/1742-pomoc-izbjeglicama-s-bliskog-istoka-na-podrucju-dakovacko-osjecke-nadbiskupije> (pristupljeno 3.2.2017.)

²²³ Treba istaknuti kako je u Đakovačko-osječkoj nadbiskupiji bilo doista lijepih primjera zajedničkog angažmana nekih župnika i njihovih župljana u pomoći migrantima. Neki od primjera su župe u Bapskoj, u kojoj su vjernici sa župnikom danonoćno pomagali migrantima u prolasku; zatim u Otoku i Vođincima, gdje se na poticaj župnika i u suradnji s volonterima prikupljala pomoć za migrante; te u Bošnjacima, iz kojih se u izbjegličkom zimskom kampu u Opatovcu izmjenjivalo 56 volontera. Ovdje je zgodno istaknuti primjer mladih (18 – 29 godina) članova Karitativne skupine Župe sv. Martina biskupa iz Bošnjaka čiji su volonteri u razgovoru za nadbiskupijski Tiskovni ured većinom izjavili kako ih je na volontiranje potakao upravo župnik.

(Usp. 1) <http://www.djos.hr/index.php/vijesti/1767-u-otoku-traje-prikupljanje-pomoci-za-izbjeglice>; 2) <http://www.djos.hr/index.php/vijesti/1780-prikupljanje-pomoci-za-izbjeglice-u-vodincima>;

logom Caritasa. Osobe zadužene za pojedina Caritasova skladišta poziva se da organiziraju volontere za svakodnevna dežurstva (osim nedjeljom) glede primanja, istovara i pretovara pomoći. Pri tome treba voditi preciznu evidenciju o količini pojedinih artikala te svakodnevno o tome izvještavati Caritas Đakovačko-osječke nadbiskupije. Župnici u čijim se župama pojave izbjeglice, a nisu u mogućnosti ni na koji drugi način osigurati im neophodnu pomoć, daje se dopuštenje da, najviše jednom dnevno, u iznosu od 2.000,00 HRK kupe potrebno. Okružnicom se poziva na animiranje vjernika i prikupljanje novčanih priloga koji se mogu uplatiti na račun nadbiskupijskog Caritasa te se određuje da se cjelokupni iznos milostinje od nedjelje 27. rujna 2015. godine, iz svih župa nadbiskupije, uplati na spomenuti račun kao pomoć izbjeglicama. Na kraju okružnice nadbiskup Hranić još jednom poziva na pomoć izbjeglicama te molitvu za njih i sve odgovorne za mir i sigurnost u svijetu i domovini.

2.3.2. Djelovanje Hrvatskog Caritasa

Još tijekom humanitarne migrantske krize u Makedoniji i Srbiji, Hrvatski Caritas uputio je odlukom svoga predsjednika mons. Josipa Mrzljaka pomoć Caritasima Makedonije i Srbije u iznosu od 10.000 EUR-a iz sredstava Fonda za hitne intervencije. Pokrenuta je i akcija za pomoć migrantima u sklopu koje su pozvani svi koji žele pomoći i podržati projekte vezane uz pomoć progonjenima i izbjeglicama u svijetu i susjednim državama da prema vlastitim mogućnostima novčanim darom pomognu ublažiti patnju onih koji su prisiljeni napustiti svoje domove. U tu je svrhu Hrvatski Caritas otvorio mogućnost uplata na svoj žiro-račun, on-line donacijama na svojoj mrežnoj stranici te pozivom na donacijski telefon Hrvatskog Caritasa. Projekti su ostvarivani u suradnji s Caritasom Internationalis i Europa, nacionalnim Caritasima susjednih zemalja te nevladinim organizacijama na terenu. Pomoć je uključivala konkretne materijalne potrepštine u vidu hrane, vode, higijenskih proizvoda, njihovu distribuciju te aktivnosti timova na terenu koji su pomagali u dijeljenju humanitarne pomoći te pružali psihosocijalnu podršku migrantima. Čelnici Hrvatskog Caritasa,

3) <http://www.djos.hr/index.php/vijesti/1927-migrantska-kriza-nije-nesto-sto-se-dogada-daleko-od-nas>;
4) <http://www.djos.hr/index.php/vijesti/1930-koordinacija-povodom-skorog-otvaranja-zimskog-tranzitnog-kampa-za-migrante-u-slavonskom-brodu>; 5) <http://www.djos.hr/index.php/vijesti/1755-djelovanje-caritasa-u-opatovcu-tovarniku-i-bapskoj>; 6) <http://www.djos.hr/index.php/vijesti/1761-mons-hranic-i-mons-skvorcevic-posjetili-opatovac-i-bapsku>; 7) <http://www.djos.hr/index.php/vijesti/1781-pomoc-migrantima-u-opatovcu>; 8) <http://www.djos.hr/index.php/vijesti/1928-pomoc-migrantima-u-opatovcu-bapskoj-tovarniku>; pristupljeno 20.12.2016.)

mons. Mrzljak i mons. Svalina, pozivali su tom prilikom na solidarnost s migrantima, kršćansku i ljudsku odgovornost spram njih te molitvu za kraj tragedije u kojoj se nalaze²²⁴.

Prvim ulaskom migranata u Republiku Hrvatsku, u Tovarnik, 15. na 16. rujna 2015. godine, Hrvatski Caritas započinje s aktivnostima pružanja pomoći²²⁵. Te aktivnosti uključivale su podjelu hrane, vode, higijenskih potrepština, odjeće i obuće, pokrivača i drugih migrantima nužnih potrepština. Od samog početka krize volonteri Caritasa bili su na najkritičnijim mjestima – graničnim prijelazima, prihvatnim centrima i drugdje – prisutni 24 sata dnevno. Svoj veliki doprinos dali su u pružanju pomoći svima, a posebno ženama i djeci kao najugroženijim skupinama migranata. Osim distribucije najnužnijih potrepština koje su trebale olakšati put migrantima prema konačnom odredištu, volonterski doprinos je uključivao i psihosocijalnu pomoć. Osim na ključnim mjestima krize, volonteri su bili prisutni i u svojim župama prikupljajući potrepštine koje su upućivane Caritasovim djelatnicima na terenu. Aktivnosti Caritasa posebno su bile značajne i prepoznate u Prihvatnom centru u Opatovcu te Zimskom prihvatno-tranzitnom centru u Slavonskom Brodu. Sve te aktivnosti odradilo je preko 170 Caritasovih volontera, koji su, samo u prihvatnim centrima, odradili preko 30.000 volonterskih sati, podijelivši pri tome migrantima desetke tisuća komada raznih potrepština²²⁶.

Zajednički stav spomenuta tri dokumenta je razumijevanje položaja i potreba izbjeglica te poziv svima na solidarnost. Taj poziv proizlazi iz temeljnog polazišta da je svaki čovjek slika Božja čije se dostojanstvo mora poštivati te je sukladno tome obveza vjernika prihvatiti i pomoći bližnjega u nevolji. Ta se pomoć može ostvariti kroz prihvaćanje i solidarnost²²⁷, duhovnu dimenziju²²⁸, društvenu odgovornost²²⁹ te suradnju s državnim tijelima nadležnima za djelovanje u konkretnoj kriznoj situaciji.

²²⁴ Usp. Akcija Hrvatskoga Caritasa za pomoć izbjeglicama, 27.8.2015., <http://www.hbk.hr/?type=vijest&ID=556> (pristupljeno 4.2.2017.)

²²⁵ Svi naredni podaci uzeti su iz brošure *Izbjeglička kriza u Hrvatskoj – program žurne pomoći (2015. – 2016.)* koju je izdao Hrvatski Caritas 2017. godine.

²²⁶ Usp. HRVATSKI CARITAS, *Izbjeglička kriza u Hrvatskoj – program žurne pomoći (2015.-2016.)*, str. 18.

²²⁷ U dokumentima se navode sljedeći elementi: srdačnost, sućut, bratstvo, djelotvorna solidarnost, služenje, praćenje, zaštita, zagovaranje prava izbjeglica, pomoć riječju i djelom, obveza pomoći bez obzira na vjersku pripadnost.

²²⁸ Poziv na molitvu za izbjeglice i odgovorne za mir i sigurnost.

²²⁹ Poziv odgovornima na poštivanje moralnih te međunarodnih pravnih obveza.

Okružnica nadbiskupa Đakovačko-osječke nadbiskupije, koja je bila najviše zahvaćena izbjegličkom krizom, sadrži tri vrlo važna elementa koji su od velike važnosti za razumijevanje pastoralnog odgovora nadbiskupije, ali i kao smjernice za slične situacije:

- prepoznavanje prioriteta u kriznoj situaciji te u skladu s time prikladan odgovor (poziv na solidarnost u obliku prikupljanja materijalne pomoći)
- važnost duhovne dimenzije u kriznoj situaciji (poziv na molitvu)
- stav da promišljanja i rasprave o geopolitičkim uzrocima i mogućim posljedicama krize ne smiju biti ispred solidarnosti i kršćanskog učenja da je svaki pojedinac slika Božja (odgovor na aktualne javne rasprave i dileme)²³⁰.

Djelovanjem Caritasa, vjernika volontera i svih drugih koji su Caritasu donirali za potrebe migranata, Crkva u Hrvatskoj dala je pravodoban i djelotvoran odgovor na prioritetne potrebe u prilikama migrantske krize. Istovremeno je putem dokumenata, ali i javnim istupima biskupa, svećenika, redovnika, laika izvršen puno teži i mukotrpniji posao zagovaranja prava migranata koji se odvijao u djelomično nepovoljnom kontekstu tadašnjih javnih polemika. Na žalost, Crkva je na taj način morala neke podsjećati na ono što se u okvirima kršćanstva podrazumijeva.

²³⁰ U okružnici stoji: „Ponizno i usrdno sve molim i pozivam da i u narednim danima sačuvamo otvorenost srca, da se suzdržimo od opterećivanja i iscrpljivanja raspravama o uzrocima i posljedicama ove izbjegličke krize, te da obnovimo kršćansku svijest o tome da je svaki čovjek slika Božja, vrijedan našeg poštovanja i solidarne dobrote.“ Slično ovome izjavio je i pater Tvrtko Barun SJ, ravnatelj Isusovačke službe za izbjeglice jugoistočne Europe (JRS – SEE). U razgovoru za Bitno.net on je rekao o izbjeglicama: „To su prije svega ljudi u potrebi koji trebaju našu pomoć. Kasnije se možemo baviti raznim kulturološkim, geopolitičkim i drugim analizama. Sada im treba pomoći.“ Pater Barun dalje navodi: „Crkva, Sveto pismo i njezin nauk potpuno su jasni u ovoj situaciji i potpuno je jasno na što je kršćanin pozvan. Dakako da svatko od nas ima slobodu izabrati u kojoj mjeri će taj poziv prihvatiti ili odbiti. Pri tome, smatram da nije nešto kontradiktorno uz odgovor na taj poziv propitkivati situaciju i s drugih stajališta – onih političkih, kulturoloških ili nekih drugih. Ali riječ je o prioritetima. Netko može postavljati pitanje o sigurnosnoj prijetnji, ali to ne znači da zbog toga poziv na milosrđe treba biti zanemaren.“ (preuzeto sa: <https://www.bitno.net/vijesti/hrvatska/sada-nam-prioritet-treba-bit-pomoc-ljudima-a-kasnije-se-mozemo-baviti-raznim-analizama/>, objavljeno 23.9.2015.; pristupljeno 2.12.2016.)

3. OBVEZA SLUŽENJA U VREMENU MIGRANTSKE KRIZE – SOLIDARNOST I NAVIJEŠTANJE

Pomoć migrantima nekršćanima u prolasku dio je pastoralne brige Crkve za sve migrante. Stoga je potrebno vidjeti koji su elementi pastorala migranata primjenjivi na migrante nekršćane u prolasku te koji su pri tome načini da se ispuni obveza biti bližnji njima koji su u potrebi, ali i da se, s obzirom na njihove posebnosti, izvrši obveza naviještanja.

3.1. Solidarnost

Poziv na solidarnost opći je poziv Crkvi koji se tiče i odnosa prema migrantima. Na to upozorava Uputa *Erga migrantes caritas Christi* koja, slijedeći poticaje učiteljstva²³¹, poziva upravo na kulturu solidarnosti u susretu s migrantima kako bi se „zajednički stiglo do istinskog i stvarnog zajedništva osoba“²³². Na promicanje kulture solidarnosti poziva i Ivan Pavao II. u postsinodalnoj apostolskoj pobudnici *Ecclesia in America* kako bi se pružila potpora siromašnima, odbačenima i posebno izbjeglicama²³³. U apostolskoj postsinodskoj pobudnici *Ecclesia in Europa* povezuje se promicanje solidarnosti s vrijednošću osobe i njezinim neotuđivim dostojanstvom ukazujući na njihov zajednički duhovni temelj u Isusu Kristu²³⁴. Istinska solidarnost tako je plod ljubavi prema *svim* ljudima, što znači da se ta ljubav mora proširiti i na one izvan crkvene zajednice²³⁵. Posebno se to odnosi na migrante koji su uvijek na rubu i stranci, bilo kulturalno bilo vjerski. Nesigurne i teške prilike migranata stoga su poziv kršćanima na kulturu solidarnosti. Već prve riječi Pastoralne konstitucije *Gaudium et spes* o Crkvi u suvremenom svijetu izražavaju tu solidarnost kršćana sa svima koji pate, jer zajednica kršćana sebe vidi usko povezanom sa svim ljudima²³⁶. Upravo zato Konstitucija naglašava hitnu i neodložnu obvezu „da budemo bližnji baš svakom

²³¹ Usp. PAPINSKO VIJEĆE ZA PASTORAL SELILACA I PUTNIKA, *Erga migrantes caritas Christi*, bilješka 7.

²³² *Isto*, 9.

²³³ Usp. IVAN PAVAO II., *Ecclesia in America*, 52, preuzeto sa: http://w2.vatican.va/content/john-paul-ii/en/apost_exhortations/documents/hf_jp-ii_exh_22011999_ecclesia-in-america.html (pristupljeno 12.3.2017.) Dalje se služimo skraćenicom *Ecclesia in America*.

²³⁴ Usp. IVAN PAVAO II., *Ecclesia in Europa*, 19.; 98.

²³⁵ Usp. *Isto*, 85.; Ivan Pavao II. slično tvrdi u *Ecclesia in America* gdje navodi kako je cilj Crkve osigurati da nitko nije marginaliziran (usp. IVAN PAVAO II., *Ecclesia in America*, 58.)

²³⁶ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Gaudium et spes*, 1.

čovjeku i da mu, kad se s njim sretnemo, djelotvorno pomognemo: starcu od svih napuštenu, stranom radniku nepravедno prezrenu, izbjeglici, djetetu iz nezakonite veze koje nezasluženo trpi zbog grijeha koji nije njegov, gladnome koji se poziva na našu savjest ...²³⁷.

3.1.1. *Solidarnost kao put prema zajedništvu osoba*

Uputa *Erga migrantes* solidarnost s migrantima vidi kao put kojim se u okviru multikulturalnog društva može stići do „ispunjenja Božjeg nauma o sveopćem zajedništvu“²³⁸. Na tragu toga, o solidarnosti s migrantima može se promišljati u kontekstu *uzajamnosti* i *bratstva* među ljudima. U današnjem globaliziranom i multikulturalnom svijetu solidarnost se pokazuje u vidu globalne uzajamnosti između ljudi i naroda. Upravo tu svijest o uzajamnosti, odnosno međusobnoj povezanosti ljudi i naroda koja se, prije svega, pokazuje u čovjekom reagiranju na nepravde učinjene u dalekim zemljama kao da su učinjene njemu samome, Ivan Pavao II. u enciklici *Sollicitudo rei socialis* uzima kao polazište za razumijevanje solidarnosti²³⁹. Takvo shvaćanje uzajamnosti znak je, smatra papa, promjene u savjesti ljudi koja je pogledu na svijet dodala moralnu kvalitetu. Zbog toga činjenicu uzajamnosti treba shvatiti kao novi sustav socijalnih odnosa u suvremenom svijetu te ju promatrati kao moralnu kategoriju. Jedini kršćanski prikladan odgovor na tako shvaćenu uzajamnost je solidarnost kao moralno i socijalno ponašanje. Na tragu toga, papa za solidarnost kaže da je „čvrsta i postojana odlučnost zauzeti se za opće dobro, to jest za dobro svih i svakoga, jer svi smo mi uistinu za sve odgovorni“²⁴⁰. U tu definiciju, napominje Špiro Marasović, utkani su svi najvažniji elementi promišljanja o solidarnosti koje su kroz svoje definicije isticali razni katolički autori: odgovornost²⁴¹, uzajamnost i zauzimanje za opće dobro²⁴².

²³⁷ Isto, 27.

²³⁸ PAPINSKO VIJEĆE ZA PASTORAL SELILACA I PUTNIKA, *Erga migrantes caritas Christi*, 9.

²³⁹ Usp. IVAN PAVAO II., *Sollicitudo rei socialis, Socijalna skrb*, Kršćanska sadašnjost, dokumenti 89, Zagreb, 1998., 38. Dalje se služimo skraćenicom *Sollicitudo rei socialis*.

²⁴⁰ Isto, 38.

²⁴¹ „Solidarnost znači preuzeti odgovornost za one u nevolji“, kaže se u pastoralnom pismu o migracijama katoličkih biskupa Meksika i Sjedinjenih Američkih Država (COMMITTEE ON MIGRATION OF THE UNITED STATES CONFERENCE OF CATHOLIC BISHOPS (USCCB) IN COLLABORATION WITH THE CONFERENCIA DEL EPISCOPADO MEXICANO (CEM), *Strangers no longer*, 103.)

²⁴² Usp. Š. MARASOVIĆ, Porijeklo i sadržaj pojma „solidarnost“, u: *Bogoslovska smotra*, 74 (2004.) 2, str. 367.

Ivan Pavao II., međutim, ide i korak dalje i produbljuje tu definiciju. Napominje najprije kako se u perspektivi uzajamnosti solidarnost ne može svesti na „osjećaj neke neodređene sućuti ili površnog ganuća zbog patnji tolikih ljudi, bliskih ili udaljenih“²⁴³, a potom na drugom mjestu u solidarnost ugrađuje ključni zahtjev za evanđeoskim „gubljenjem sebe“ radi drugoga²⁴⁴. Time čini značajan pomak kojim solidarnost ne ostavlja zatvorenu u horizontalnoj, povijesnoj dimenziji, već ju otvara transcendentnoj dimenziji²⁴⁵. Upravo kroz zahtjev za „gubljenjem sebe“ radi drugoga, solidarnost u kršćanskoj perspektivi pokazuje jednu od svojih ključnih značajki, a to je mogućnost da nađi samu sebe²⁴⁶. Tim zahtjevom solidarnost je zadobila specifično kršćanske osobine te je ugrađena u teologiju. „Tek ovim unošenjem duha evanđeoskog služenja, 'gubljenja sebe' u pojam kršćanske solidarnosti“, kaže Marasović, „Ivan Pavao II. je solidarnost iz puke sociologije i etike ugradio ne samo u teologiju, nego i u duhovnost“²⁴⁷. Na tragu toga i Kompendij socijalnog nauka Crkve solidarnost promatra pod vidikom i socijalnog načela i moralne kreposti²⁴⁸.

Promatrana kao kršćanska krepost²⁴⁹ i kroz svjetlo vjere, solidarnost pokazuje brojne dodirne točke s kršćanskom ljubavlju premda ju ne treba s njome poistovjećivati²⁵⁰. Povezanost solidarnosti i ljubavi može se promotriti pod vidikom

²⁴³ IVAN PAVAO II., *Sollicitudo rei socialis*, 38.

²⁴⁴ Usp. *Isto*, 38.

²⁴⁵ Bez usmjerenosti prema transcenciji solidarnost u horizontalnoj razini ostaje obilježena tek zajedničkim interesom onih koji su solidarnošću povezani. Primjer toga su odnosi među članovima nekog sindikata, političke stranke ili udruge, među kojima je kao temelj međusobne solidarnosti dovoljan zajednički interes. Međutim, u kršćanskoj shvaćenoj solidarnosti kao temeljna veza među ljudima uspostavlja se ljubav koja u konačnici podrazumijeva i žrtvu za bližnjega.

²⁴⁶ Usp. IVAN PAVAO II., *Sollicitudo rei socialis*, 40

²⁴⁷ Š. MARASOVIĆ, *Porijeklo i sadržaj pojma „solidarnost“*, str. 367.

²⁴⁸ PAPINSKO VIJEĆE „IUSTITIA ET PAX“, *Kompendij socijalnog nauka Crkve*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2005., 193. Dalje se služimo skraćenicom *Kompendij socijalnog nauka Crkve*.

²⁴⁹ Usp. IVAN PAVAO II., *Sollicitudo rei socialis*, 40.

²⁵⁰ Špiro Marasović to pojašnjava: „No, ma koliko bila istina da se solidarnost u kršćanskoj interpretaciji nikako ne može odijeliti od ljubavi, ona ipak nije njezin sinonim. Ljubav je, naime, krepost, i kao takva spada u područje ljudske slobode, ljudskoga izbora i opredjeljenja, dočim i kršćanski autori solidarnost ne temelje samo na slobodnoj volji i izboru, nego u društvenoj ontologiji, tj. na načelu osobe koja je relacijski otvorena i za ljubav, ali i ne samo za ljubav, već i za osobni interes. Kad taj osobni interes odnese prevagu nad ljubavlju, tada govorimo o individualizmu i egoizmu. Suvremena interpretacija solidarnosti ovisi upravo o tome uzima li se za njezin temelj personalizam, što je slučaj kod većine kršćanskih autora, ili pak individualizam, čemu su skloni zastupnici mehanicizma i materijalizma.“ (Š. MARASOVIĆ, *Porijeklo i sadržaj pojma „solidarnost“*, 357-358.). Na to se nadovezuje navod Tončija Matulića: „Solidarnost sve i da hoće ne može zamijeniti kršćansku ljubav, ali može otkriti, a što prema socijalnom nauku Crkve doista i čini, uvjete i načine njezine povijesne aktualizacije u konkretnim društvenim okolnostima. Slijedom toga u stvorenome redu stvari solidarnost ne pretpostavlja kršćansku ljubav i kršćansko bratstvo, nego vrijedi obrnuto, dakle kršćanska ljubav i kršćansko bratstvo pretpostavljaju naravnu solidarnost.“ (T. MATULIĆ, *Skica teološkog utemeljenja ideje solidarnosti*. Traganje za „solidarnim“ dimenzijama teologije stvaranja i spasenja, u: *Bogoslovska smotra*, 74 (2004.) 2, str. 445.)

naravnog i nadnaravnog *bratstva* među ljudima, a u perspektivi teologije stvaranja i teologije spasenja. Nepotpuna su, naime, promišljanja koja shvaćanje solidarnosti izvode isključivo iz čina Božjeg stvaranja svijeta i čovjeka iz čega se zaključuje na naravno bratstvo svih ljudi koji su onda kao braća pozvani na međusobnu solidarnost. Takva naravna povezanost koja proizlazi iz čina Božjeg stvaranja doista povezuje sve ljude, ali isto tako povezuje i sva ostala živa stvorenja. Međutim, kaže Tonči Matulić, prava teološka vrijednost te naravne ljudske povezanosti otkriva se tek u svjetlu spasenja koje poziva na uspostavu *nadnaravnog bratstva* u skladu s Božjim naumom da svi ljudi budu jedna obitelj²⁵¹. Poziv na ljubav prema bližnjemu u perspektivi poziva da svi u konačnici budu jedno pred Bogom, uzdiže naravno bratstvo na nadnaravnu razinu i daje mu svrhu, smisao, puninu i utemeljenost. Pojednostavljeno rečeno, migranti nisu naša braća samo zato što smo svi stvoreni od Boga, nego i zato što smo od Krista pozvani ljubavlju djelotvorno potvrditi to bratstvo kako bi se ispunio Božji naum o spasenju svih ljudi. U tom smislu bližnji se više ne promatra u perspektivi isključivo horizontalne dimenzije. On više nije samo ljudsko biće jednako drugima i sa svojim pravima, već se pokazuje kao *živa slika* Božja. Iz toga proizlazi obveza da „bližnjega treba ljubiti, pa kad je i neprijatelj, istom onom ljubavlju kojom ga ljubi Gospodin, i za njega treba biti spreman podnijeti i najveću žrtvu: 'Život položiti za braću' (usp. Iv 3,16)“²⁵². U svjetlu vjere pokazuje se tako novi model jedinstva ljudskog roda – zajedništvo (*communio*) – koji nadilazi čisto ljudske i prirodne veze proizišle iz čina stvaranja²⁵³. Poziv je to na potpuno jedinstvo u Kristu²⁵⁴.

Tek, dakle, u kristološkoj perspektivi naravno bratstvo među ljudima, a time i poziv na solidarnost među njima, dobiva svoju puninu i utemeljenost²⁵⁵. To u samom činu stvaranja čini prepoznatljivim inherentne kristološke implikacije (usp. Kol 1, 15-

²⁵¹ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Gaudium et spes*, 32.; T. MATULIĆ, *Skica teološkog utemeljenja ideje solidarnosti. Traganje za „solidarnim“ dimenzijama teologije stvaranja i spasenja*, str. 348-349.

²⁵² IVAN PAVAO II., *Sollicitudo rei socialis*, 40.

²⁵³ Usp. *Isto*, 40.

²⁵⁴ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogmatska konstitucija o Crkvi „*Lumen gentium*“, 1, u: Dokumenti Drugog vatikanskog koncila, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2002. Dalje se služimo skraćenicom *Lumen gentium*.

²⁵⁵ Tonči Matulić u tom smislu navodi: „Teološka podloga solidarnosti, stoga, kako je izlaže Koncil, satkana je od uzajamnih elemenata stvaranja i spasenja. Božje stvaranje zahtijeva da se čovjeka shvati u svjetlu nauma o jedinstvu ljudskoga roda koje jedinstvo je ponovno potvrđeno u punini vremena jedinstvenim i konačnim činom spasenja u Isusu Kristu. Solidarnost u činu stvaranja potvrđena je solidarnošću u činu spasenja. Zbog toga 'naravna solidarnost', kao proizvod povijesne uspostave 'naravnoga bratstva' predstavlja osnovu za izgradnju i iskazivanje 'nadnaravne solidarnosti' kao učinka povijesno-spasenjskog djelovanja 'nadnaravnoga bratstva' među ljudima ...“. (T. MATULIĆ, *Skica teološkog utemeljenja ideje solidarnosti. Traganje za „solidarnim“ dimenzijama teologije stvaranja i spasenja*, str. 451.)

17), a posljedično tome upućuje na promatranje solidarnosti kroz eshatološku i soteriološku dimenziju²⁵⁶. Isusov poziv na ljubav kao temeljni odnos čovjeka prema Bogu i prema bližnjemu na taj način duboko prožima kršćansku solidarnost koja se u tom svjetlu pokazuje kao način realizacije i aktualizacije te ljubavi u konkretnim povijesnim okolnostima i kao put prema sveopćem zajedništvu svih ljudi.

3.1.2. Solidarnost s migrantima prema Uputi *Erga migrantes caritas Christi*

Ivan Pavao II. u apostolskoj postsinodskoj pobudnici *Ecclesia in Europa* govoreći o odnosu prema migrantima poziva na promicanje *kulture prihvaćanja*²⁵⁷ što je zapravo jedan od oblika solidarnosti. Migracije tako predstavljaju izazov i poziv Europi „da se potruži oko domišljatih načina *prihvaćanja i gostoljubivosti*“²⁵⁸, jer ona u sadašnjoj situaciji globalizacije „mora biti *otvoren i gostoljubiv kontinent*“²⁵⁹. To je poziv koji proizlazi iz načela općeg dobra koje sukladno svojoj univerzalnosti zahtijeva da se obuhvate potrebe svih ljudi. Zrela kultura prihvaćanja mora tako voditi računa o jednakom dostojanstvu svih osoba, solidarnosti sa slabijima, priznavanju temeljnih prava migrantima te o pronalaženju istinskih oblika njihove integracije. To obuhvaća gostoljubivost prema svakoj osobi, poštivanje općeljudskih vrijednosti, brigu oko očuvanja kulturne baštine pojedinih naroda, miroljubiv suživot i razmjenu uzajamnih unutarnjih bogatstava²⁶⁰. Nadalje, nastavlja Ivan Pavao II., Crkva je dužna, u skladu sa svojim služenjem evanđelju, zagovarati i braniti pred političkim vlastima temeljna prava migranata te poštivanje njihova dostojanstva kao osoba²⁶¹.

Uputa *Erga migrantes caritas Christi* također povezuje prihvaćanje i solidarnost²⁶² upravo pozivajući se na *Ecclesia in Europa*, ali proširujući i konkretizirajući promišljanja vezana uz migrante. Uputa prije svega navodi kako je to prihvaćanje „u cjelini utemeljeno na Kristovoj ljubavi i možemo biti sigurni da kada činimo dobro bližnjemu, osobito onima koji su u najvećoj potrebi, iz ljubavi prema

²⁵⁶ „Ta solidarnost treba da neprestano raste sve do onoga dana kad dođe do svoje punine: - tada će ljudi, milošću spašeni, kao obitelj ljubljena od Boga i Krista, njihova brata, dati savršenu slavu Bogu.“ (DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Gaudium et spes*, 32.)

²⁵⁷ Usp. IVAN PAVAO II., *Ecclesia in Europa*, 100-103.

²⁵⁸ *Isto*, 101.

²⁵⁹ *Isto*, 111.

²⁶⁰ Usp. *Isto*, 101-102.

²⁶¹ Usp. *Isto*, 103.

²⁶² Usp. PAPINSKO VIJEĆE ZA PASTORAL SELILACA I PUTNIKA, *Erga migrantes caritas Christi*, 39-43.

Bogu, činimo to Njemu samome²⁶³. Migranti su često upravo oni u najvećoj potrebi i oni koji su potisnuti na rub društvene stvarnosti pa je kultura prihvaćanja, odnosno solidarnost s njima, obveza prije svega kršćana. Kršćani stoga moraju biti „promicatelji istinske i prave kulture prihvaćanja“²⁶⁴ koja se ne ostvaruje u svojoj punini samo kroz jednostavne geste bratskog pomaganja ili kroz podupiranje zakona koji promiču njihovo dostojanstveno uključivanje u društvo i koji poštuju njihov identiteta stranaca²⁶⁵. Prava kultura prihvaćanja nadahnutu istinskim kršćanskim duhom poštuje istinske ljudske vrijednosti drugih osoba i nema straha ni predrasuda prema strancima²⁶⁶, zna slušati i uživjeti se u svijet drugoga, prepoznaje i cijeni njegove pozitivne strane, pomaže drugome u njegovu cjelovitu rastu kroz bratstvo, solidarnost, služenje i pravednost²⁶⁷. Isto tako, dio pastoralnih smjernica za rad s migrantima koje donosi Uputa *Erga migrantes* obuhvaćen je pojmom solidarnosti: od poziva političkim vlastima na poštivanje prava migranata i otklanjanje svakog oblika diskriminacije, ksenofobije i rasizma²⁶⁸, do poziva na konkretno prihvaćanje, poštivanje i istinsku ljubav prema svakoj osobi bez obzira na vjeru i kulturu²⁶⁹ te poziva na gostoljubivost, solidarnost i dijeljenje²⁷⁰.

Pozivajući se na 15. poglavlje Poslanice Rimljanima Uputa donosi najvažnije značajke dužnosti kršćanskog prihvaćanja. Ono mora biti: kršćansko i duboko te mora izvirati iz srca; mora biti velikodušno, besplatno, nesebično; ne smije biti posesivno; mora biti dobrohotno i na izgrađivanje; mora biti pažljivo prema najslabijima²⁷¹. Uputa nadalje razlikuje pojmove pružanja pomoći, prihvaćanja i integracije²⁷² pri čemu ni jednom od tih pojmova ne oduzima njegovu praktičnu važnost. Ovo je bitno naglasiti, jer je u slučaju migranata u prolasku jedini mogući oblik djelatne solidarnosti upravo ono što Uputa *Erga migrantes* naziva pružanjem pomoći, odnosno prvim prihvatom. Gledajući integralno, pružanje pomoći migrantima u prolasku preduvjet je za lakši i

²⁶³ Isto, 41.

²⁶⁴ Isto, 39.

²⁶⁵ Usp. Isto, 39.

²⁶⁶ Usp. Isto, 39-41.

²⁶⁷ Usp. Isto, 34., 36.

²⁶⁸ Usp. Isto, 30.

²⁶⁹ Usp. Isto, 28.

²⁷⁰ Usp. Isto, 30.

²⁷¹ Usp. Isto, bilješka 46.

²⁷² *Pružanje pomoći u općenitom smislu ili prvi, vremenski ograničeni prihvati* odgovor je na nužne potrebe migranata: objed, prenočište, zdravstvena njega, ekonomska pomoć, prihvatilišni centri isl. *Prihvaćanje* u punom smislu riječi obuhvaća dugoročne projekte i ono je proces koji vodi prema postupnoj *integraciji* migranata kao dugoročnom cilju. (Usp. PAPINSKO VIJEĆE ZA PASTORAL SELILACA I PUTNIKA, *Erga migrantes caritas Christi*, 42-43.)

uspješniji kasniji prihvati i integraciju. Preskakanje tog prvog koraka može kod migranata dovesti do opravdane opreznosti i sumnje kod prihvaćanja sljedećih koraka.

3.1.3. *Solidarnost s migrantima nekršćanima u prolasku*

3.1.3.1. *Univerzalnost solidarnosti*

Univerzalnost solidarnosti u smislu brige za drugoga u nevolji, bez obzira na naciju, rasu ili vjeru, put je Crkve od njenih početaka. To potvrđuje Pio XII. u apostolskoj konstituciji *Exsul familia* osvrćući se na brojne primjere takve brige. Podsjeća tako Pio XII. na brigu Crkve u novijem vremenu za sve siromašne i potrebite tijekom Drugog svjetskog rata kroz osnivanje posebnog ureda te nakon rata na brigu za raseljene Židove koji su bili žrtve najgrubljih progona; osnivanje povjerenstava za žrtve rata, izbjeglice i pritvorene osobe; brigu za brojne izbjeglice nakon rata; nakon izbijanja palestinskog rata 1948. godine brigu za arapske izbjeglice putem prikupljenog novca od katolika iz cijelog svijeta²⁷³. Takva solidarnost svoj najdublji temelj ima u Isusovu pozivu na ljubav prema bližnjemu koja je od samih početaka utemeljena u Božjoj solidarnosti s čovjekom pojedincem i zajednicom. Crkva zato, kada stoji pred čovjekom patnikom, čovjekom u potrebi, vidi pred sobom sliku Božju. Takvo božansko utemeljenje daje solidarnosti sveobuhvatnost i širinu koja ne isključuje nikoga.

Iako se pojam solidarnosti u Svetom Pismu izričito ne spominje²⁷⁴, još u Starom zavjetu Bog se pokazuje kao onaj koji silazi vidjevši nevolju svoga naroda (Izl 3,7-8), koji ide s njime (Lev 26,11) i ostaje mu vjeran i pun sućuti i razumijevanja (Jer 31,20). Vrhunac te solidarnosti dosegnut je u utjelovljenju Sina Božjega koji se žrtvovao kako bi spasio čovjeka. Ljubav se pri tome pokazala kao jedini razlog solidarnosti Boga prema čovjeku: „Bog je tako ljubio svijet te je dao svoga Sina Jedinorođenca da nijedan

²⁷³ Usp. PIO XII., *Exsul familia*, 82-91.

²⁷⁴ Pojam solidarnost ne potječe iz biblijsko-kršćanske tradicije, već je preuzet iz profane stvarnosti te je dalje teološki razrađivan i obogaćivan. Pojam se prvi puta pojavljuje za vrijeme Francuske revolucije, a u teologiju ulazi znanstvenom razradom Heinricha Pescha, Gustava Gundlacha i Oswalda von Nell-Breuninga. Spomenuti njemački teolozi, Isusovci, pokušali su pronaći načelo društvenog ustroja koje bi stajalo između liberalnog individualizma i socijalističkog kolektivismu i koje bi bilo u skladu s kršćanskim moralom i antropologijom. Svoj znanstveni sustav nazvali su *solidarizam* i vidjeli su ga kao treći put između individualizma i kolektivismu. (Usp. Š. MARASOVIĆ, *Porijeklo i sadržaj pojma „solidarnost“*, str. 353-357.). Crkva, međutim, solidarizam nije prihvatila, jer „socijalni nauk Crkve nije neki 'treći put' između *liberalističkog kapitalizma i marksističkog kolektivismu*, a ni neka moguća alternativa za neka druga rješenja, koja nisu tako oprečna: on je jednostavno *zasebna kategorija*.“ (IVAN PAVAO II., *Sollicitudo rei socialis*, 41.)

koji u njega vjeruje ne propadne nego da ima život vječni ... da se svijet spasi po njemu“ (Iv 3,16-17)²⁷⁵.

Isusov susret s patnicima svih vrsta i odnos prema njima pokazatelj je Božje solidarnosti na djelu i njegove neopozive naklonosti svakom čovjeku. Ta solidarnost ostvaruje se u materijalnom (ozdravljenja) i u duhovnom obliku (opraštanje grijeha), što je znak ljubavi i poštovanja spram cjelovitog čovjeka. S druge strane, Isus, koji je i sam patio, ne samo da pomaže i suosjeća s patnicima, nego njihove kušnje i nevolje zajedno s njima podnosi. Pri tome postavlja pravilo *služenja*, naročito nakon molbe Zebedejevih sinova (Mk 10,35-45; Mt 20,20-28), a sebe postavlja kao uzor toga služenja²⁷⁶.

Prispodoba o milosrdnom Samaritancu (Lk 10,29-36) u tom je smislu paradigma evanđeoske solidarnosti. U njoj su na slikovit i jezgrovit način pokazani sadržaj i značenje evanđeoske solidarnosti²⁷⁷. Ivan Pavao II. napominje kako ta prispodoba predstavlja uzor kršćanskog ponašanja, jer „naznačuje kako se svaki od nas mora odnositi prema bližnjem patniku“²⁷⁸. Svaki je čovjek milosrdni Samaritanac ukoliko se „zaustavlja kraj patnje drugog čovjeka, kakva god ta patnja bila“²⁷⁹. On je „*onaj tko u trpljenju donosi pomoć* kakva god ona bila, pomoć koja je, koliko je god to moguće, djelotvorna“²⁸⁰. Milosrdni Samaritanac je pun sućuti, samilosti i zna se sažaliti. Ali on se ne zaustavlja na osjećajima, nego unesrećenom čovjeku pruža *djelotvornu pomoć* u koju „unosni svoje srce, ali ne šteti ni materijalna dobra“²⁸¹ te tako „ulaže čitava sebe, srce i razum, znanje i snagu, vrijeme i novac“²⁸² kako bi pomogao. U liku milosrdnog Samaritanca može se tako prepoznati lik i poslanje samoga Isusa koji je kao bližnji čovjeku na savršen način ispunjavao zapovijed ljubavi, a u liku unesrećenog čovjeka svaki čovjek koji na neki način pati ili mu je potrebna pomoć²⁸³.

Zapovijed ljubavi prema bližnjemu (Mt 22,34-40; Mk 12,28-34; Lk 10,25-28) osvjetljena je prispodobom o milosrdnom Samaritancu kao odgovorom na pitanje zakonoznanca *Tko je moj bližnji?* To je pitanje posebno aktualno pri susretu s

²⁷⁵ Usp. A. TAMARUT, Solidarnost kao evanđeoska vrijednost, u: *Bogoslovska smotra*, 68 (1998.) 1-2, str. 257-258.

²⁷⁶ Usp. M. ZOVKIĆ, Isus patnik i čovjekova patnja u Novom zavjetu, u: *Bogoslovska smotra*, 53 (1984.) 4, str. 187-194; 206.

²⁷⁷ Usp. A. TAMARUT, *Solidarnost kao evanđeoska vrijednost*, str. 264-265.

²⁷⁸ IVAN PAVAO II., *Salvifici doloris, Spasonosno trpljenje*, Kršćanska sadašnjost, dokumenti 70, Zagreb, 2003., 28. Dalje se služimo skraćenicom *Salvifici doloris*.

²⁷⁹ *Isto*, 28.

²⁸⁰ *Isto*, 28.

²⁸¹ *Isto*, 28.

²⁸² A. TAMARUT, *Solidarnost kao evanđeoska vrijednost*, str. 265-266.

²⁸³ Usp. *Isto*, str. 266.

migrantima iz drugih kultura i religija, gdje se pojavljuje u obliku pitanja jesu li i ti migranti naši bližnji. Isus, međutim, prisposobom spomenuto pitanje usmjerava u drugom pravcu te pokazuje da je ono krivo postavljeno, jer promatra problem s pogrešne strane²⁸⁴. Dok zakonoznanac bližnjega shvaća kao objekt ljubavi i u tom je smjeru upućeno njegovo pitanje, Isus mu pitanjem s kraja prisposobe (Lk 10,36) skreće pozornost da treba pitati ne o objektu, nego o subjektu ljubavi. Potrebno je najprije vidjeti od kuda ljubav treba krenuti, a potom prema kome je usmjeriti. Na taj način Isus potpuno izokreće perspektivu. Drugi nije tu zato da bi mu mi mogli iskazati svoju ljubav i milosrđe, nego smo mi tu zato da to činimo svima oko sebe. Stoga postaviti pitanje *Tko je moj bližnji?* znači krivo krenuti od potreba bližnjeg, a ne od onoga koji se treba potvrditi kao bližnji. Ispravno pitanje, dakle, nije je li čovjek u potrebi bližnji, nego jesam li ja bližnji čovjeku u potrebi.

To pitanje posebno se rasvjetljuje u govoru o posljednjem sudu (Mt 25,31-46)²⁸⁵ u kojem je Isus, poistovjećujući se sa svakim čovjekom patnikom, naznačio „dubinu i stvarne razmjere evanđeoske solidarnosti: 'Što god učiniste jednomu od ove moje najmanje braće, meni učiniste' (Mt 25,40)“²⁸⁶. Spasenje čovjeka, prema tome, ovisi o njegovoj pokazanoj *djelotvornoj solidarnosti* prema bližnjemu u potrebi, a neiskazana solidarnost postaje preduvjet vječne osude i izostanka spasenja. Na to posebno upozorava i prisposoba o bogatašu i Lazaru (Lk 16,19-31). Solidarnost se, dakle, mora pokazati konkretnim djelima i u konkretnoj situaciji. Ona mora biti djelotvorna, a ne tek teorijska, jer kroz svoju djelotvornost ona čovjeka čini bližnjim drugome. Solidarnost tek kao konkretna životna praksa ima svoj puni smisao. Takva solidarnost obveza je koju je Isus ostavio ljudima kroz riječi upućene zakonoznancu: „Idi pa i ti čini tako!“ (Lk 10, 37).

Temeljem ovog Isusovog naloga Crkva je postala povlašteno mjesto solidarnosti. Postala je povlašteno mjesto djelatne ljubavi prema *svakom* čovjeku u potrebi. Ta djelatna ljubav u obliku služenja bližnjemu pokazuje se od prvih dana Crkve kao jedno od njenih temeljnih obilježja²⁸⁷. Pokazalo se tako da su apostoli već u početku

²⁸⁴ Usp. Propovijed nadbiskupa Đure Hranića u Belom Manastiru 11. studenoga 2016.

²⁸⁵ Sve što Isus nabraja u ovom govoru o posljednjem sudu kao kriterij razlikovanja dobrih i loših djela, može se prepoznati i u slučaju migranata u prolasku i njihovih potreba: gladna nahraniti, žedna napojiti, stranca primiti, golog zaogrnuti, oboljelog i utamničenog pohoditi.

²⁸⁶ A. TAMARUT, *Solidarnost kao evanđeoska vrijednost*, str. 266.

²⁸⁷ Djela apostolska opisuju događaj ustanovljenja sedmorice (Dj 6,1-7). Zbog nejednakog postupanja prema udovicama grčkog i hebrejskog jezika u svakidašnjem služenju, u prvoj se Crkvi pokazala potreba podjele službi. Apostoli su smatrali kako za sebe trebaju zadržati službu molitve i

prepoznali važnost konkretnog služenja u zajednici, ali i njegovu duhovnu dimenziju²⁸⁸. Širenjem Crkve u narednim vremenima „činjenje djela ljubavi potvrdilo se kao jedno od njezinih bitnih područja, zajedno s podjeljivanjem sakramenata i naviještanjem riječi“²⁸⁹. Pokazalo se tako da djelatnu ljubav prema bližnjemu u potrebi Crkva ne može zanemariti kao što ne može zanemariti podjeljivanje sakramenata i navještaj evanđelja²⁹⁰. Da u kontekstu rečenog Crkva i nakon dvije tisuće godina dobro razumije svoje poslanje pokazuje se upravo u njenom služenju i skrbi prema migrantima kao onima kojima je prije svega potrebna ljubav. Djelatna ljubav tako mijenja samo svoj oblik, prema konkretnim potrebama i prilikama, ali ona sama ostaje u Crkvi prisutna kao trajna vrijednost i obveza. Upravo primjer solidarnosti s migrantima pokazuje kako je „dijakonija uvijek pratila stvarne potrebe i njima se prilagođavala“²⁹¹.

3.1.3.2. Rizik kao bitna sastavnica solidarnosti

Jedan od važnih elemenata solidarnosti koji ima svoju važnost posebno u kontekstu solidarnosti s migrantima je *rizik*. Špiro Marasović ga izvodi iz evanđeoskog zahtjeva za „gubljenjem sebe“²⁹². Solidarnost, kaže Marasović, podrazumijeva konkretno i odlučno zauzimanje za one koji pate kako bi se njihovo stanje promijenilo na bolje što je sastavni dio puta prema općem dobru. To zauzimanje za slabije i ugrožene kao „aktivno i svjesno sudjelovanje na ugroženoj egzistenciji našega bližnjega“ ne može se promišljati i provoditi „izvan biblijske kategorije 'gubljenja sebe“²⁹³. Stoga, zaključuje Marasović, „ako se to evanđeosko, odgovorno 'gubljenje sebe' za dobro bližnjega – kao ničim nadomjestiv način ostvarenja općega dobra – prevede kao 'preuzimanje na sebe riskantnoga postojanja onih s kojima se

posluživanja Riječi, dok za služenje kod stolova treba odrediti skupinu od „sedam muževa na dobru glasu, punih Duha i mudrosti“ (Dj 6,3).

²⁸⁸ „Bilo je to“, kaže Benedikt XVI., „pravo duhovno služenje, koje u djelo provodi bitnu zadaću Crkve“, čime je „dijakonija' (*diaconia*) – služenje ljubavi prema bližnjemu koje se obavlja u zajednici na uređen način – postala je sastavnim dijelom temeljne strukture Crkve“ (BENEDIKT XVI., *Deus caritas est, Bog je ljubav*, Kršćanska sadašnjost, dokumenti 143, Zagreb, 2006., 21. Dalje se služimo skraćenicom *Deus caritas est*).

²⁸⁹ BENEDIKT XVI., *Deus caritas est*, 22.

²⁹⁰ Duboka narav Crkve, kaže Benedikt XVI., izražava se kroz tri zadaće koje se međusobno pretpostavljaju i koje su nerazdvojive: „naviještanju Božje riječi (*kerygma-martyria*), slavljenju sakramenata (*leiturgia*), služenju ljubavi (*diakonia*)“ (BENEDIKT XVI., *Deus caritas est*, 25.). Zbog toga, „za Crkvu ljubav nije neka vrsta društvenog dobročinstva koje se može mirne duše prepustiti i drugima, već je to dio njezine naravi i nužni izraz samog njenog bića“ (*Isto*, 25.).

²⁹¹ S. NIMAC, Služba dijakonije u postmodernom društvu, u: *Bogoslovska smotra*, 76 (2007.) 4, str. 1004.

²⁹² Usp. Š. MARASOVIĆ, *Porijeklo i sadržaj pojma „solidarnost“*, str. 368.

²⁹³ *Isto*, str. 368.

solidariziram“²⁹⁴, shvaćanje solidarnosti mora u sebi sadržavati određenu komponentu rizika²⁹⁵. Neizbježnost tog rizika kao biti solidarnosti oslikana je u već u evanđelju kroz Isusovo zauzimanje za bolesne, slabe, marginalizirane, napuštene, grešnike isl. Isus, kao „punina solidarnosti“, s takvim se ljudima „do te mjere solidarizirao da su ga mnogi suvremenici optuživali s istog naslova zbog kojega su pojedinci i skupine osoba bili optuženi i osuđeni na marginama društvenog i religioznog života“²⁹⁶. Isusovo solidariziranje s „problematičnima“ imalo je za posljedicu da je „sam morao podnositi pogrde poput 'grešnik', 'izjelica', 'vinopija', 'bludnik', itd.“²⁹⁷. Marasović iz te mogućnosti rizika zaključuje da samo formalno solidariziranje s nekim, poput pukog verbalnog solidariziranja, „koje dotičnoga ništa ne košta, i ne bi ušlo u ono što se u teologiji pod solidarnošću podrazumijeva“²⁹⁸. Solidarnost, dakle, ne može biti fragmentarna i kalkulirati s rizikom²⁹⁹. To se pokazalo na više razina i tijekom migrantske krize 2015. godine te je stoga u katezezi tu komponentu rizika važno istaknuti³⁰⁰ radi boljeg razumijevanja pojma solidarnosti.

²⁹⁴ Isto, str. 368.

²⁹⁵ Marasović navodi: „A ako bismo ispravnost ove definicije željeli provjeriti na konkretnoj društvenoj zbilji, onda vidimo da doista svaki način moguće solidarizacije s, na bilo koji način, društveno ugroženim, za onoga tko se solidarizira predstavlja određeni rizik, a rizik je samo druga riječ za ono biblijsko 'gubljenje samoga sebe'. Ako se netko, pa bilo to i samo verbalno, solidarizira, primjerice, s politički nepoćudnim osobama i grupama, mora računati na društvene, političke, pa možda čak i egzistencijalne posljedice takvoga svog čina. Tko se pak solidarizira s materijalno ugroženima, to i ne može uvjerljivo učiniti ukoliko ne odvaja od svoga imetka, što opet povećava vlastiti materijalni rizik“. (Š. MARASOVIĆ, *Porijeklo i sadržaj pojma „solidarnost“*, str. 368.) Gotovo svaka društvena ugroženost rezultat je nekog oblika nepravde. Solidarnost, dakle, s ugroženim dovodi do sukoba s onim tko je na bilo koji način uzrok te ugroze.

²⁹⁶ T. MATULIĆ, *Skica teološkog utemeljenja ideje solidarnosti. Traganje za „solidarnim“ dimenzijama teologije stvaranja i spasenja*, str. 452.

²⁹⁷ Isto, str. 453.

²⁹⁸ Š. MARASOVIĆ, *Porijeklo i sadržaj pojma „solidarnost“*, str. 368.

²⁹⁹ Istinska solidarnost ne bi trebala biti djelomična u smislu kalkuliranja i biranja samo određenih segmenta patnje bližnjega s kojima će se solidarizirati. Solidarnost treba gledati cijelog čovjeka u cjelovitom kontekstu njegova života, što je, između ostalog, način izbjegavanja upadanja u zamku institucionalizirane i birokratizirane solidarnosti. S obzirom da svaka patnja vezuje određeni oblik rizika uz onoga koji pati, potrebno je solidarizirati se s njegovom cjelovitom patnjom, što onda podrazumijeva i preuzimanje rizika ili barem njegovu ne zanemarivanje.

³⁰⁰ Tijekom vrlo kratkog prolaska migranata kroz Beli Manastir volonteri su spomenuti rizik susreli na više razina: kroz prozivanje i neodobravanje od strane onih koji su bili protiv migranata; mogućnost dobivanja raznih bolesti; opasnosti koje nosi nepoznavanje kulturalnih normi migranata, posebno u odnosu prema ženama i djeci; umor i iscrpljenost; zatečenost usred masovne tučnjave dvije velike skupine migranata iz Afganistana i Sirije isl.

3.1.3.3. Načini realizacije solidarnosti s migrantima nekršćanima u prolasku

Relativna nepredvidljivost dolaska migranata na način kako se to odvijalo 2015. godine daje migrantskoj krizi obilježje krizne situacije u kojoj se traži žuran odgovor. Taj odgovor bi morao biti „pravodoban, usklađen i djelotvoran“³⁰¹. Upravo kroz ta tri elementa solidarnost se pokazuje kao prikladan odgovor na stvarne potrebe migranata u prolasku. Pravodobnost pri tome označava vremenski prikladan odgovor na potrebe migranata, usklađenost označava koordiniran rad svih čimbenika uključenih u iskazivanje solidarnosti, a djelotvornost označava zadovoljavanje stvarnih potreba migranata u prolasku. Sva tri elementa u svojoj isprepletenosti i međuovisnosti trebaju biti plod prethodnog promišljanja, planiranja i pripreme.

Solidarnost s migrantima u prolasku može biti verbalna, djelatna i organizirana (institucionalizirana)³⁰². Pri tome svaki od ovih tipova solidarnosti mora zadovoljiti zahtjev žurnosti. *Verbalna solidarnost* obuhvaća „jasno i glasno izjašnjavanje i zauzimanje stava u prilog na bilo koji način obespravljenih i ugroženih koje za sobom povlači društveni rizik za onoga tko se tako izjašnjava“³⁰³. Ona isključuje puku deklarativnost koja sa sobom ne nosi rizik. U slučaju migranata u prolasku verbalna solidarnost obuhvaća javno zagovaranje s ciljem podizanja svijesti javnosti o potrebama i pravima migranata, pozive na poštivanje njihovih ljudskih prava i ljudskog dostojanstva, pozive na poštivanje međunarodnih propisa, pozive na konkretnu pomoć i podršku³⁰⁴. Pri tome rizik dolazi od strane onih pojedinaca, skupina ili društvenih struktura koje o problemu migranata promišljaju drukčije ili imaju neke druge interese.

Tamo gdje se traže i gdje su mogući konkretni zahvati onih koji solidarno djeluju, verbalna solidarnost nije dovoljna, već je potrebna *djelatna solidarnost*³⁰⁵. U tom smislu, verbalna podrška migrantima u potrebi, u prilikama gdje je moguće pružiti konkretnu i prikladnu pomoć, ne samo da nije dovoljna, nego umanjuje vjerodostojnost

³⁰¹ HRVATSKI CARITAS, *Izbjeglička kriza u Hrvatskoj – program žurne pomoći (2015.-2016.)*, str. 3.

³⁰² Usp. Š. MARASOVIĆ, *Porijeklo i sadržaj pojma „solidarnost“*, str. 371.

³⁰³ *Isto*, str. 371.

³⁰⁴ Zanimljivo je da Uputa *Erga migrantes* propušta istaknuti važnost verbalne solidarnosti kao dijela pružanja pomoći odnosno prvog prihvata. U slučaju migrantske krize 2015. godine upravo se verbalna solidarnost kroz pozive na poštivanje dostojanstva i prava migranata te pozive na djelatnu solidarnost s njima pokazala kao važan čimbenik cjelokupnog pastoralnog odgovora Crkve i kao istinska kršćanska zauzetost i hrabrost.

³⁰⁵ Usp. Š. MARASOVIĆ, *Porijeklo i sadržaj pojma „solidarnost“*, str. 371.

onoga koji se samo verbalno solidarizira. Dobar primjer djelatne solidarnosti pokazao se tijekom migrantske krize u Hrvatskoj kroz djelovanje svih tada uključenih čimbenika Đakovačko-osječke nadbiskupije. Djelatna solidarnost tada je bila odgovor na konkretne potrebe migranata u prolasku u obliku materijalne pomoći, zagovaranja i promicanja njihovih prava, poštivanja njihova dostojanstva kao slike Božje te različitih vidova duhovne i psihološke pomoći i podrške.

Treći oblik solidarnosti tiče se njene *organiziranosti*, odnosno *institucionaliziranosti*³⁰⁶. Potreba da solidarnost bude organizirana proizlazi iz nedostatnosti pojedinca da ostvari pojedine ciljeve što onda zahtijeva ljudsko organiziranje te institucionaliziranje tih nastojanja. Iako pri tome postoji opasnost depersonalizacije, ona ne bi trebala biti prepreka u solidarnim nastojanjima ukoliko se u okvirima institucionaliziranosti nastoji zadržati bit i karakter solidarnosti³⁰⁷. U okviru Crkve organiziranost proizlazi i iz njezine naravi kao zajednice, kao Božjeg naroda. Na to upozorava papa Benedikt XVI. kada govori o karitativnom radu kao zadaći Crkve. „Crkva“, kaže on, „i kao zajednica mora činiti ljubav“, što za posljedicu ima „da ljubav treba također biti organizirana kako bi predstavljala uređen oblik služenja“³⁰⁸. Ta organiziranost djelatne ljubavi obilježje je Crkve od samih njenih početaka³⁰⁹, a sama djelatna ljubav kao ostvarenje zadaće univerzalne ljubavi prema svakom potrebitom čovjeku, uz naviještanje Božje riječi i slavljenje sakramenata, izričaj je duboke naravi Crkve³¹⁰. Osim što organiziranost na razini praktičnosti i efikasnosti omogućuje veću učinkovitost³¹¹, ona u slučaju Crkve na duhovnoj razini ima i svoj pastoralni i

³⁰⁶ Usp. *Isto*, str. 372-373.

³⁰⁷ Ta mogućnost depersonalizacije, napominje Marasović, ne treba obezvrijediti one sustave socijalne politike „koji su bitno zasnovani na načelu solidarnosti (progresivni porez, zdravstveno i mirovinsko osiguranje i sl.) i koji tek svojom institucionaliziranošću omogućuju provođenje socijalne politike zasnovane na solidarnosti“ (Š. MARASOVIĆ, *Porijeklo i sadržaj pojma „solidarnost“*, str. 372.). Zadržavanje opredijeljenosti za istinsku solidarnost i odbacivanje birokratiziranog načina razmišljanja i djelovanja u institucionaliziranim sustavima ovisi zato o „kritičnoj masi' solidarnosti kao *svijesti i opredjeljenja* pojedinačnih članova, pripadnika i simpatizera tih i takvih društvenih sustava“ (Š. MARASOVIĆ, *Porijeklo i sadržaj pojma „solidarnost“*, str. 373.). Bez toga, naglašava Marasović, opravdanost samog njihovog postojanja može se dovesti u pitanje.

³⁰⁸ BENEDIKT XVI., *Deus caritas est*, 20.

³⁰⁹ Usp. *Isto*, 20-25.

³¹⁰ Usp. *Isto*, 25.

³¹¹ Na jedan od segmenata te učinkovitosti u okviru ostvarivanja djelatne ljubavi upozorava Benedikt XVI. u apostolskom pismu u obliku motuproprija *Intima Ecclesiae natura*. U odredbama o pravima i obvezama vjerničkih društava i tijela posvećenih pružanju karitativne pomoći te njihovom odnosu prema nadležnim crkvenim vlastima, papa, pozivajući se na Zakonik kanonskog prava (CIC) i Zakonik kanonskog prava za istočne Crkve (CCEO), upozorava kako treba „spriječiti prekomjerno umnožavanje karitativnih inicijativa, što bi se negativno odrazilo na njihovu sposobnost djelovanja i učinkovitost u pogledu svrhe koju su si postavile“. (BENEDIKT XVI., *Intima Ecclesiae natura*, *Duboka narav Crkve*, Kršćanska sadašnjost, dokumenti 165, Zagreb, 2014., čl. 2.)

evangelizacijski učinak, jer upućuje na jedinstvo i zajedništvo onih koji ljube te na Onog oko kojeg su i u čije Ime okupljeni.

Osim te organiziranosti *ad intra*, u slučaju solidarnosti s migrantima u prolasku potrebna je i organiziranost *ad extra*. Ona proizlazi najprije iz činjeničnog prvenstva nadležnosti države u slučaju migranata. Crkva je pozvana na poštivanje autonomije ovozemnih stvarnosti koja uključuje i poštivanje izvornog i vlastitog prava političke zajednice da uredi svoje djelovanje u cilju ostvarivanja i zaštite općeg dobra³¹². U tom smislu, dokle god se odnos vlasti prema migrantima odvija u granicama moralnog reda, građani su u savjesti pozvani na poslušnost, a Crkva na poštivanje prvenstva države da uredi odnos i postupanje prema migrantima. U tom slučaju, dobro je da se, kako je to bio slučaj tijekom migrantske krize 2015. godine, crkvene institucije i volonteri u određenoj mjeri stave na raspolaganje državnim ili drugim od države određenim institucijama nadležnima za rad s migrantima u prolasku.

3.1.3.4. Sigurnosno pitanje i solidarnost

Uz oblik migracija u kojem u velikom broju dolaze ljudi drugih kultura, rasa, religija postoji mogućnost određene vrste straha od nepoznatog u zemlji tranzita ili zemlji domaćinu. S obzirom na politička događanja u svijetu, uz migracije 2015. godine vezao se ozbiljan strah od terorizma kao načina borbe radikalnog islamskog vjerskog fundamentalizma³¹³. Stoga se sigurnosno pitanje može pojaviti kao svojevrsna prepreka kršćanskoj solidarnosti.

³¹² Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Gaudium et spes*, 36.:74.

³¹³ Na konferenciji za novinare prigodom predstavljanja *Apela vjerskih predstavnika u Republici Hrvatskoj za pomoć izbjeglicama i migrantima* predsjednik Hrvatske biskupske konferencije nadbiskup Želimir Puljić napomenuo je da, s obzirom na strahovanja o mogućim teroristima među migrantima, „ovo nije trenutak za propitivanje' te kako 'neovisno o motivima i strahovima, ovdje mora progovoriti ljudsko i kršćansko srce. Tu su izbjeglice, tu su prognanici koje treba nahraniti, zaodjenuti i pomoći im da se negdje skrase. To je naš stav“ (HRVATSKI CARITAS, *Izbjeglička kriza u Hrvatskoj – program žurne pomoći (2015.-2016.)*, str. 5.) Na samom početku krize, u razgovoru za Bitno.net, pater Tvrtko Barun SJ, ravnatelj Isusovačke službe za izbjeglice jugoistočne Europe (JRS – SEE) rekao je: „Što se tiče terorizma, nekoliko stručnjaka za sigurnosna pitanja jasno su istaknula kako u ovom trenutku nema prijetnje za Hrvatsku i kako naše službe sigurno mogu dobro odraditi tu sigurnosnu razinu. Kažu da eventualna opasnost od pojave terorizma nije u dolasku muslimana, nego u mogućem nedostatku njihove kvalitetne integracije koja može rezultirati otvorenosti za radikalizam. Kako je nedavno istaknuo šef FRONTEx-a, sve dosadašnje terorističke akcije na teritoriju Europe izvele su europski građani. Uz to je rečeno kako teroristi koji se žele ubaciti u Europu imaju puno lakše načine dolaska nego prolaziti kroz ono kroz što prolaze ove izbjeglice na svom višetjednom i često opasnom putovanju.“ (<https://www.bitno.net/vijesti/hrvatska/sada-nam-prioritet-treba-bit-pomoc-ljudima-a-kasnije-se-mozemo-baviti-raznim-analizama/>, objavljeno 23.9.2015.; pristupljeno 2.12.2016.)

Podizanje migrantskog pitanja na razinu sekuritizacije nije neuobičajena pojava u svijetu, međutim, ona ima i svoje naličje. O tome su pisali Tatalović i Malnar koji su pokazali na primjeru Mađarske, Australije i Amerike da često sekuritizacija migrantskog pitanja ima političku pozadinu vezanu uz uglavnom uske političke interese³¹⁴. Slično govori i dokument *Izbjeglice - izazov solidarnosti*: „Iznošenje pozitivne i točne slike o izbjeglicama posebno je potrebno u onim zemljama u kojima ih se namjerno koristi za odvratanje pozornosti od drugih teških unutarnjih i vanjskih problema“³¹⁵.

Teološka strana problema malo je drukčija. Crkva nema mogućnosti niti instrumente provjere je li netko terorist. Također, ne može se i ne treba upuštati u proizvoljne procjene takvih pitanja. Može, međutim, u okviru svoga poslanja, pozvati državne vlasti na promišljanje pitanja vezanih uz opće dobro u što spada i sigurnosni problem. Isto tako, može vjernicima pomoći promisliti o konkretnim pitanjima i problemima.

Pojednostavljujući stvar do kraja, sigurnost Europe može se jednostavno riješiti zabranom ulaska svih migranata u Europu. Na taj se način izbjegava svaki rizik ulaska potencijalnih terorista koji ugrožavaju sigurnost. Međutim, one migrante koji su doista nevini ljudi u potrebi i nevolji stavlja se time u isti koš s mogućim teroristima te ih se tako čini kolateralnim žrtvama odluke o zabrani ulaska. Na toj se točki dolazi do teološke razine sigurnosnog pitanja migrantske krize. Može se postaviti pitanje: jesu li kršćani u Europi, suočeni s mogućim nasilnim vjerskim fanatizmom, spremni žrtvovati temeljna načela vlastite vjere radi vlastite sigurnosti? Jesu li spremni žrtvovati nevinog bližnjeg u potrebi, dakle migranta koji nije terorist, radi vlastite sigurnosti?

Može se, produbljujući stvar, postaviti pitanje radi li se ovdje zapravo o sukobu između, s jedne strane, nasilnog vjerskog fanatizma koji je u svojoj pogrešnosti spreman umrijeti za svoju vjeru i, s druge strane, mlake vjere koja ne samo da nije spremna dati život, nego se boji poduzeti *rizik* koji bi mogao ugroziti njenu sigurnost zbog koje je čak spremna žrtvovati druge.

Jednu mogućnost pristupa ovome problemu daje pastoralno pismo američkih i meksičkih biskupa *Strangers No Longer: Together on the Journey of Hope*. Teroristički napadi 11. rujna 2001. godine u Americi dali su, kaže se u Pismu, novu dimenziju

³¹⁴ Usp. S. TATALOVIĆ i D. MALNAR, Sigurnosni aspekti izbjegličke krize, u: *Političke analize*, 6 (2015.) 23.

³¹⁵ PAPINSKO VIJEĆE „COR UNUM“ I PAPINSKO VIJEĆE ZA DUŠOBRIŽNIŠTVO SELILACA I TURISTA, *Izbjeglice - izazov solidarnosti*, 16.

migracijskim procesima između Meksika i Amerike stavljajući u prvi plan sigurnosno pitanje³¹⁶. Iako su određene sigurnosne radnje nužne kao odgovor na terorističke prijetnje, radnje koje umanjuju ljudska prava poput reduciranja legalnih migracija ili odbijanja pružanja zaštite tražiteljima azila ne pridonose, smatraju biskupi, većoj sigurnosti. Suverene države imaju pravo kontrolirati svoje granice s ciljem zaštite općeg dobra³¹⁷. No, s druge strane, pravo je ljudske osobe da emigrira kako bi osigurala skrb za sebe i svoju obitelj³¹⁸. Ta se dva prava nadopunjuju. U tom smislu, država može nametnuti razumna ograničenja ulasku migranata, ali ako su pri tome narušena osnovna ljudska prava pojedinca, tada se ne može govoriti o služenju općem dobru³¹⁹. Slično se kaže i u dokumentu *Izbjeglice - izazov solidarnosti* u kontekstu govora o pravu na domovinu izbjeglih osoba: „Problem izbjeglica valja rješavati korjenito, tj. na razini stvarnih uzroka seljenja. Kao prva polazna točka ne smiju biti državni interesi ili državna sigurnost, nego ljudska osoba kako bi bila zaštićena njezina potreba za životom u zajednici, potreba koja potječe iz dubine ljudske naravi“³²⁰.

Drugi pristup otvara se u kontekstu govora o solidarnosti enciklike *Sollicitudo rei socialis* te govora o svetosti u Dogmatskoj konstituciji o Crkvi *Lumen Gentium*. Njime se sigurnosno pitanje sagledava iz potpuno drukčije perspektive. U enciklici *Sollicitudo rei socialis* pape Ivana Pavla II. kao krajnja konsekvencija solidarnosti promatrane u svjetlu vjere pokazuje se poziv na žrtvu života za bližnjega. Bližnji je slika Božja i za njega treba biti spreman položiti život. Slično govori i Dogmatska konstitucija o Crkvi *Lumen Gentium*, ali pod vidikom svetosti. Svi su u Crkvi, kaže Konstitucija, „pozvani na svetost, bilo da pripadaju hijerarhiji, bilo da ona njima upravlja“³²¹. Ta se svetost na poseban način ostvaruje u vršenju evanđeoskih savjeta čime se vjera svjedoči i daje primjer te svetosti³²². „Svi su vjernici dakle pozvani i dužni da teže za svetošću i savršenošću u vlastitom staležu“³²³. Govoreći o putovima i sredstvima te svetosti Konstitucija, pozivajući se na Ivanovo evanđelje i Prvu Ivanovu poslanicu, kaže kako nadahnjujući se Isusovim primjerom „nitko nema veće ljubavi od

³¹⁶ Usp. COMMITTEE ON MIGRATION OF THE UNITED STATES CONFERENCE OF CATHOLIC BISHOPS (USCCB) IN COLLABORATION WITH THE CONFERENCIA DEL EPISCOPADO MEXICANO (CEM), *Strangers No Longer*, 100.

³¹⁷ Usp. *Isto*, 36.

³¹⁸ Usp. *Isto*, 35.

³¹⁹ Usp. *Isto*, 39.; usp. 1 Kor 12, 26.

³²⁰ PAPINSKO VIJEĆE „COR UNUM“ I PAPINSKO VIJEĆE ZA DUŠOBRIŽNIŠTVO SELILACA I TURISTA, *Izbjeglice - izazov solidarnosti*, 9.

³²¹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Lumen gentium*, 39.

³²² *Isto*, 39.

³²³ *Isto*, 42.

onoga koji daje svoj život za Nj i za svoju braću³²⁴. Crkva stoga osobitim darom i najvećim dokazom ljubavi smatra *mučeništvo* koje doduše nije svima dano, ali na koje *svi trebaju biti pripravnici*³²⁵.

Upravo s ove pozicije može se još jednom promisliti o problemu sekuritizacije migrantskog pitanja. Solidarnost s migrantima u potrebi, što podrazumijeva i dopuštanje njihova ulaska u Europu, čin je kršćanske ljubavi prema bližnjemu. Ta ljubav prema bližnjemu, međutim, nosi u sebi mogući rizik koji je ujedno poziv na vlastitu žrtvu i mučeništvo³²⁶. Bez želje da se konačan odgovor može postaviti pitanje: nije li zabrinutost za sigurnost Europe uz spremnost žrtvovanja nevinih zapravo pokazatelj izrazito mlake vjere koja se boji mučeništva?

3.1.3.5. *Transcendentalna vrijednost solidarnosti s migrantima nekršćanima u prolasku*

U postsinodalnoj Apostolskoj pobudnici *Christifideles laici* papa Ivan Pavao II. poziva vjernike na promišljanje i razumijevanje koncilskog nauka o njihovom sudjelovanju u trostrukoj službi Kristovoj³²⁷. U govoru o njihovom dioništvu u Isusovoj svećeničkoj službi poziva se na koncilski dokument o Crkvi *Lumen gentium*. Tamo se ističe kako sva djela koja laici čine, ako ih vrše u Duhu, postaju duhovne žrtve ugodne Bogu te oni tako, sveto radeći, posvećuju svijet Bogu³²⁸. Pomoć migrantima kao čin kršćanske ljubavi tako nadilazi samo horizontalnu dimenziju te pomoći. Slično je rečeno u enciklici *Sollicitudo rei socialis* gdje se jasno naglašava razlika između horizontalne dimenzije solidarnosti i solidarnosti kao kršćanske kreposti³²⁹. U enciklici *Deus caritas est* papa Benedikt XVI. naglašava, pozivajući se na Pavlov hvalospjev ljubavi (1 Kor 13), kako je „ljubav uvijek više od samog djelovanja“, ali i da će „praktično djelovanje uvijek biti nedovoljno ako ne bude vidljiv izraz ljubavi prema

³²⁴ *Isto*, 42.

³²⁵ *Isto*, 42.

³²⁶ Ovdje treba napomenuti kako nitko ne smije drugoga prisiliti na žrtvu, a bez njegovog izričitog i svjesnog pristanka. U okvirima kršćanstva takav pristanak ne bi trebao biti upitan. Međutim, njegov izostanak se čini kao izostanak istinske i odvažne vjere. To se čini kao argument protiv stava koji iskazuje zabrinutost za sudbinu kršćanstva u Europi zbog dolaska migranata. Ukoliko među kršćanima u Europi ne postoji spremnost na žrtvu za bližnjega teško je govoriti o kršćanstvu u Europi.

³²⁷ Usp. IVAN PAVAO II., *Christifideles laici, Vjernici laici*, Kršćanska sadašnjost, dokumenti 93, Zagreb, 1990., 14. Dalje se služimo skraćenicom *Christifideles laici*.

³²⁸ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Lumen gentium*, 34.

³²⁹ Usp. IVAN PAVAO II., *Sollicitudo rei socialis*, 38.; 40.

čovjeku, ljubavi koja se hrani susretom s Kristom³³⁰. U tom je smislu važno da „karitativna djelatnost Crkve sačuva sav svoj sjaj i ne postane tek jedan od oblika pružanja socijalne pomoći“³³¹. Zbog toga je potrebno da osobe koje skrbe za one u potrebi budu stručno osposobljene, ali i da se „ne ograničavaju samo na to da izađu ususret trenutačnoj potrebi, već da se posvećuju drugima s iskrenom pažnjom koja izvire iz srca“³³². Karitativnim djelatnicima stoga je nužna „izobrazba srca“, jer na taj način „zapovijed ljubavi prema bližnjemu za njih neće više biti zapovijed koja im je naložena, da tako kažemo, izvana, već će biti posljedica njihove vjere koja se odjelotvoruje kroz ljubav (usp. Gal 5,6)“³³³. Uputa *Erga migrantes caritas Christi* u govoru o solidarnosti i prihvaćanju migranata navodi kao važan dio toga procesa pružanje pomoći odnosno prvi prihvat migranata³³⁴. Pojam pružanja pomoći u općenitom smislu označava prvi i vremenski ograničen prihvat migranata. On je vezan osobito uz tranzitne zemlje kao odgovor na nužne potrebe migranata kao što su objed, prenoćište, zdravstvena i ekonomska pomoć te prihvatilišni centri. Iz ovoga je vidljivo da se takva djelovanja promatraju kao sastavni dio kršćanskog služenja.

Postoji zanimljiva analogija između problema odnosa humanitarne i vjerske dimenzije pomoći migrantima i ljudskog oslobođenja i spasenja u Kristu o čemu govori Pavao VI. u *Evangelii nuntiandi*³³⁵. Kriteriji razlikovanja koje Pavao VI. tamo navodi mogu se primijeniti i na razlikovanje o kojem je ovdje riječ. U tom smislu, ono što razlikuje čisto humanitarnu pomoć od kršćanske pomoći, iako se objektivno radi o istom sadržaju, jest pobuda koju kršćansko djelovanje ima: nadahnuto je pravdom u ljubavi, zanos koji ga pokreće ima pravu duhovnu dimenziju, a njegova konačna svrha je spasenje i blaženstvo u Bogu. Pavao VI. upozorava i na problem krivog tumačenja poslanja Crkve kojeg neki svode na „razinu čisto vremenite svrhe“, pri čemu se ciljevi Crkve usmjeravaju isključivo antropocentrično, spasenje se svodi na materijalno blagostanje, a njena djelatnost na „zahvate društvenog ili političkog reda“³³⁶. To je krajnost u kojoj se zaboravlja ili stavlja po strani duhovna i religiozna usmjerenost Crkve. Stoga on izričito naglašava da dok Crkva s jedne strane ne prihvaća „da se njeno

³³⁰ BENEDIKT XVI., *Deus caritas est*, 34.

³³¹ *Isto*, 31.

³³² *Isto*, 31.

³³³ *Isto*, 31.

³³⁴ PAPINSKO VIJEĆE ZA PASTORAL SELILACA I PUTNIKA, *Erga migrantes caritas Christi*, 42-43.

³³⁵ Usp. PAVAO VI., *Evangelii nuntiandi*, *Naviještanje evanđelja*, Kršćanska sadašnjost, dokumenti 50, Zagreb, 2000., 35. Dalje se služimo skraćenicom *Evangelii nuntiandi*.

³³⁶ *Isto*, 32.

poslanje isključivo ograničava na religiozno područje i da se ne brine o čovjekovim vremenitim problemima“, s druge strane „ipak ponovno potvrđuje prvenstvo svoga duhovnog poziva“³³⁷.

Problemu odnosa socijalne i teološke dimenzije pomoći migrantima može se pristupiti i iz drugog kuta. Kao polazište može poslužiti događaj susreta Isusa i Samaritanke na Jakovljevu zdencu (Iv 4,5-42). Isus na putu prema Galileji umoran zastaje na Jakovljevu zdencu kod Samarijskog grada Sihara. Na zdenac tada po vodu dolazi žena, Samaritanka, i susreće Isusa. Sva dramatika toga susreta proizlazi iz neizrečenog konteksta iz kojeg je razumno pretpostaviti da do interpersonalnog susreta ovih osoba ne može i ne treba doći jer ga priječe tri značajne prepreke:

- politička (Isus i Samaritanka pripadnici su dva različita naroda iz dvije različite države među kojima postoji politički sukob, netrpeljivost i latentno neprijateljstvo);
- vjerska (Isus i Samaritanka dolaze iz dva različita religijska okružja koja se međusobno ne uvažavaju i među kojima vlada neprijateljstvo i prijezir);
- društvena ili običajna (sa ženom se na javnom mjestu ne razgovara, a naročito s pozicije židovstva sa Samaritankom).

Neprijateljstvo je, dakle, opći nazivnik konteksta susreta na Jakovljevu zdencu. To posebno dramatično potvrđuje reakcija Isusovih učenika (Iv 4,27), kao i reakcija Samaritanke (Iv 4,9). U tim reakcijama može se prepoznati duboka svijest o nepremostivom jazu između sugovornika na zdencu.

Isus sve to, međutim, zanemaruje i započinje razgovor koji po ondašnjim mjerilima nije trebao niti započeti i koji demonstrira svu slojevitost Božje pedagogije koja uokvirujući teološku i pastoralnu dimenziju tog razgovora nosi istovremeno po(r)uku Samaritanki, učenicima i svima koji su toj po(r)uci otvoreni.

Već samim započinjanjem razgovora i njegovim smišljenim vođenjem Isus na samom početku zanemaruje i ruši prije spomenute prepreke toga susreta. Cijeli razgovor odvija se u ispreplitanju horizontalne i vertikalne dimenzije. Takvim postupkom Isus pedagoški polako i postupno otvara svojoj poruci Samaritanku koja, krećući se u horizontalnoj dimenziji, raste prema obraćenju. Razgovor započinje Isus polazeći od horizontalne dimenzije (umoran od puta traži piti; Iv 4,6-7) te postupno kroz dva dijaloška obrata uvodi vertikalnu dimenziju. Ta dva obrata zapravo su namjerno skretanje s teme razgovora u svrhu uvođenja vertikalne dimenzije. Prvi dijaloški obrat

³³⁷ Isto, 34.

(nudi joj „vodu živu“; Iv 4, 10) ima dvostruku svrhu. Prva je nagovještaj i priprava za ono što je zapravo glavna Isusova poruka Samaritanki. Ona u tom trenutku to ne razumije i ostaje u horizontalnoj dimenziji („ta nemaš ni čime bi zahvatio“; Iv 4,11). Druga svrha toga obrata je više pastoralna i čini se da je njegova po(r)uka upućena manje Samaritanki, a više nama poslije. Ovdje kao da nas Isus upozorava na potrebu pastoralne razboritosti. U svakom je pastoralnom djelovanju dobro i razborito najprije uočiti probleme i brige koji su primarni onima kojima je pastoral upućen te na tom temelju graditi dalje. Na aksiološkoj i ontološkoj ljestvici vrednota i potreba, gledano iz kršćanske perspektive, vjera i vjerske potrebe zauzimaju najviše mjesto. Iako obuhvaća temeljne ljudske potrebe, vjera ne može biti odvojena od ostalih potreba i vrednota. Stoga se i može dogoditi da u određenim prilikama niže vrednote zahtijevaju veći prioritet³³⁸. Time se ne obezvrjeđuje hijerarhijski poredak vrednota i istinitost tog poretka, nego se tek tada razborito i na praktičan način potvrđuje njegova vrijednost i istinitost. „Ako netko umire od gladi, tada ekonomske i vitalne vrednote stupaju u prvi plan“³³⁹. To je, u ostalom, i ono što čini milosrdni Samaritanac iz prispodobe (Lk 10,29-37) koja nas uči smo mi oni koji trebamo biti bližnji čovjeku u nevolji. Na to nas poziva i pastoralna konstitucija *Gaudium et spes*³⁴⁰.

Prvi dijaloški obrat Samaritanka ne uočava, ne razumije i ne daje na njega primjeren odgovor. Ona se i dalje zadržava u horizontalnoj dimenziji, jer se u njoj nalazi njen primarni problem³⁴¹. Isus to dobro zna te uvodi drugi dijaloški obrat u kojem Samaritanki daje do znanja, a što je pastoralno vrlo bitno, kako *prepoznaje i razumije njenu brigu i potrebu* (Iv 4,16-18). I tek tada događa se kod Samaritanke prvi prodor vertikalne dimenzije (Iv 4,19), a nakon Isusova govora (Iv 4,21-24) i drugi (Iv 4,25).

³³⁸ Usp. M. VALKOVIĆ, Za život svijeta. Euharistija i društveni angažman, u: *Bogoslovska smotra*, 51(1981.) 2-3, str. 313.

³³⁹ *Isto*, str. 313.

³⁴⁰ „U našim danima posebice postoji hitna i neodložna obveza da budemo bližnji baš svakom čovjeku i da mu, kad se s njim sretnemo, djelotvorno pomognemo: starcu od svih napuštenu, stranom radniku nepravedno prezrenu, izbjeglici, djetetu iz nezakonite veze koje nezasluzeno trpi zbog grijeha koji nije njegov, gladnome koji se poziva na našu savjest podsjećajući nas na Gospodinovu riječ: 'Meni ste učinili koliko ste učinili jednomu od ove moje najmanje braće' (Mt 25,40)“. (DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Gaudium et spes*, 27.).

³⁴¹ Dobro je ovdje osvrnuti se na događaj susreta Isusa i Natanela (Iv 1,45-51). Taj susret ima sasvim drukčiju pozadinu, međutim pokazuje sličnost Isusova pastoralna postupka. Natanaelov je primarni problem vezan uz vertikalnu dimenziju i Isusove prve riječi upućene njemu odmah „udaraju“ tamo gdje je potrebno. Natanaelov odgovor (obraćenje) pokazuje nužnost i ispravnost takvog postupka. Događaj na zdencu i susret s Natanaelom odlično ukazuju na potrebu pastoralne razboritosti koja treba biti temelj svakog pastoralnog djelovanja i koja mora u njegovu planiranju mudro prepoznati pastoralne prioritete od kojih mora krenuti.

Nakon Isusove samoobjave (Iv 4,26) slijedi njeno obraćenje koje ju pretvara u prvu misionarku (Iv 4,28-29.39).

Važno je ovdje skrenuti pozornost na nekoliko bitnih detalja. Prije svega, iz cijelog događaja može se iščitati da Isus Samaritanku prihvaća kao osobu, kao sliku Božju. U svom odnosu spram nje on ne uzima u obzir političke, vjerske i društvene prepreke koje su u ono vrijeme sasvim opravdana pretpostavka za odbacivanje nekoga kao manje vrijednog. Isto tako, ne uzima u obzir prepreke koje dolaze iz njenog načina života (Iv 4, 15). No, sve te prepreke on ne zanemaruje na način odbacivanja i ignoriranja njihove važnosti i težine, već ih zanemaruje kako bi time od njih učinio temelj za naviještanje i obraćenje.

Sve što stoji između dvaju osoba ili osobe i Boga i što priječi njihov kvalitetan i zdrav odnos, posljedica je iskonskoga grijeha. Tim grijehom „nije samo poremećeno čovjekovo životno zajedništvo s Bogom i Božje s čovjekom, nego se grijeh na svim razinama pokazao kao sila koja razdvaja i sukobljava, kao moć koja prijeti slici Božjoj“³⁴². Prepreke koje stoje između Isusa i Samaritanke oslikavaju tu narušenost odnosa. Ne prihvaćajući grijeh i njegove posljedice u obliku spomenutih prepreka, Isus – ne osuđujući, nego praštajući – obnavlja narušene odnose koji opterećuju Samaritanku. Time pred nju iznosi ponudu Istine koja je on sam i koja ju prihvaća kao osobu u njenom dostojanstvu slike Božje koja u svojoj jedinstvenosti i cjelovitosti „ne samo zrcali nego u sebi i sadrži Božju prisutnost“³⁴³. Ta Istina, u svjetlu teologije slike Božje, nema samo i isključivo spoznajnu dimenziju, nego u prvom redu označava čovjekovo egzistencijalno zajedništvo s Bogom³⁴⁴. Prihvaćajući Samaritanku kao sliku Božju i zanemarujući spomenute prepreke, Isus joj vraća izgubljeno dostojanstvo, kako u horizontalnoj tako i u vertikalnoj dimenziji, te joj tako otvara mogućnost ispravnog razumijevanja Boga³⁴⁵ i povratka u istinsko zajedništvo s Njim. Na taj način Isus prepreke u horizontalnoj dimenziji pretvara u mogućnost njihova vlastita nadilaženja

³⁴² A. TAMARUT, Odnos vjere i razuma u svjetlu čovjekove stvorenosti na sliku Božju, u: *Bogoslovska smotra*, 84 (2014.) 2, str. 254.

³⁴³ *Isto*, 247.

³⁴⁴ Usp. *Isto*, 253.

³⁴⁵ Ovdje je važno napomenuti dvije stvari. 1. „Ispravno razumijevanje“ ovdje se ne odnosi na potpunost i cjelovitost toga razumijevanja, već određuje njegovu kvalitativnu odrednicu u odnosu onoga što Isus naviješta i ondašnjeg shvaćanja Zakona. 2. Prihvaćanje da je čovjek slika Božja otvara mogućnost određene, doduše ograničene, spoznaje Boga. „Ako je čovjek slika Božja, Bogu sličan, onda iz te slike možemo doći do stanovitog saznanja o Bogu, čija je čovjek slika.“ (I. GOLUB, Čovjek slika Božja – Prijatelj Božji, u: *Bogoslovska smotra*, 60 (1990.) 1-2, str. 106.)

otvarajući ih tako prodoru vertikalne dimenzije. Upravo to Samaritanku čini otvorenom za prihvaćanje Isusa kao Mesije i za njegov naviještaj (Iv 4,21-24).

Čini se kako je to dobar temelj pastoralne razboritosti i kreativnosti³⁴⁶ kojih danas nedostaje, a naročito kada rečeno usporedimo s problemom migranata. Poput Samaritanke neki kršćani u susretu s migrantima pred sobom vide političkog, vjerskog, kulturalnog te potencijalno opasnog neprijatelja s kojim ne treba imati nikakva posla. Međutim, zaboravljaju da Isus s dobrim razlogom ima posla upravo sa Samaritancima, kako u spomenutom događaju na zdencu, tako i u poznatoj prisposobi. Zapovijed ljubavi obvezuje nas ljubiti bližnjega te mu navijestiti Isusovu spasenjsku ponudu ukoliko je ne pozna. Polazište za to naviještanje, koje nam je Isus dao promisliti kroz priču o događaju na zdencu i koje je Samaritanku učinilo otvorenom za primanje navještaja³⁴⁷ može se sažeti u dvije točke:

- prihvaćanje drugoga u njegovu dostojanstvu slike Božje
- odgovor na njegove primarne brige i potrebe (solidarnost).

Nakon Isusova navještaja (Iv 4,21-24) Samaritanka doživljava obraćenje. Od toga trenutka započinje njen rast u vjeri koja bi trebala prožeti svako njeno daljnje djelovanje. Izvješće o događaju na zdencu nije činjenično iscrpno, ali daje razumne razloge za neke opravdane pretpostavke. Ostaje ključno pitanje je li Samaritanka na koncu dala Isusu piti? On je u početku, najkraće rečeno, u njenim očima bio potencijalno opasan neprijatelj. Nakon obraćenja, on je bližnji, on je Mesija. Razumno je pretpostaviti da mu je, kao obraćena osoba, dala piti. U tom slučaju učinila je to u dubokoj vjeri i ljubavi. Njen konkretan čin davanja vode žednome i umornome postao je čin djelatne ljubavi koji je proizašao iz vjere. Taj njen čin postao je čin vjere.

Ako je kršćanin doista istinski kršćanin, njegova pomoć bližnjemu uvijek je čin vjere koji se realizira kroz djelatnu ljubav. Svaki njegov čin u horizontalnoj dimenziji

³⁴⁶ Zgodno je ovdje nadovezati se na promišljanje o čovjeku kao slici Božjoj, ali u kontekstu pastoralnih djelatnika i poziva pape Franje na kreativnost u evangelizaciji (usp. FRANJO, *Evangelii gaudium*, 11). „Neki u ljudskoj kreativnosti vide sličnost čovjeka s Bogom. Čovjek je po svojoj naravi kreativno biće i stoga on u ostvarenju kreativnosti pokazuje svoju sličnost s Bogom.“ (N. DOGAN, Kršćaninova specifičnost u svijetu prema II. vatikanskom saboru, u: *Bogoslovska smotra*, 66 (1996.) 2-3, str. 205.)

³⁴⁷ Pozivajući se na Isusovo pedagoško/pastoralno postupanje opisano kroz događaj na zdencu opravdano možemo pretpostaviti kako se ništa bitno ne bi promijenilo u obrnutoj situaciji u kojoj bi Samaritanka bila umorna od puta i žedna. Umjesto „Daj mi piti“, Isus bi razgovor započeo sa „Evo ti piti“.

duboko je prožet vertikalnom i nemoguće ih je odvojiti³⁴⁸. Kada kršćanin daje vodu, hranu ili odjeću migrantu to je duboki čin vjere kojim se potvrđuje i živi ljubav prema bližnjemu i ljubav prema Bogu. To je čin u kojem se kršćanin potvrđuje kao bližnji, odgovarajući na potrebe drugoga, i u kojem drugoga prihvaća kao sliku Božju. To je čin u kojem je potrebno prepoznati svjedočenje vjere koje je početak evangelizacije. Reći da je kršćanska pomoć migrantima samo socijalna pomoć i ništa više od toga, znači nasilno prerezati vertikalnu dimenziju koja bi trebala prožimati svako kršćansko djelovanje i ne priznati kršćaninu da sve što čini, čini iz ljubavi i na veću slavu Božju³⁴⁹.

3.2. Naviještanje

U trostruku zadaću Crkve, koja proizlazi iz njene najdublje naravi, spadaju služenje u ljubavi i naviještanje koji svoj izvor i vrhunac imaju u podjeljivanju sakramenata odnosno liturgiji. Te su zadaće neodvojive jedna od druge, međusobno su isprepletene i nijedna od njih ne može se zanemariti. O tome je lijepo govorio papa Benedikt XVI. u enciklici *Deus caritas est* gdje je spomenute zadaće Crkve promatrao pod vidikom djelatne ljubavi. Način ostvarivanja te djelatne ljubavi, kao poziva na autentično kršćansko življenje, je upravo solidarnost. Pitanje je, međutim, kako Crkva može ostale dvije zadaće ostvariti u novim prilikama velikih svjetskih migracija koje same po sebi iziskuju misijski pristup migrantima³⁵⁰. Te nove prilike stavljaju obvezu

³⁴⁸ Slično se može zaključiti iz onoga što je izrekao nadbiskup Kuharić u propovijedi 15. prosinca 1979. na susretu sa studentima koji se okupljaju u Bazilici Srca Isusova u Zagrebu: „Premda su službe različite, odgovornosti su podijeljene; ali gdje god se nalazi jedan krštenik, tu se nalazi Crkva, a cijela Crkva u svojoj cjelini i u svim svojim dijelovima jest opet sakrament određene prisutnosti djelovanja spasiteljske ljubavi samoga Isusa Krista. Tako u određenom smislu možemo reći gdje se nalazi član Crkve, tu se nalazi Krist. Tu djeluje Krist. On tu živi, on tu ljubi, on je tu svjetlost ... Bilo to u tvornici, bilo to na katedrali, bilo to u rudniku, u školi, na ulici, u laboratoriju, svuda je razlivena Crkva sa svojim otajstvima gdje je prisutan krštenik“. (F. KUHARIĆ, Homilija 15.12.1979., u: *Glasilo Postulature „Ivan Merz“*, 1-2 (1979./1980.), str. 45-47., preuzeto sa: http://ivanmerz.hr/staro/knjige_o/kuharic/4.htm, pristupljeno 21.12.2016.)

³⁴⁹ Pavlov Hvalospjev ljubavi (1 Kor 13) jako lijepo govori o toj povezanosti vertikalne i horizontalne dimenzije kada naglašava da je sve što činimo isprazno ukoliko ga činimo bez ljubavi, a posebno ako to povežemo sa 1 Iv 4,8 gdje se kaže: „Bog je ljubav“. Za taj Pavlov himan papa Benedikt XVI. kaže da „mora biti *Magna Carta* cjelokupnog crkvenog služenja“. (BENEDIKT XVI., *Deus caritas est*, 34.)

³⁵⁰ Na nove društvene prilike vezane uz pojavu velikih migracija upozorava Ivan Pavao II.: „Velik broj građana misijskih zemalja i pripadnika drugih nekršćanskih religija dolazi živjeti među drugima narodima zbog studija ili zaposlenja ili pak pod pritiskom političkih ili gospodarskih prilika koje vladaju u njihovim zemljama. Nazočnost te braće u starim kršćanskim zemljama za crkvene je zajednice izazov koji ih navodi na prihvaćanje, dijalog, služenje, gostoljubivost, svjedočenje i izravni navještaj“ (IVAN PAVAO II., *Redemptoris missio*, Enciklika o trajnoj vrijednosti misijske naredbe, Kršćanska sadašnjost, dokumenti 96, Zagreb, 1991., 82. Dalje se služimo skraćenicom *Redemptoris missio*). Radi se, dakle, o novim prilikama koje su na neki način preokrenule dio smjera misijskog djelovanja. Veliki broj onih koji

misijskog djelovanja³⁵¹ u jedan drukčiji kontekst u okviru kojeg se može opravdano reći kako danas “misijski poziv Crkve ne određuje samo zemljopisna udaljenost, već i kulturne i religijske razlike“³⁵² unutar jednoga društva.

S obzirom na njihovu specifičnu situaciju, poseban problem predstavlja ostvarivanje spomenutih zadaća u susretu s migrantima u prolasku. Ipak, ispravno shvaćanje naviještanja u njegovoj sveobuhvatnosti i mogućnostima te shvaćanje sveukupnog djelovanja Crkve kao *proces*a s dugoročnim ciljem da svi kao jedna obitelj i jedan narod stanu pred Boga, otvara neke perspektive.

U međusobnoj isprepletenosti i povezanosti tri zadaće Crkve, solidarnost se, kao način ostvarivanja djelatne ljubavi, pokazuje i kao jedini mogući oblik naviještanja migrantima nekršćanima u prolasku, dok se liturgija pokazuje kao izvorište crkvene djelatne ljubavi i naviještanja, ali i njihov završetak i vrhunac u kojem Crkva zajedno s migrantima želi stati pred Boga³⁵³.

3.2.1. Navještaj migrantima nekršćanima u prolasku

Specifična situacija migranata nekršćana u prolasku, posebno s obzirom na jezičnu barijeru i vrlo kratko vrijeme njihova zadržavanja, čini opravdanim pitanje o potrebi, smislu i mogućnostima evangelizacije. Međutim, obveze koje proizlaze iz kršćanske vjere pozivaju katkada na kreativnost, kako u djelovanju tako i u promišljanju. S jedne strane, obveza misijskog i evangelizacijskog djelovanja koja proizlazi iz Isusova naloga i na koje su pozvani svi u Crkvi, pokazuje da se navještaj ne smije prešutjeti. S druge strane, pažljivije promišljanje elemenata evangelizacije i

ne poznaju ili ne priznaju Krista sada dolazi u kršćanske zemlje koje su zbog toga pozvane na misijsko djelovanje unutar sebe. U tom smislu Uputa *Erga Migrantes* navodi: „U suvremenom društvu, koje zahvaljujući seliocima postaje sve više sredina u kojoj su prisutne različite etničke skupine, kulture i religije, kršćani su pozvani suočiti se s potpuno novim i temeljnim poglavljem u misijskoj zadaći: da budu, naime, misionari u zemljama drevne kršćanske tradicije“ (PAPINSKO VIJEĆE ZA PASTORAL SELILACA I PUTNIKA, *Erga migrantes caritas Christi*, 100.).

³⁵¹ U kontekstu govora o migracijama misijska obveza na koju poziva dekret *Ad gentes* o misijskoj djelatnosti Crkve, posebno je aktualan: „Budući da je cijela Crkva misionarska, a djelo evangelizacije temeljna dužnost Božjeg naroda, Sveti sinod poziva sve na duboku nutarnju obnovu da, živo svjesni vlastite odgovornosti u širenju evanđelja, preuzmu svoj dio u misijskom radu među narodima“. (DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekret o misijskoj djelatnosti Crkve „*Ad gentes*“, 35, u: Dokumenti Drugog vatikanskog koncila, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2002. Dalje se služimo skraćenicom *Ad gentes*.)

³⁵² PAPINSKO VIJEĆE ZA PASTORAL SELILACA I PUTNIKA, *Erga migrantes caritas Christi*, 97.

³⁵³ Na to viđenje liturgije kao izvora i vrhunca Crkvenog življenja i djelovanja upućuje već sam koncept dokumenata Drugog vatikanskog koncila koji na prvo mjesto stavlja konstituciju *Sacrosanctum concilium* o svetoj liturgiji. Liturgija je, dakle, polazište iz kojeg se sve drugo promatra i u kojem sve u konačnici završava.

njihove važnosti kao dijelova evangelizacijskog procesa u kojem sudjeluje čitava Crkva, pokazuje zašto se spomenutu obvezu ne smije umanjiti i zanemariti.

3.2.1.1. Obveza naviještanja

Spomenute nove prilike velikih svjetskih migracija „od kršćana traže duh koji je uistinu misionarski“³⁵⁴, što znači duh svjestan svojih misijskih i evangelizacijskih obveza. Crkva kao univerzalni sakrament spasenja pozvana je „naviještati evanđelje svim ljudima“ i dužnost joj je „vršiti ovo djelo neprekidno“³⁵⁵. Tu dužnost³⁵⁶ ona ima temeljem izričitog Isusova naloga (Mt 28, 19-20; Mk 16,15-16; Iv 20,21) kojeg je naslijedila od apostola³⁵⁷, čime kroz povijest nastavlja i razvija misiju samoga Krista³⁵⁸. Posebnu obvezu u tom smislu imaju oni uključeni u Katoličku Crkvu zbog dane im milosti da se bude blagovjesnikom poganima zbog čega se moraju „osjetiti povlaštenima i stoga dužnijima svjedočiti vjeru i kršćanski život, kao služenje braći i pravedan odgovor Bogu“³⁵⁹. Jasno je stoga da „misijska djelatnost proizlazi iz najdublje naravi Crkve“³⁶⁰. Vlastita svrha te misijske djelatnosti je evangelizacija i zasađivanje Crkve među narodima i skupinama gdje još nije prisutna, a njen razlog proizlazi iz Božje volje da svi ljudi postignu spasenje i dođu do spoznaje istine te se tako ispuni Njegov naum da cijeli ljudski rod postane jedan narod Božji³⁶¹. To okupljanje naroda u bratskom zajedništvu, koji su kao Božji naum prepoznati u migracijama te multikulturalnom i pluralističkom društvu kao znakovima vremena, pokazuje se tako kao jedan od poglavitih ciljeva misije³⁶².

³⁵⁴ IVAN PAVAO II., *Redemptoris missio*, 82.

³⁵⁵ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Ad gentes*, 1.

³⁵⁶ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Ad gentes*, 1., 35.; *Dignitatis humanae*, 13. (DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Deklaracija o vjerskoj slobodi „*Dignitatis humanae*“, u: Dokumenti Drugog vatikanskog koncila, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2002. Dalje se služimo skraćenicom *Dignitatis humanae*); IVAN PAVAO II., *Redemptoris missio*, 3., 11., 40.; PAVAO VI., *Evangeliū nuntiandi*, 2., 5., 13., 14., 59., 60., 80.; IVAN PAVAO II., *Christifideles laici*, 14.

³⁵⁷ Pavlove riječi iz Prve poslanice Korinćanima posebno naglašavaju tu dužnost: „Jer što navješćujem evanđelje, nije mi na hvalu, ta dužnost mi je. Doista, jao meni ako evanđelja ne navješćujem.“ (1 Kor 9,16)

³⁵⁸ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Ad gentes*, 5.

³⁵⁹ IVAN PAVAO II., *Redemptoris missio*, 11.

³⁶⁰ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Ad gentes*, 6; IVAN PAVAO II., *Redemptoris missio*, 62.

³⁶¹ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Ad gentes*, 6-7.; *Lumen gentium*, 5.

³⁶² U enciklici *Redemptoris missio* stoji: „Zaista, jedan je od poglavitih ciljeva misije okupiti narod u slušanju evanđelja, u bratskom zajedništvu, u molitvi i u euharistiji. Živjeti 'bratsko zajedništvo' (*koinoía*) znači biti 'jedno srce i jedna duša' (Dj 4,32), uspostavljajući zajednicu u svakom pogledu: ljudskom, duhovnom i materijalnom.“ (IVAN PAVAO II., *Redemptoris missio*, 26.)

Ovdje je potrebno osvrnuti se na jedan vidik dužnosti naviještanja o kojem je dobro promišljati u katehezi u okviru pastorala migranata. Radi se o odnosu dužnosti naviještanja i spasenja. Naviještanju je svrha ponuditi mogućnost postizanja spasenja svim ljudima. Često se pri tome zaboravlja da se radi i o spasenju onoga koji naviješta odnosno onoga koji *ima obvezu* naviještati, a to je sav Božji narod. Pavao VI. stoga skreće pozornost da je mogućnost spasenja, gledana pod vidikom obveze naviještanja, u većoj mjeri u pitanju kod onog koji naviješta, nego kod onoga kome se naviješta. Naime, svjesno propustiti obvezu naviještanja znači dovesti u pitanje ne spasenje onoga komu se trebalo navijestiti, nego vlastito spasenje. Pavao VI. kaže: „Neće biti na odmet da svaki kršćanin i svaki blagovjesnik u molitvi produbi ovu misao: ljudi će se moći spasiti i drugim putovima, zahvaljujući milosrđu Božjem, čak ako im mi i ne navijestimo Evanđelje; no mi, možemo li se mi spasiti ako iz nemara, straha, stida – da sv. Pavao za to kaže 'stidjeti se Evanđelja' – ili zbog povodjenja za lažnim idejama propustimo naviještanje?“³⁶³.

Iako se navještaj u određenim prilikama nekima može činiti nametljivim ili neprikladnim, posebno u susretu s ljudima drugih vjera, stav učiteljstva je tu vrlo jasan. Pavao VI. u *Evangeliu nuntiandi* u kontekstu govora o misijskom susretu s nekršćanskim religijama navodi: „Danas posebno želimo istaknuti kako Crkva ne smatra potrebnim da iz poštovanja ili obzirnosti prema tim religijama, pa ni zbog složenosti pitanja koja se pojavljuju, pred nekršćanima prešuti navještaj o Isusu Kristu. Naprotiv smatra da to mnoštvo ima pravo upoznati bogatstvo Otajstva Krista“³⁶⁴. Upravo pojam *pravo* naglašava razliku između *nametanja* i *ponude* kao dva različita načina ispunjavanja evangelizacijske obveze. „Sigurno je“, kaže Pavao VI., „da bi pogrešno bilo kad bismo nešto naturali savjesti svoje braće. Ali je sasvim nešto drugo ako se toj savjesti, u punoj jasnoći i posvemašnjem poštivanju slobode izbora, ponudi evanđeoska istina i spasenje u Isusu Kristu, nastojeći da se izbjegne 'svaki način djelovanja za koji bi se moglo činiti da odiše pritiskom ili nečasnim ili manje poštenim

³⁶³ PAVAO VI., *Evangeliu nuntiandi*, 80.; Na povezanost dužnosti i spasenja upozorava i Ivan Pavao II. u *Redemptoris missio* gdje napominje kako katolici moraju biti svjesni svoga povlaštenog položaja koji ih upravo zbog toga još više obvezuje da kroz služenje braći svjedoče vjeru i kršćanski život o čemu im ovisi spasenje (usp. IVAN PAVAO II., *Redemptoris missio*, 11.). Ivan Pavao II. pri tome se poziva na Dogmatsku konstituciju o Crkvi *Lumen gentium* u kojoj je rečeno: „Neka se sžete svi članovi Crkve da svoj odlični položaj nemaju pripisati svojim zaslugama, nego posebnoj Kristovoj milosti; a ako njoj ne odgovaraju mišlju, riječju i djelom, ne samo da se neće spasiti nego će biti strože suđeni“ (DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Lumen gentium*, 14.).

³⁶⁴ PAVAO VI., *Evangeliu nuntiandi*, 53.

nagovaranjem³⁶⁵. Radi se, dakle, o razlikovanju između *nametanja* koje ne poštuje slobodu izbora i savjesti³⁶⁶ drugoga i *ponude* koja pozivajući se upravo na tu slobodu smatra kako drugi ima *pravo* nešto upoznati kako bi mogao birati³⁶⁷. U tom je smislu važno kroz katehezu skrenuti pozornost da se iskazivanje solidarnosti migrantima ne smije uvjetovati bilo čime, a naročito pritiskom na savjest. Na slično je upozorio i Benedikt XVI. kada je rekao da se karitativni rad „ne smije koristiti kao sredstvo u službi onoga što se danas označuje kao prozelitizam. Ljubav je besplatna; djela ljubavi ne čine se radi postizanja drugih ciljeva“³⁶⁸. To, međutim, nastavlja Benedikt XVI., ne znači da karitativna djelatnost treba ostaviti Boga i Krista po strani, jer je u igri cijeli čovjek, a ne samo njegove materijalne potrebe³⁶⁹.

Svoju evangelizacijsku i misijsku obvezu, a što posebno ističu Uputa *Erga migrantes*³⁷⁰ i Ivan Pavao II. u *Redemptoris missio*³⁷¹, kršćanin, dakle, ne smije izostaviti ili prešutjeti. Drugo je pitanje na koji je način može ispuniti.

³⁶⁵ *Isto*, 80.

³⁶⁶ Na iznimnu važnost poštivanja savjesti onih kojima se naviješta upozorava deklaracija o vjerskoj slobodi *Dignitatis humanae* kada kaže da „svi ljudi moraju biti slobodni od pritiska bilo pojedinaca bilo društvenih skupina ili bilo koje ljudske vlasti, i to tako da u vjerskoj stvari nitko ne bude primoravan da radi protiv svoje savjesti ni sprečavan da radi po svojoj savjesti“. (DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Dignitatis humanae*, 2.)

³⁶⁷ Slično se kaže i u enciklici *Redemptoris Missio*: „Naviještanje Krista i svjedočenje za nj, kad se čine uz poštivanje savjesti, ne vrijeđaju slobodu. Vjera traži čovjekov slobodan pristanak; ipak, ona se mora ponuditi jer 'mnoštvo ima pravo upoznati bogatstvo otajstva Krista ...'“ (IVAN PAVAO II., *Redemptoris Missio*, 8.)

I papa Franjo u *Evangelii gaudium* kaže: „Svi imaju pravo primiti evanđelje. Kršćani imaju zadaću naviještati ga, ne isključujući nikoga ...“. (FRANJO, *Evangelii gaudium*, 14.)

³⁶⁸ BENEDIKT XVI., *Deus caritas est*, 31.; Slično Benedikt XVI. kaže u Homiliji na misi na početku Pete opće konferencije biskupâ Latinske Amerike i Kariba u svetištu „La Aparecida“ 13. svibnja 2007.: „Crkva ne privlači prozelitizmom. Umjesto toga, ona raste 'privlačenjem': baš kao što Krist 'sve privlači k sebi' snagom svoje ljubavi, koja svoj vrhunac postiže u žrtvi križa, tako i Crkva ispunjava svoju misiju u mjeri u kojoj, u zajedništvu s Kristom, ostvaruje svako svoje djelo u duhovnom i praktičnom oponašanju ljubavi svoga Gospodina“. (BENEDIKT XVI., Homily of his holiness Benedict XVI. Apostolic journey of his holiness Benedict XVI. to Brazil on the occasion of the Fifth general conference of the bishops of latin America and the Caribbean. Holy mass for the inauguration of the Fifth general conference of the bishops of latin America and the Caribbean, 13. May 2007., preuzeto sa: http://w2.vatican.va/content/benedict-xvi/en/homilies/2007/documents/hf_ben-xvi_hom_20070513_conference-brazil.html; pristupljeno 9.5.2017.)

³⁶⁹ Slično kaže Ivan Pavao II. u kontekstu govora o misijskoj animaciji: „Ali doista se ne smije nuditi sužena slika misijske djelatnosti kao da bi se ona poglavito svodila na pomoć siromašnima, doprinos oslobodenju potlačenih, promicanje razvoja, obranu ljudskih prava. Misijska Crkva zalaže se i u tim područjima, ali je njezina prvotna zadaća nešto drugo: siromasi su gladni Boga, ne samo kruha i slobode, a misijska djelatnost prije svega mora svjedočiti i naviještati Kristovo spasenje ...“ (IVAN PAVAO II., *Redemptoris missio*, 83.)

³⁷⁰ U kontekstu govora o pastoralu prihvaćanja Uputa *Erga migrantes*, vezano uz međureligijski dijalog, navodi: „Nikada se, ipak, ne smijemo odreći navještaja, bilo izričitog ili prešutnog – već prema prilikama – spasenja po Kristu, jedinom posredniku između Boga i ljudi. Cjelokupno je crkveno djelovanje usmjereno u tom pravcu tako da ni bratski dijalog niti razmjena i dioništvo 'ljudskih' vrijednosti ne mogu umanjiti crkvenu zauzetost oko evangelizacije“. (PAPINSKO VIJEĆE ZA PASTORAL SELILACA I PUTNIKA, *Erga migrantes caritas Christi*, 69.)

3.2.1.2. Evangelizacija kao složena i dinamična stvarnost

Solidarnost s migrantima, na koju pozivaju brojni crkveni dokumenti i koja proizlazi iz Isusovih riječi u velikom govoru o posljednjem sudu (Mt 25,35), pokazuje se kao jedan od načina ispunjenja misijske i evangelizacijske obveze. U ispravnom shvaćanju složenosti i dinamike evangelizacije solidarnost s migrantima, osim svoje praktične vrijednosti, dobiva i vrijednost samoga navještaja.

Promatrajući evangelizaciju u širem smislu Pavao VI. među njene bitne elemente navodi navještaj o Kristu onima koji ga ne poznaju, propovijedanje, katehizaciju, krštavanje, dijeljenje drugih sakramenata³⁷², dok na drugom mjestu to detaljnije proširuje i navodi obnovu čovječanstva, svjedočenje, izričiti navještaj, pristanak srca, ulazak u zajednicu, primanje znakova i apostolsko djelovanje³⁷³. Pavao VI. naglašava kako su neki od tih elemenata toliko važni da ih se ponekad poistovjećuje s evangelizacijom. Najčešće je to slučaj s izričitim navještajem koji je, iako najviši domet njena dinamizma³⁷⁴, „ipak samo jedan vid evangelizacije“³⁷⁵. Pavao VI., naravno, ne želi oduzeti ili umanjiti važnost izričitog navještaja, već ukazati na bogatu, dinamičnu i složenu stvarnost evangelizacije koju se ne može odrediti djelomičnom i nepotpunom definicijom³⁷⁶ niti ju se može iscrpiti u pojedinim njenim dijelovima³⁷⁷. To znači da sve te elemente treba promatrati u interakciji jednih s drugima i kroz cjelovitost evangelizacije u kojoj pojedini od tih elemenata, ovisno o prilikama, bivaju više ili manje naglašeni. Upravo ta složenost i dinamičnost ukazuju na dvije važne stvari vezane uz evangelizaciju. Prvo, njeni dijelovi međusobno nisu oprečni niti se isključuju, nego se „uzajamno dopunjuju i obogaćuju“ te svakog od njih treba „promatrati kao upotpunjenje drugima“³⁷⁸. Drugo, važno je vidjeti da takva složenost i dinamičnost imaju svoju prostornu i vremensku dimenziju koja cjelovito

³⁷¹ Ivan Pavao II. u *Redemptoris missio* ističe kako „uz poštivanje svih vjera i svih osjećanja, u prvom redu mi moramo, u jednostavnosti, čvrsto iskazati svoju vjeru u Krista, jedina čovjekova spasitelja“ pa zbog toga „Crkva ne smije prešutjeti da je Isus došao otkriti lice Božje te, po križu i uskrsnuću, za sve ljude zaslužiti spasenje“. (IVAN PAVAO II., *Redemptoris missio*, 11.)

³⁷² Usp. PAVAO VI., *Evangelii nuntiandi*, 17.

³⁷³ Usp. *Isto*, 24.

³⁷⁴ Usp. *Isto*, 27.

³⁷⁵ *Isto*, 22.

³⁷⁶ Usp. *Isto*, 17.

³⁷⁷ Usp. *Isto*, 22.; 47.

³⁷⁸ *Isto*, 24.

ostvarenje evangelizacije ne mora nužno vezati uz određeni prostor ili određenu lokalnu zajednicu.

Prije svega, važno je uočiti da postoji određena zbrka na koju je važno ukazati kroz katehezu i koja proizlazi iz nerazlikovanja *svrhe*³⁷⁹ evangelizacije i samog *procesa* evangelizacije te pogrešnog razumijevanja pojma Crkve kao Božjeg naroda, odnosno *zajednice* i uloge *pojedince* u toj zajednici. Pojednostavljeno rečeno, neki smatraju da je njihovo pastoralno i evangelizacijsko djelovanje nepotrebno ili neuspješno ukoliko ne pokaže neposredne rezultate ovdje i sada. Iz toga proizlazi i drugi dio problema iz kojeg je vidljivo da se pri tome evangelizacija ne gleda kao djelo crkvene zajednice, nego kao djelo pojedinca koji sebe stavlja u prvi plan.

Papa Franjo u *Evangelii gaudium* skreće pozornost upravo na taj problem *zaokupljenosti izravnim rezultatima*³⁸⁰ koji ne uvažava dinamiku stvarnosti, ne gleda na nju u široj perspektivi cjeline i samim time ne prepoznaje vrijednost započinjanja procesa. To započinjanje procesa znači razumjeti vlastita djelovanja kao „karike nekog lanca“³⁸¹ koji tek kao cjelina svojim pojedinim dijelovima daje pravi smisao. U tom smislu papa Franjo zato naglašava kako je „potrebno dati prednost djelovanjima koja uzrokuju nove procese u društvu i uključuju druge osobe i skupine koje će ih nastaviti sve dok ne donesu svoje plodove ...“³⁸². Solidarnost s migrantima kao dio cjelokupnog evangelizacijskog djelovanja treba gledati upravo u tom svjetlu. Ono što se naizgled čini kao obična materijalna pomoć pružena sada i ovdje, u kontekstu cjeline evangelizacije predstavlja jednu od karika lanca čiji je kraj u mogućem obraćenju ili integraciji

³⁷⁹ U *Evangelii nuntiandi* Pavao VI. navodi kako je svrha evangelizacije obnova čovječanstva koja treba iznutra preobraziti čovječanstvo i učiniti ga novim. Svrha evangelizacije je, dakle, unutrašnja, osobna promjena, ali i promjena kolektivne svijesti ljudi, njihova djelovanja, života i životnih sredina (usp. PAVAO VI., *Evangelii nuntiandi*, 18.). Crkva, kaže Pavao VI., „mora težiti da snagom Evanđelja tako reći isprevrne mjerila ljudskog prosuđivanja, ustaljene vrednote, interese, misaona kretanja, ishodišna nadahnuća i životne obrasce koji su unutar ljudskoga roda u suprotnosti s Božjom riječi i njegovim naumom spasenja“ (*Isto*, 19.).

³⁸⁰ U apostolskoj pobudnici *Evangelii gaudium* papa Franjo na tri mjesta spominje pojam *zaokupljenosti izravnim rezultatima*. U broju 82. spominje ga unutar poglavlja koje govori o iskušenjima s kojima se suočavaju pastoralni djelatnici. Jedno od tih iskušenja je, kaže papa, egoistična i pastoralna mlitavost kojoj je jedan od uzroka *zaokupljenost izravnim rezultatima*. Nemogućnost da pastoralno djelovanje urodi izravnim i vidljivim rezultatima dovodi do rezignacije koja pogađa ego i dovodi do odustajanja od pastoralnog djelovanja. U broju 146. spominje ga unutar poglavlja o naviještanju evanđelja, a u kontekstu pripreme za homiliju. Tamo naglašava kako je beskorisno posvetiti se nekom biblijskom tekstu ako se žele postići brzi i neposredni rezultati, jer priprema homilije iziskuje pozornost, poniznost, ljubav i posvećenost bez užurbanosti. Treći puta pojam *zaokupljenosti izravnim rezultatima* spominje i detaljnije razrađuje u brojevima 222-225. unutar poglavlja o socijalnoj dimenziji evangelizacije, a u kontekstu govora o prvom od četiri načela koja predlaže za usmjeravanje društvenog suživota i izgrađivanje naroda.

³⁸¹ FRANJO, *Evangelii gaudium*, 223.

³⁸² *Isto*, 223.

migranata na njihovom odredištu do kojih će ih dovesti netko drugi. Stvar je zapravo vrlo jednostavna. Ako netko pređe par tisuća kilometara u teškim uvjetima i usput susreće dobre i susretljive ljude za koje zna da su kršćani i koji mu pomažu zato što je u nevolji, velika je mogućnost da će taj isti na svome odredištu biti puno otvoreniji za izričiti navještaj, nego da se susretao s mržnjom, nasiljem i odbijanjem. Bilo bi doista besmisleno migrantima na njihovom krajnjem odredištu govoriti o kršćanskoj ljubavi koju, prolazeći kroz kršćanske zemlje, nisu imali prilike susresti. Iz ovoga je vidljiva važnost shvaćanja evangelizacije kao procesa u koji je uključena cijela Crkva, što solidarnosti s migrantima kao važnoj karici u lancu evangelizacije daje ulogu i vrijednost svjedočenja.

3.2.1.3. Svjedočenje kao važan dio evangelizacije

U tom se svjetlu može promatrati ono što Pavao VI. govori o svjedočenju kada ga opisuje kao prvi korak u evangelizaciji³⁸³; kao prvo sredstvo evangelizacije³⁸⁴ kojim evanđelje mora najprije biti razglašeno³⁸⁵ i kojim se na jednostavan i izravan način svjedoči o Bogu³⁸⁶ te kao šutljivo³⁸⁷, snažno i djelotvorno razglašavanje Radosne vijesti³⁸⁸. Pavao VI. *svjedočenje*³⁸⁹ smješta među važne elemente evangelizacije. Naziva

³⁸³ Usp. PAVAO VI., *Evangelii nuntiandi*, 21.

³⁸⁴ Usp. *Isto*, 41.

³⁸⁵ Usp. *Isto*, 21.

³⁸⁶ Usp. *Isto*, 26.

³⁸⁷ Element šutnje u naviještanju provlači se kroz još neke dokumente. Svrha mu je, čini se, ne dati vrijednost šutnji kao namjernom izostanku izričitog navještaja, nego upravo naglasiti vrijednost svjedočenja u prilikama u kojima je izričiti navještaj nemoguć. Tako Uputa *Erga migrantes* razlikuje izričiti i prešutni navještaj, dok realizacija jednog ili drugog ovisi o prilikama (Usp. PAPINSKO VIJEĆE ZA PASTORAL SELILACA I PUTNIKA, *Erga migrantes caritas Christi*, 69.). Na element šutnje koja naglašava djelovanje skreće pozornost i Benedikt XVI. koji, govoreći o posebnim obilježjima karitativne djelatnosti Crkve, napominje kako je „ljubav u svojoj čistoći i u svojoj besplatnosti najbolje svjedočanstvo Boga“ te da „kršćanin zna kada je vrijeme za govor o Bogu i kada je bolje šutjeti o njemu i prepustiti samoj ljubavi da govori“ (BENEDIKT XVI., *Deus caritas est*, 31.). Na taj način kršćani u karitativnom radu, koji je oblik svjedočenja i ima evangelizacijsku vrijednost, svojim djelovanjem, govorom, šutnjom i primjerom mogu biti Kristovi vjerodostojni svjedoci.

Ponekada govor, koliko god bio plemenit ili u dobroj namjeri, ali izgovoren u neprikladnom trenutku, može imati drukčiji učinak od očekivanog. Time šutnja dobiva veliki pastoralni i evangelizacijski značaj i ulogu upravo stavljanjem naglaska na svjedočenje. Svoj praktični smisao to pokazuje u misijskoj djelatnosti (Usp. IVAN PAVAO II., *Redemptoris missio*, 42.), a naročito u primjeru solidarnosti s migrantima. Šutnja, u smislu nemogućnosti ostvarenja izričitog navještaja, pokazuje se u slučaju migranata u prolasku i kao nužnost, zbog jezične barijere, ali i kao razborita odluka u kriznoj situaciji u kojoj se ukazuju drugi prioriteti.

³⁸⁸ Usp. PAVAO VI., *Evangelii nuntiandi*, 21.

³⁸⁹ Osvrćući se na pojam svjedočenja Nedjeljko Ante Ančić navodi: „U spisima Novoga zavjeta, napose kod Ivana, 33 puta susrećemo glagol svjedočiti. U svjetlu Ivanove teologije Isusovo je propovijedanje svojevrсно svjedočenje za Oca. Isus svjedoči što je vidio i čuo kod Oca (Iv 3, 11. 32). Pred Pilatom javno priznaje da je on došao na Svijet da svjedoči za istinu (Iv 18, 37). Međutim, i Otac

ga još životnim svjedočanstvom³⁹⁰ i svjedočanstvom života³⁹¹. Radi se, dakle, o jednostavnom i autentičnom življenju u vjeri i po vjeri koje se tako pokazuje kao važna dimenzija evangelizacije. Na tu dimenziju skreće pozornost Ivan Pavao II. kada, govoreći o začecima misijskog djelovanja opisanim u *Djelima apostolskim*, napominje kako je dio tadašnje zajednice vjernika osobnim svjedočenjem kroz *način života* davao *spontano* svjedočanstvo za Gospodina, što je smatrano normalnim plodom kršćanskog života i brigom svakog vjernika³⁹². U tom misijskom kontekstu, svjedočanstvo kršćanskog života je prvi i nezamjenjivi oblik misije kojim misionar i crkvena zajednica, onima kojima navješćuju, pokazuju novi način *ponašanja* koji proizlazi iz i ukazuje na Boga i transcendentnu stvarnost³⁹³. U tom se smislu solidarnost, kao način realizacije djelatne ljubavi i kao manifestacija istinskog kršćanskog življenja, pokazuje kao pravo i istinsko svjedočenje.

Snaga i djelotvornost svjedočenja, a time i solidarnosti koja ima vrijednost svjedočenja, proizlazi iz dva elementa. Prvi element vezan je uz pitanje vjerodostojnosti. Pavao VI. napominje kako „suvremeni čovjek radije sluša svjedoke negoli učitelje ... ili ako sluša učitelje sluša ih zato što su svjedoci“³⁹⁴. Značilo bi to da je današnjem čovjeku važno prepoznati autentičnost i vjerodostojnost osobe koja prenosi bilo koju vrstu poruke. U tom smislu snaga svjedočenja je u podudaranju onoga što se naviješta s načinom života kojim se živi. Drugi element je učinak koji svjedočenje proizvodi. Kada se kršćansko ponašanje, koje je u suprotnosti sa sebičnošću u čovjeku i koje ne očekuje nagradu za svoja djela, pokaže kroz poštivanje osoba i djelotvornu ljubav prema siromašnima, malenima i onima koji trpe, tada zasigurno potiče pitanja

svjedoci za Sina po djelima koja čini (Iv 8, 18). Svjedočanstvo što ga Isus daje potkrijepljeno je djelima što ih Isus izvrši, prije svega svojom smrću i uskrsnućem“ (N.A. ANČIĆ, Prijepor i svjedočenje vjere, u: *Crkva u svijetu*, 17 (1982.) 3, str. 232.).

Tema svjedočenja postala je, kaže Anđelko Domazet, središnjom teološkom kategorijom i mišlju vodiljom koncilskih tekstova. Pozivajući se na Salvadora Pié-Ninota navodi: „U raznim dokumentima Drugoga vatikanskoga koncila pojmovi 'svjedočenje', 'svjedočiti', 'svjedok' pojavljuje se 133 puta i primjenjuje se kako na čitavu Crkvu, tako i na svakoga pojedinog kršćanina. Ista se tema snažno nameće u dokumentima crkvenoga Učiteljstva: *Evangelii nuntiandi* (Pavao VI.), *Christifideles laici* (1988.) i *Novo millennio inuente* (2001.)“. Dalje, citirajući Karla Rahnera, navodi kako će budućnost kršćanstva jamčiti svjedočanstvo „života autentične kršćanske zajednice koja konkretno anticipira ono što se u pravom smislu riječi misli pod kršćanstvom.“ (A. DOMAZET, Vjerodostojnost Crkve i kategorija svetosti, u: *Obnovljeni život*, 69 (2014.) 4, str. 476.)

³⁹⁰ Usp. PAVAO VI., *Evangelii nuntiandi*, 22.

³⁹¹ Usp. *Isto*, 76.

³⁹² Usp. IVAN PAVAO II., *Redemptoris missio*, 27.; U tom smislu dokument *Na svetost pozvani* navodi: „Kad se vjera i život podudaraju, Krista se naviješta *životnim svjedočanstvom*“ (HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Na svetost pozvani, pastoralne smjernice na početku trećega tisućljeća*, Hrvatska biskupska konferencija, Zagreb, 2002., 32. Dalje se služimo skraćenicom *Na svetost pozvani*).

³⁹³ Usp. IVAN PAVAO II., *Redemptoris missio*, 42.

³⁹⁴ PAVAO VI., *Evangelii nuntiandi* 41.; Usp. IVAN PAVAO II., *Redemptoris missio*, 42.

koja usmjeravaju na Boga i evanđelje³⁹⁵. O takvom učinku svjedočenja govori i Pavao VI.: „Takvim svjedočanstvom bez riječi kršćani u srcima onih koji ih vide kako žive neodoljivo izazivaju pitanje: Zašto su oni takvi? Zašto provode takav život? Što ih – ili tko ih nadahnjuje? Zašto su među nama? – Već je takvo svjedočenje šutljivo ali vrlo snažno i djelotvorno razglašivanje Radosne vijesti“³⁹⁶. Hrvatska iskustva tijekom migrantske krize potvrđuju takav pozitivan učinak svjedočenja pri susretu migranata nekršćana³⁹⁷, ali i kršćana³⁹⁸, s volonterima Caritasa.

Na takvo svjedočenje pozvani su svi kršćani koji pod različitim vidicima tako mogu biti „pravi navjestitelji Evanđelja“, s posebnim naglaskom na „odgovornost s obzirom na migrante u zemljama koje ih primaju“³⁹⁹. Svjedočenje je i u misijskom kontekstu, kao obveza svakoga u Crkvi, često „jedini mogući način da budu misionari“⁴⁰⁰. Iako je važnost svjedočenja velika, ono je samo dio evangelizacije koja, da bi bila cjelovita, iziskuje izričiti navještaj, „jer se i najbolje svjedočanstvo na kraju pokaže nemoćnim, ako ne bude razjašnjeno i opravdano“⁴⁰¹. Pavao VI. još naglašava i kako ne treba zaboraviti da je glavni činitelj evangelizacije ipak Duh Sveti čije tiho djelovanje nadvisuje i one njene najsavršenije metode te da bez njegova djelovanja evangelizacija nije moguća⁴⁰².

³⁹⁵ Usp. IVAN PAVAO II., *Redemptoris missio*, 42.

³⁹⁶ PAVAO VI., *Evangeli nuntiandi*, 21.

³⁹⁷ Margareta Gregić, koordinatorica Caritasa Đakovačko-osječke nadbiskupije u Zimskom tranzitnom centru u Slavanskom Brodu navodi u razgovoru za Tiskovni ured nadbiskupije sljedeći slučaj: „Jednom se jedan mlađi dečko zaustavio pored stola gdje smo dijelili čaj. Nije htio ništa posebno, samo me pitao *Jel ti nama pomažeš?* Odgovorila sam da, da svi mi ovdje nastojimo pomoći. Dalje je pitao jesam li kršćanka, a nakon što sam odgovorila pozitivno, rekao je: *Ovo što radite je prekrasno, i ja želim biti kršćanin* te je nastavio hodati prema izlazu iz šatora, glave okrenute prema nama.“ (preuzeto sa: <http://www.djos.hr/index.php/vijesti/2405-za-sada-mi-gola-bosa-i-gladna-djeca-nisu-ucinila-nista-nazao-kao-ni-odrasli>; pristupljeno 4.2.2017.)

³⁹⁸ Redovnica Družbe služavki Kristovih, s. Marinela Andrić, koja je volontirala u Zimskom tranzitnom centru u Slavanskom Brodu u razgovoru za Tiskovni ured nadbiskupije navodi svoje svjedočanstvo susreta sa migrantima kršćanima: „A među njima ima i vjernika. Oni mi pokažu kronicu, lančić s križićem, neki traže da im napravim znak križa na čelu, pričaju kako su i oni imali crkve u svom mjestu, a sada su razrušene. Svi žele kontakt, blizinu, kada odlaze mašu nam i vidi se da su zadovoljni onime što smo za njih učinili.“ (preuzeto sa: <http://www.djos.hr/index.php/vijesti/2422-gledam-u-svatom-tuznom-pogledu-isusa-patnika>; pristupljeno 4.2.2017.)

³⁹⁹ PAVAO VI., *Evangeli nuntiandi*, 21.

⁴⁰⁰ IVAN PAVAO II., *Redemptoris missio*, 42.

⁴⁰¹ PAVAO VI., *Evangeli nuntiandi*, 22.

⁴⁰² Usp. *Isto*, 75.; Slično kaže Ivan Pavao II. u *Gospodina i životvorca* gdje napominje da iako je nastavak svoje misije Isus „povjerio ljudima: apostolima, Crkvi“, oni nisu prepušteni samo svojim sposobnostima, jer „Duh Sveti u tim ljudima i po njima ipak ostaje *transcendentni djelatnik* u ostvarivanju toga djela u čovjekovu duhu i u povijesti svijeta: nevidljiv i u isti mah svugdje prisutni Branitelj“ (IVAN PAVAO II., *Dominum et vivificantem, Gospodina i životvorca*, Kršćanska sadašnjost, dokumenti 87, Zagreb, 1991., 42.). U skladu s tim u enciklici *Redemptoris missio*, gdje je cijela treća glava enciklike posvećena temi Duha Svetoga kao protagonista misije, kaže kako je „misija Crkve, kao Isusova misija“ djelo Božje odnosno djelo Duha Svetoga (usp. IVAN PAVAO II., *Redemptoris missio*, 21-30.). Slično se kaže i u dokumentu *Na svetost pozvani* gdje se navodi da „samo crpeći snagu 'odozgo'

3.2.1.4. Svetost kao preduvjet svjedočenja i jamstvo njegove vjerodostojnosti

Ono što svijet najprije propitkuje kod vjernika jest, teološki govoreći, svetost⁴⁰³, odnosno dosljednost i koherentnost cjeline njegova vjerskog života. Iz toga se, iako logički pogrešno, zaključuje o svetosti Crkve kojoj pripada. To je odlično uočio Pavao VI. kada je u kontekstu evangelizacije upozorio na važnost onoga što svijet očekuje od kršćana: „Svijet treba i od nas očekuje jednostavnost života, duh molitve, ljubav prema svima, naročito prema malenima i siromasima, podlaganje i skromnost, samoprijegor i odricanje“⁴⁰⁴. Svijet očekuje od Crkve svetost, a „bez biljega takve svetosti naša riječ teško da će naći puta u srca ljudi našeg vremena“⁴⁰⁵. Svetost je, dakle, onaj ključni preduvjet potreban da bi netko uopće poslušao što Crkva želi reći. Bez te svetosti koja čovjeka čini vjerodostojnim svjedokom, riječ naviještanja je, kaže Pavao VI., u opasnosti da bude uzaludna i besplodna⁴⁰⁶. Očekivanja svijeta kao takva ne predstavljaju kršćanima obvezu, jer njihova obveza dolazi iz drugog izvora, ali, s druge strane, neka od tih očekivanja mogu se pokazati kao važan poziv na promišljanje. Posebno je to slučaj po pitanju migranata gdje izostanak očekivane svetosti Crkve može mnoge ostaviti u nedoumici, ili čak sablazniti, ukoliko ona, unatoč svojem nauku, ostane po strani tamo gdje treba predvoditi.

Poziv na svetost upućen je svima. Dogmatska konstitucija o Crkvi *Lumen Gentium* navodi kako su „svi u Crkvi pozvani na svetost, bilo da pripadaju hijerarhiji,

kršćani mogu biti vjerodostojni svjedoci.“ (HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Na svetost pozvani*, 32.).

⁴⁰³ Ovdje treba skrenuti pozornost na razlikovanje svetosti Crkve i svetosti pojedinaca u Crkvi. Teologija razlikuje *ontičku* ili *bivstvenu* svetost i *moralnu* ili *čudorednu* svetost. Ontička svetost Crkve proizlazi iz njene trinitarne utemeljenosti – kao dara i djelovanja Svetoga Trojstva u njoj. To je oblik svetosti koju Crkva ne može izgubiti. Moralna svetost Crkve proizlazi iz djelovanja i zalaganja njenih članova kao pojedinaca i zajednice u suradnji s Duhom Svetim. To je svetost koja je u nastajanju i sazrijevanju te je po tome relativna i može se razumjeti kao svetost *putujuće Crkve*. Ontička svetost pojedinca kršćanina proizlazi iz utemeljenosti u Bogu kao Njegove slike, kao hrama Duha Svetoga, kao dara posvetne milosti. Moralna svetost pojedinca proizlazi iz njegova zalaganja kojim u suradnji s Duhom Svetim nastoji ostvariti savršenu ljubav. U tom je smislu moralna svetost i Crkve i pojedinca posljedica ontičke svetosti te je kao takva poziv i zadaća. Bitno je napomenuti da su te razine svetosti međusobno povezane tako da svaka pojedinačna svetost proizlazi *iz* i odvija se *za* i *u* eklezijalnom okviru. Pogrešno je, dakle, kršćansku svetost razumijevati prvenstveno ili isključivo kao neku vrstu moralnog savršenstva ili herojstva pojedinca. (Usp. B. DUDA, Svetost – poziv svih kršćana. Analiza V. poglavlja *Lumen Gentium*, u: *Bogoslovska smotra*, 48 (1979.) 3-4, str. 189-190.)

⁴⁰⁴ PAVAO VI., *Evangelii nuntiandi*, 76.

⁴⁰⁵ *Isto*, 76.

⁴⁰⁶ Usp. *Isto*, 76.

bilo da ona njima upravlja.“⁴⁰⁷ Taj opći poziv na svetost uključuje sav Božji narod – i hijerarhiju i laike. Načini ostvarivanja svetosti različiti su za ova dva najosnovnija oblika kršćanskog poziva. Stoga Konstitucija navodi kako svetosti treba težiti svatko prema svojim darovima i službi te kroz posvećivanje u vlastitim životnim prilikama, dužnostima i okolnostima svjedočiti tom vremenitom službom ljubav Božju⁴⁰⁸. Svi su, dakle, pozvani i dužni težiti svetosti i savršenosti u svom životnom redu te unutar svojih životnih okolnosti, odnosno unutar vlastitog staleža⁴⁰⁹. Iako se radi o različitim načinima ostvarivanja svetosti, ipak u toj različitosti postoji jedinstvo puta svetosti: sve treba voditi Duh Božji, svi trebaju biti poslušni Očevu glasu, svi se trebaju klanjati Ocu u Duhu i Istini, svi trebaju slijediti Krista i svi trebaju ići putem vjere, nade i ljubavi⁴¹⁰. Pio XII. to sažima govoreći kako se *savršenost kršćanskog života* sastoji upravo u „ljubavi prema Bogu i bližnjemu (Mt 22,37-39), i to u žarkoj, revnoj i djelotvornoj ljubavi“⁴¹¹. Svetost se tako u najopćenitijem obliku pokazuje kao težnja za savršenošću u ljubavi i kroz ljubav – „svetost je u ljubavi“⁴¹². Kako je briga za migrante dio služenja Crkve, tako se ta briga otvara kao prostor mogućnosti ostvarivanja ili propuštanja poziva na svetost⁴¹³.

Svetost je jamstvo vjerodostojnosti onoga koji naviješta – izričito ili prešutno. Ta svetost upućuje na njegovu vjerodostojnost, ali i vjerodostojnost nauka kojim se

⁴⁰⁷ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Lumen gentium*, 39.

⁴⁰⁸ Usp. *Isto*, 39.

⁴⁰⁹ Usp. *Isto*, 41.; 42.

⁴¹⁰ Usp. B. DUDA, *Svetost – poziv svih kršćana. Analiza V. poglavlja Lumen Gentium*, str. 195-196.

⁴¹¹ *Isto*, str. 202.; O svetosti u smislu poziva na otvorenost drugome, izlaska drugome u susret, življenja za drugoga govori i Thomas Merton: „Ako trebamo biti 'savršeni' kao što je Krist savršen, moramo težiti tome da budemo potpuno ljudska bića kao što je on, kako bi nas mogao sjediniti sa svojim božanskim bićem i podijeliti s nama svoje sinovstvo u Ocu nebeskome. Stoga svetost nije u tome da budemo *manje* ljudi, nego *više* ljudi od drugih. Pod time se podrazumijeva veća sposobnost brige za drugoga, za patnju, za razumijevanje, sućut, ali i za humor, radost, za zahvalnost za dobre i lijepe stvari u životu.“ (T. MERTON, *Život i svetost*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2010., str. 32.)

⁴¹² B. DUDA, *Svetost – poziv svih kršćana. Analiza V. poglavlja Lumen Gentium*, str. 202.

⁴¹³ Biskup će tako prema svojoj svetosti ići vršeći ono što spada na njegovu službu vezano uz pitanje migranata – općenito ili posebno (npr. smjernice iz Pravno-pastoralnog pravilnika, čl. 16-18., kojeg donosi Uputa *Erga migrantes*). U istom smislu vlastiti poziv na svetost ostvaruju prezbiteri (čl. 4-11.), redovnici i redovnice (čl. 12-14.) te vjernici laici (čl. 2-3.). Prostor ostvarivanja svetosti su i misija i evangelizacija. Pravi je misionar svetac, kaže se u enciklici *Redemptoris missio*: „Opći poziv na svetost čvrsto je povezan s općim pozivom na misiju: svaki je vjernik pozvan na svetost i na misiju ... Po sebi, poziv na misiju proizlazi iz poziva na svetost. Svaki je misionar uistinu misionar ako kroči putem svetosti ... Misijaska duhovnost Crkve put je u svetost“ (IVAN PAVAO II., *Redemptoris missio*, 90.). Ohrabrujući sve uključene u djelatnost evangelizacije, dakle cijeli Božji narod, Pavao VI. ističe potrebu svetosti kao preduvjeta naviještanja: „Naša revnost u naviještanju treba da izbija iz istinske svetosti života koji se hrani molitvom i poglavito ljubavlju Euharistije ...“ (PAVAO VI., *Evangelii nuntiandi*, 76.).

vodi⁴¹⁴. Takva svetost privlači pozornost drugoga, otvara ga i potiče na razmišljanje. Teško je ostati ravnodušan pred onim koji revno svjedoči svoju vjeru. Stoga je svetost kao poziv u svjedočenju migrantima nekršćanima u prolasku od iznimne dugoročne važnosti. U konačnici, nije nerazborito kao rezultat takvog svjedočenja očekivati njihovo obraćenje ili barem otvorenost za iskreni dijalog u međusobnom poštivanju.

Pavao VI. napominje kako današnje vrijeme „žeda za vjerodostojnošću“ što prepoznaje kao znak vremena koji nas mora naći budne⁴¹⁵. Poticaj za to trebaju biti pitanja koja se „šutke ili u krik“ ponavljaju: „Vjerujete li vi doista to što propovijedate? Živate li to što vjerujete? Propovijedate li uistinu ono što živite?“⁴¹⁶ Zaborav ili nebriga za ovakvo samopropitkivanje vodi u zatvorenost, samodovoljnost i samozadovoljstvo postignutim koji naposljetku institucionalno rezultiraju birokratskim načinom rješavanja problema i prevladavanjem administrativnog aspekta nad pastoralnim⁴¹⁷. To je onaj *duh mlitavosti*⁴¹⁸, kako ga u misijskom kontekstu naziva Ivan Pavao II., odnosno *pastoralna mlitavost*⁴¹⁹ kako ju zove papa Franjo, i koji u konačnici pokazuju nedostatak istinskog kršćanskog žara⁴²⁰.

U tom je smislu razumljiv poziv pape Franje Crkvi da ne bojeći se ranjenosti i uprljanosti iziđe iz svoje zatvorenosti i komocije vlastite sigurnosti i zaprlja cipele blatom s ulice kako bi autentično svjedočila svoje poslanje⁴²¹.

Odlučivši se hoditi tim putem Crkva pokazuje vjernost Kristu, prisnu povezanost s njime i volju da djeluje po uzoru na njega.

Papa Franjo stoga ju poziva da već „danas iziđe naviještati evanđelje svima, u svim mjestima, u svim okolnostima, bez oklijevanja, nevoljkosti i straha“, jer „radost evanđelja za sav je narod, ne može isključiti nikoga“⁴²².

⁴¹⁴ Dokument Hrvatske biskupske konferencije *Na svetost pozvani* u tom smislu kaže kako je vjerodostojnost Crkve „to veća što su svetošću, koja je od Krista darovana, prožetiji njezini članovi ...“ (HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Na svetost pozvani*, 9.). Slično kaže i Anđelko Domazet: „Vjerodostojnost Crkve izgrađuje se svetošću života i autentičnim svjedočenjem svih njezinih članova“ (A. DOMAZET, *Vjerodostojnost Crkve i kategorija svetosti*, str. 479.)

⁴¹⁵ Usp. PAVAO VI., *Evangelii nuntiandi*, 76.

⁴¹⁶ *Isto*, 76.; Slično stoji u dokumentu *Na svetost pozvani* gdje se kaže da „ako život onih koji propovijedaju i katehiziraju nije u skladu s onim što vjeruju i govore, propovijed i kateheza ne mogu polučiti željeni rezultat.“ (HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Na svetost pozvani*, 32.)

⁴¹⁷ Usp. FRANJO, *Evangelii gaudium*, 63.

⁴¹⁸ Usp. IVAN PAVAO II., *Redemptoris missio* 36.

⁴¹⁹ Usp. FRANJO, *Evangelii gaudium*, 82.

⁴²⁰ Usp. IVAN PAVAO II., *Redemptoris missio*, 2.

⁴²¹ Usp. FRANJO, *Evangelii gaudium*, 45.; 49.

⁴²² *Isto*, 23.

4. PASTORALNE SMJERNICE ZA PASTORAL MIGRANATA NEKRŠĆANA U PROLASKU

Krizne situacije, poput one migrantske iz 2015. godine, u kojima su u pitanju ljudski životi i dostojanstvo, ne mogu ostati bez prikladnog odgovora Crkve. U slučaju migranata, Crkva je kroz svoje institucije i dokumente pokazala veliku brigu i ljubav za njih. Načelne upute i smjernice koje je dala potrebno je operacionalizirati kako bi ta briga dobila oblik djelatnog odgovora na potrebe migranata. Učinkovitost tog odgovora najviše ovisi o dobroj prethodnoj organizaciji i pripremi koja je jedino moguća na institucionalnoj razini. Pri tome je važno ne smetnuti s uma da svaka konkretna institucionalna djelatnost po tom pitanju treba proizlaziti iz duboke ljubavi prema čovjeku kao slici Božjoj i da se upravo zbog toga ne smije pretvoriti u puko administrativno izvršavanje obveze. Načelno, sve se aktivnosti vezane uz pastoral migranata u prolasku mogu svesti na katehizaciju i solidarnost. Katehizacija je usmjerena prema vjernicima koje kroz pouku treba nadahnuti na solidarnost s migrantima.

S obzirom da su krizne situacije, poput migrantske, rijetke ali izvjesne, bilo bi dobro ne opteretiti nadbiskupiju i župe osnivanjem novih institucija. Stoga je model odgovora na moguću kriznu situaciju s migrantima potrebno uklopiti u već postojeće nadbiskupijske i župne strukture koje se bave sličnom problematikom. Pri tome je važno jasno razlučiti koje su obveze svih pojedinih subjekata pastoral migranata u prolasku.

4.1. Biskup

Dekret o pastirskoj službi biskupa *Christus dominus* napominje da u čitavoj biskupiji biskup treba koordinirati i povezati u jedinstvenu akciju sve oblike apostolata. Na taj će način biti obuhvaćeni svi oblici djelatnosti koje imaju bilo kakav pastoralni cilj, a jasnije će se pokazati i jedinstvo biskupije⁴²³. Posebnu brigu treba voditi o skupinama vjernika poput emigranata, prognanika i izbjeglica prema kojima treba razvijati prikladne pastoralne metode, a na razini biskupskih konferencija treba brižno proučavati „urgentnija pitanja koja se tiču spomenutih kategorija vjernika“⁴²⁴.

⁴²³ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Christus Dominus*, 17.

⁴²⁴ *Isto*, 18.

Pri tome treba imati na umu smjernice koje je izdala ili će ih izdati Apostolska Stolica i koje treba na zgodan način prilagoditi okolnostima vremena, mjesta i osoba⁴²⁵.

S obzirom na mogućnost da se na području biskupije prebivalištem ili boravištem nađu migranti koji su u tom slučaju „prema crkvenom pravu pribrojeni župi ili biskupiji/eparhiji (CIC kan. 100-107; CCEO kan 911-917), župnik ili dijecezanski odnosno eparhijski biskup ima dužnost proširiti i na njih istu pastoralnu brigu koju je dužan vršiti prema starosjediocima“⁴²⁶. U tom smislu Uputa *Erga migrantes* naglašava kako je biskup onaj koji ima prvotnu i najveću odgovornost u pastoralnoj brizi za migrante, kako u Crkvi podrijetla tako i u Crkvi odredišta⁴²⁷. Iako se pri tome uglavnom misli na migrante kršćane, Ivan Pavao II. u enciklici *Redemptoris missio*, govoreći o suvremenim područjima misije *ad gentes*, skreće pozornost na obvezu Crkve da u okviru svojih pastoralnih nastojanja uključi i migrante nekršćane⁴²⁸. S njima je Crkva pozvana stupiti u dijalog koji je dio evangelizacijske misije Crkve⁴²⁹, pokazujući kroz kršćansku ljubav i solidarnost brigu za njihov ljudski razvoj⁴³⁰. I u tome vodeću ulogu ima biskup, koji i „selioce koji nisu kršteni“ treba promatrati „kao one koje mu je povjerio Gospodin“⁴³¹.

Na tragu toga, Druga biskupijska sinoda đakovačka i srijemska među evangelizacijske naglaske i smjernice smješta evangelizaciju „posebnih“ skupina u koje su uključeni i doseljenici i migranti⁴³². Pri tome naglašava kako je za ostvarenje toga plana potrebno „izraditi sustavan program evangelizacije pojedinih 'posebnih' skupina vjernika te osigurati strukturalnu i materijalnu potporu za taj rad“⁴³³ te osigurati dodatnu stručnu, duhovnu i teološku formaciju pastoralnih suradnika na tim područjima, kao i upoznavanje sadržaja socijalnog nauka Crkve⁴³⁴. Biskup, kao najodgovorniji za

⁴²⁵ Usp. *Isto*, 18.

⁴²⁶ PAPINSKO VIJEĆE ZA PASTORAL SELILACA I PUTNIKA, *Erga migrantes caritas Christi*, Pravno-pastoralni pravilnik, čl. 1., §2.

⁴²⁷ Usp. *Isto*, 20.; 28.; 89.

⁴²⁸ Usp. IVAN PAVAO II., *Redemptoris missio*, 37b.

⁴²⁹ Usp. PAPINSKO VIJEĆE ZA PASTORAL SELILACA I PUTNIKA, *Erga migrantes caritas Christi*, 59.; IVAN PAVAO II., *Redemptoris missio* 55.; usp. također DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Gaudium et spes*, 92.; *Lumen gentium*, 16-17.; *Ad gentes*, 16.; 41.; *Nostra aetate* 2-4. (DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Deklaracija o odnosu Crkve prema nekršćanskim religijama „Nostra aetate“, u: Dokumenti Drugog vatikanskog koncila, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2002.)

⁴³⁰ Usp. PAPINSKO VIJEĆE ZA PASTORAL SELILACA I PUTNIKA, *Erga migrantes caritas Christi*, 59.

⁴³¹ *Isto*, Pravno-pastoralni pravilnik, čl. 17., §2.

⁴³² Usp. NADBISKUPIJSKI ORDINARIJAT ĐAKOVO, *Ti si Krist - za nas i za sve ljude*, izjave i odluke Druge biskupijske sinode đakovačke i srijemske, Đakovo, 2008., 109. Dalje se služimo skraćenicom *Ti si Krist - za nas i za sve ljude*.

⁴³³ *Isto*, 113.

⁴³⁴ Usp. *Isto*, 117.

pastoralno djelovanje u evangelizaciji socijalnog područja, ostvaruje svoju zadaću preko primjerenih ustanova⁴³⁵. Preko njih pastoralno djeluje na socijalnom području i tako ostvaruje poslanje Crkve u svijetu. U Đakovačko-osječkoj nadbiskupiji te su ustanove Caritas Đakovačko-osječke nadbiskupije, Pastoralni centar Đakovačko-osječke nadbiskupije, Ured za promicanje socijalnog nauka Crkve i društvena pitanja, Institut za novu evangelizaciju „Sveti Ivan Pavao II.“ te Druga biskupijska sinoda đakovačka i srijemska koja daje okvir i smjernice pastoralnom djelovanju nadbiskupije.

Ured za promicanje socijalnog nauka Crkve i društvena pitanja, kao dio Pastoralnog centra Đakovačko-osječke nadbiskupije, te Institut za novu evangelizaciju „Sveti Ivan Pavao II.“ trebali bi pružiti prikladnu stručnu, duhovnu i teološku formaciju o migrantskoj problematici svećenicima, pastoralnim suradnicima, voditeljima odbora i pododbora župnih pastoralnih vijeća, voditeljima laičkih vjerničkih udruženja te svim zainteresiranim vjernicima. Kroz tu formaciju potrebno je jasno i sadržajno obraditi migracije kao znak vremena i kao jedan od konstitutivnih elemenata pluralističkog i multikulturalnog društva koji traži konkretan odgovor Crkve koji je u skladu s vremenom i, kao puno važnije, u skladu s njenim poslanjem i konkretnim potrebama stvarnog čovjeka – migranta. Pri tome je važno naglasiti da je njen glas, iako tek jedan od mnogih glasova u pluralističkom društvu, posebno važan jer svjedoči Kristovu ljubav za sve ljude. Zbog toga je od velike važnosti prikladna priprema vjernika koji su nositelji toga svjedočenja. Ta bi formacija, nadalje, trebala obuhvatiti upoznavanje s crkvenim dokumentima o migracijama, crkvenim tijelima zaduženim za migrante i njihovim djelovanjem, teološkim temeljima brige za migrante te nekim aktualnim i specifičnim problemima poput sigurnosnog pitanja migrantske krize, rizika kao bitne sastavnice solidarnosti, evangelizacije kao procesa. S obzirom na strukturu današnjih migracija bilo bi dobro upoznati kulturni kontekst iz kojeg dolaze migranti te rasvijetliti mogućnosti življenja vjere u multikulturalnom i multireligijskom svijetu⁴³⁶. Isto tako, bilo bi dobro na prikladan način obilježiti Svjetski dan migranata i izbjeglica, kako na biskupijskoj tako i na župnoj razini.

U sklopu nadbiskupijskog Caritasa, kao glavnog koordinacijskog tijela svih karitativnih djelatnosti u nadbiskupiji, bilo bi dobro ustanoviti odbor za krizne situacije čije bi područje djelovanja obuhvatilo, osim migranata u prolasku, i sve druge oblike

⁴³⁵ Usp. PAPINSKO VIJEĆE „IUSTITIA ET PAX“, *Kompendij socijalnog nauka Crkve*, 539.

⁴³⁶ Usp. PAPINSKO VIJEĆE ZA PASTORAL SELILACA I PUTNIKA, *Erga migrantes caritas Christi*, 41.

kriznih situacija. Taj bi odbor trebao biti u mogućnosti dati pravodoban, usklađen i djelotvoran odgovor na svaku vrstu krize⁴³⁷. Odbor bi trebao imati voditelja educiranog i osposobljenog za takvu vrstu djelovanja te njegova zamjenika. Voditelj toga odbora, u suradnji s voditeljima pododbora za krizne situacije župnih pastoralnih vijeća, voditeljima župnih Caritasa te nadbiskupijskim Caritasom, radio bi na planiranju, pripremi i realizaciji svih potrebnih aktivnosti vezanih uz krizne situacije na nadbiskupijskoj razini. Zajedno s voditeljem nadbiskupijskog Caritasa uspostavlja modele suradnje s nadležnim državnim institucijama. U slučaju krizne situacije s migrantima jedna od glavnih aktivnosti je prikupljanje, distribucija i podjela najosnovnijih materijalnih potrepština. Pri tome je važno predvidjeti tko, što, kako, kada i gdje prikuplja te odrediti modele distribucije do kriznih žarišta. Voditelj odbora tijekom krizne situacije sudjeluje u savjetovanju s nadbiskupom koji daje smjernice i naputke za djelovanje, upravo kako je to učinjeno okružnicom nadbiskupa Hranića u vrijeme migrantske krize, dok je nadbiskupijski Caritas glavno nadbiskupovo operativno tijelo koje koordinira, upravlja i provodi sve predviđene aktivnosti.

4.2. Prezbiter

Prezbiter – kao biskupov pomagač i savjetnik kroz suradnju, ljubav i poslušnost⁴³⁸ – svojim služenjem ostvaruje pastoralno djelovanje biskupa, sudjelujući tako u njegovu poslanju naučavanja, posvećivanja i vođenja kršćanske zajednice⁴³⁹. Kako bi mogao vršiti tu zadaću, konkretno u slučaju migranata, prezbiter mora upoznati socijalni nauk Crkve⁴⁴⁰ i u sklopu njega treba biti poučen o problemu migranata. Dobro je stoga da jedna od tema Teološko-pastoralnog seminara (TPS) za svećenike Đakovačko-osječke nadbiskupije bude upravo migrantska problematika. Prezbiter treba vjernike nadahnuti za pastoralno djelovanje na socijalnom području, a to najbolje može učiniti preko sakramentalnih slavlja, posebno preko euharistije i sakramenta pomirenja⁴⁴¹. Upravo je propovijed prilika za teme poput gostoprimstva prema strancima, bratstva svih ljudi, solidarnosti kao odgovora na probleme migranata. U tom

⁴³⁷ U novije vrijeme iskustvo takvih kriza većih razmjera u nadbiskupiji bili su prolazak migranata i velika poplava u Gunji.

⁴³⁸ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekret o službi i životu prezbitera „Presbyterorum ordinis“, 7., u: Dokumenti Drugog vatikanskog koncila, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2002.

⁴³⁹ Usp. PAPINSKO VIJEĆE „IUSTITIA ET PAX“, *Kompendij socijalnog nauka Crkve*, 539.

⁴⁴⁰ Usp. *Isto*, 539.

⁴⁴¹ Usp. *Isto*, 539.

smislu ne otvaranje drugome, negostoljubivost, nesolidarnost predstavljaju ozbiljan propust o kojem treba promisliti u okviru sakramenta pomirenja.

Župne kateheze također su prilika za pouku o migrantskoj problematici. Pri tome bi prezbiter trebao vjernike poučiti o teološkoj dimenziji solidarnosti, važnosti svjedočenja i obvezi naviještanja kroz svjedočenje, odnosa dužnosti naviještanja i spasenja, pozivu svih na svetost u okviru svoga staleža, pozivu na žrtvu za bližnjega, važnosti ne uvjetovanja dobročinstva pritiskom na savjest. Posebnu pozornost prezbiter bi trebao posvetiti formaciji vjernika zauzetih u društvenom i političkom životu⁴⁴² te ih nadahnjivati i poticati da u okviru svojih djelatnosti iskažu solidarnost s migrantima. Prezbiteri koji su duhovni savjetnici u laičkim vjerničkim udruženjima pozvani su poticati njihov rast kroz pouku o socijalnom nauku⁴⁴³ i poticanjem na konkretno djelovanje kako se ne bi izgubili u intimističkom spiritualizmu bez ikakvog socijalnog angažmana, ali i naglašavanjem duhovne dimenzije kako, s druge strane, ne bi upali u socijalni aktivizam. Tijekom krizne situacije prezbiter djeluje prema naputcima nadbiskupa te u koordinaciji s nadbiskupijskim Caritasom i voditeljem pododbora za krizne situacije župnog pastoralnog vijeća, a prema unaprijed pripremljenim planovima za postupanje u kriznim situacijama.

4.3. Laici

Laici, kojima je svojstvena svjetovna narav nasljedovanja Krista⁴⁴⁴ i traženje kraljevstva Božjeg kroz bavljenje vremenitim stvarima⁴⁴⁵, svoj svjesni i odgovorni udio u poslanju Crkve⁴⁴⁶ ostvaruju svjetovnoj naravi primjerenim svjedočanstvom života. Krsno dostojanstvo čini vjernika laika suodgovornim, zajedno sa zaređenim službenicima, za cjelokupno poslanje Crkve⁴⁴⁷. Dio tog svog poslanja vjernici laici mogu, u duhu sinodalnosti⁴⁴⁸, ostvariti kao članovi župne zajednice⁴⁴⁹ i kao članovi laičkih vjerničkih udruženja.

⁴⁴² Usp. *Isto*, 539.

⁴⁴³ Usp. *Isto*, 539.

⁴⁴⁴ Usp. *Isto*, 541.

⁴⁴⁵ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Lumen gentium*, 31.

⁴⁴⁶ Usp. IVAN PAVAO II., *Christifideles laici*, 3.

⁴⁴⁷ Usp. *Isto*, 15.

⁴⁴⁸ „Sinodalnost se ponajprije i isključivo odnosi na povezivanje svih crkvenih subjekata u organski povezanu suodgovornu cjelinu u kojoj su točno određene i nepromjenjive bitne razlike s obzirom na službe i uloge, pri čemu se svaki krštenik može u okvirima vlastite karizme ostvariti kao suodgovoran sudionik u poslanju Crkve.“ (S. ŠOTA, Analiza i kritički osvrt na župna pastoralna vijeća i njihove odbore u Đakovačko-osječkoj nadbiskupiji, u: *Obnovljeni život*, 71 (2016.) 1, str. 87.)

Svoj dio pastoralnog angažmana s obzirom na migrante, laici mogu ostvariti i djelovanjem u župnom pastoralnom vijeću i njegovim odborima⁴⁵⁰. Unutar karitativnog odbora bilo bi dobro ustanoviti pododbor za krizne situacije, koji bi u svom opsegu djelovanja imao ne samo aktivnosti u slučaju migrantske krize nego i ostalih oblika kriznih situacija poput poplava, zemljotresa isl. Pododbor bi trebao imati voditelja, zamjenika te članove volontere. Voditelj bi trebao osigurati brzo i efikasno djelovanje u kriznim situacijama. On bi trebao s voditeljem odbora za krizne situacije nadbiskupijskog Caritasa usko surađivati u planiranju, pripremi i realizaciji svih potrebnih aktivnosti na nadbiskupijskoj razini. S voditeljima župnih pododbora za krizne situacije i dekanatskim Caritasom trebao bi ostvariti suradnju na dekanatskoj razini. Na župnoj razini potrebna je stalna suradnja i usklađenost, prije svega, sa župnikom, a potom i s voditeljem odbora za karitativnu djelatnost, župnim Caritasom te ostalim odborima župnog pastoralnog vijeća⁴⁵¹.

Zadace voditelja pododbora za krizne situacije:

- prati prilike vezane uz kretanja migranata na području župe i nadbiskupije
- promišlja, planira, organizira i koordinira odgovarajuće aktivnosti na području župe prije, za vrijeme i poslije krizne situacije
- izrađuje planove za postupanje u kriznim situacijama u suradnji s voditeljima odbora župnog pastoralnog vijeća
- zajedno sa župnikom, voditeljem odbora za karitativnu djelatnost i voditeljem župnog Caritasa sudjeluje u izradi i evaluaciji dugoročnih, srednjoročnih i kratkoročnih župnih pastoralnih planova pri čemu predlaže planove pododbora
- stvara mrežu volontera i suradnika te stvara ozračje za aktivno uključivanje novih članova, posebno vjernika kao pridruženih članova odbora za karitativnu djelatnost
- sukladno prilikama i potrebama održava sastanke s volonterima radi formacije, utvrđivanja zaduženja, planiranja djelovanja i uključivanja novih članova u aktivnosti

⁴⁴⁹ Na župnoj razini sinodalnost se ostvaruje kroz dva vida: *implicitnu* sinodalnost, koja obuhvaća svjedočenje i življenje vjere kroz obitelj, društveno i radno okruženje te *eksplicitnu* koja se ostvaruje kroz oblike suradnje na župnoj razini, prvenstveno kroz župno pastoralno vijeće i njegove odbore. (Usp. S. ŠOTA, *Analiza i kritički osvrt na župna pastoralna vijeća i njihove odbore u Đakovačko-osječkoj nadbiskupiji*, str. 87.)

⁴⁵⁰ Prema zaključcima Druge biskupijske sinode đakovačke i srijemske strukturu župnog pastoralnog vijeća čine četiri odbora: za naviještanje, liturgiju, služenje (karitativni odbor) i za izgradnju zajedništva. Prema potrebi i pastoralnim prioritetima mogu se osnovati i drugi odbori. Unutar svakog od četiri odbora mogu se osnovati i pododbori. (Usp. NADBISKUPIJSKI ORDINARIJAT ĐAKOVO, *Ti si Krist - za nas i za sve ljude*, 575.)

⁴⁵¹ Spomenute aktivnosti ostvarive su u većim gradskim župama, dok se u manjim seoskim župama planiranje, priprema i realizacija aktivnosti vezanih uz krizne situacije može ostvariti na dekanatskoj razini.

- osmišljava, planira i utvrđuje modele konkretnog djelovanja u kriznoj situaciji (razrađuje pojedine operativne etape, načine komunikacije s volonterima i s medijima, konkretna zaduženja, mjesta prikupljanja materijalne pomoći isl.)
- predlaže i osmišljava sadržaje koji bi trebali senzibilizirati javnost za problematiku migranata potičući tako solidarnost s njima i molitvu za njih (putem društvenih mreža, mrežne stranice župe, župnog informativnog ili pastoralnog lista, župne oglasne ploče, organiziranja prigodnih predavanja i obilježavanja Svjetskog dana migranata i izbjeglica)
- u suradnji sa župnikom ostvaruje komunikaciju s nadležnim institucijama, ustanovama i lokalnim vlastima kojima se, zajedno s volonterima, stavlja na raspolaganje u slučaju kriznih situacija
- radi na vlastitom rastu proširujući znanja o prikladnim načinima djelovanja u kriznim situacijama (bilo bi dobro, ukoliko je moguće, da prođe obuku za interventni tim Crvenog križa za katastrofe i izvanredne situacije) te produbljujući poznavanje vjerske dimenzije problematike migranata (čitajući crkvene dokumente, redovito pohađajući nadbiskupijske susrete formacije za članove pastoralnih vijeća)
- vodi urednu evidenciju o volonterima i aktivnostima te redovito o tome izvještava voditelja odbora za karitativnu djelatnost
- ostvaruje prikladnu komunikaciju i suradnju s laičkim vjerničkim udruženjima i civilnim udrugama bliskim radu s migrantima
- kroz sudjelovanje u odboru za karitativnu djelatnost vlastitim primjerom svjedoči kršćansku solidarnost.

4.4. Laička vjernička udruženja

Svoj apostolat vjernici laici mogu ostvarivati i kroz vjernička udruženja koja moraju odgovarati kriterijima crkvenosti⁴⁵². Takvo služenje vjernika laika odvija se na raznim područjima društvenog života, pa tako i na karitativnom, gdje pokazuje brojne dodirne točke s djelatnosti Caritasa i odbora za karitativnu djelatnost župnog pastoralnog vijeća. Laička vjernička udruženja stoga moraju biti iznimno osviještena u

⁴⁵² Ti kriteriji su: davanje prvenstva pozivu svakog kršćanina na svetost, odgovornost u ispovijedanju katoličke vjere, svjedočanstvo čvrstog i uvjerenog zajedništva, podudarnost i dioništvo u apostolskoj svrsi Crkve, nastojanje oko ponazočenja u ljudskom društvu. (Usp. IVAN PAVAO II., *Christifideles laici*, 30.)

socijalnom pastoralu. U tom smislu trebaju biti spremni i otvoreni za trajnu edukaciju, kako kroz nadbiskupijske ustanove, tako i kroz pouku župnika.

Kod laičkih vjerničkih udruženja usmjerenih na karitativno djelovanje stoga treba stalno poticati stvaranje takve unutrašnje strukture koja omogućuje brzo reagiranje i djelovanje u promjenjivim društvenim prilikama. Takva socijalna poduzetnost i kreativnost, koja otvara mogućnost dinamičnog odgovora na potrebe vremena, daje tim udruženjima istinsko obilježje katoliciteta. Tu se onda otvara prostor za njihovo djelovanje u kriznim situacijama. Stoga bi prezbiteri, kao duhovni savjetnici, trebali u tim udruženjima stalno poticati na stvaranje struktura za brzo djelovanje. U tom slučaju, takva se udruženja, kao važan volonterski potencijal, trebaju staviti na raspolaganje župnom, dekanatskom i biskupijskom Caritasu te pododboru za krizne situacije župnog pastoralnog vijeća. Svako takvo udruženje treba stoga odrediti osobu zaduženu za koordiniranje aktivnosti u pripremi, planiranju i tijekom krizne situacije. Ta osoba treba surađivati s voditeljem pododbora za krizne situacije župnog pastoralnog vijeća.

Primjer dinamičnog odgovora na kriznu situaciju s migrantima je Udruga Prijatelji svetog Martina iz Belog Manastira⁴⁵³. Sama unutrašnja struktura udruge i osviještenost za socijalni pastoral omogućili su prepoznavanje potrebe za brzim djelovanjem tijekom dolaska migranata u Beli Manastir 2015. godine. Dio članova udruge bio je tada među prvima koji su se stavili na raspolaganje Crvenom križu kao pomoć u prihvatu migranata. U samo nekoliko sati, putem društvenih mreža, udruga je uspjela angažirati i ostali dio svojih volontera. Neki članovi udruge svojom ozbiljnošću i predanošću bili su kao vanjski suradnici važan dio rada gradskog Crvenog križa te su kao takvi sudjelovali i u otvaranju prihvatnog centra u Opatovcu. Ovo iskustvo potaknulo je udrugu na ozbiljno promišljanje o potrebi osposobljenosti i čvrstog strukturiranja za brzo i učinkovito reagiranje u kriznim situacijama. Primjer udruge Prijatelji svetog Martina pokazatelj je da laičke udruge mogu kreativnim i dinamičnim pristupom biti važan potencijal nadbiskupije i župe u odgovoru na kriznu situaciju s migrantima, iako im to nije osnovna djelatnost.

⁴⁵³ Udruga je proizišla iz neformalnih karitativnih djelatnosti volontera župnog Caritasu Župe svetog Martina biskupa iz Belog Manastira tijekom 2013. godine. Sredinom 2014. godine udruga ispunjava sve formalno-pravne preduvjete te dobiva dozvolu za trajni humanitarni rad. Trenutno udruga vodi tri socijalne trgovine (Beli Manastir, Popovac i Donji Miholjac) kroz koje skrbi za preko 200 socijalno ugroženih obitelji, ima znatan ljudski kapital od 65 članova i 38 volontera koji su tijekom 2015. godine odradili preko 4000 volonterskih sati te je do sada ostvarila brojne humanitarne, kulturne i odgojno-obrazovne djelatnosti koje, osim humanitarnog karaktera, imaju i funkciju socijalnog zagovaranja i promicanja kršćanskog koncepta solidarnosti.

Nadbiskupija Đakovačko-osječka na nadbiskupijskoj razini ima strukturalne mogućnosti za provođenje pastoralna migranata u prolasku i odgovora na krizne situacije. Postoje primjerene ustanove preko kojih nadbiskup može ostvarivati svoju zadaću pastoralna u evangelizaciji socijalnog područja. Postoje, međutim, problemi koji proizlaze iz manjka svećenika, manjka svijesti o sinodalnosti i suodgovornosti kod dijela svećenika i vjernika⁴⁵⁴ te male uključenosti prikladnih i angažiranih vjernika laika.

S obzirom na pastoral migranata u prolasku, potrebno je na temelju do sada rečenog izraditi, na nadbiskupijskoj, dekanatskoj i župnoj razini, detaljan plan/protokol postupanja u kriznim situacijama koji će uključiti i situaciju s migrantima u prolasku.

⁴⁵⁴ „Od ukupnog broja vijeća u Nadbiskupiji (149), petnaest župa osnovalo je Pravilnikom predviđena sva tri odbora ŽPV-a, a sedamdeset i tri župe jedan ili dva odbora. Činjenica da je 9,8 % župa ustanovilo sva tri zadana odbora ŽPV-a, dok 42,4 % župa nema ni jedan odbor ŽPV-a, ukazuje na ozbiljnu 'slabost' sinodalne svijesti i suodgovornosti, posebice nedostatak sinodalnosti župnika i župnih zajednica. Nadalje, ukazuje i na nedovoljnu svijest sveopćeg svećeništva, svih vjernika i vijećnika ŽPV-a“. (Usp. S. ŠOTA, *Analiza i kritički osvrt na župna pastoralna vijeća i njihove odbore u Đakovačko-osječkoj nadbiskupiji*, str. 95.) Potrebno je napomenuti kako se radi o podacima vezanima za stari saziv ŽPV-a, dok za novi saziv nema podataka.

ZAKLJUČAK

Kroz istraživanja u ovome radu otvorila su se neka pitanja koja nisu bila primarni predmet proučavanja. Odgovor na njih, međutim, u bitnoj mjeri utječe na odgovore na početna pitanja. Prije svega tu je *problem neusustavljenosti terminologije* koji se pokazao kako u nedovoljnoj preciznosti u samom govoru Crkve o migracijama, tako i u neujednačenosti hrvatskih prijevoda ionako malobrojnih tekstova o njima. Terminološka nepreciznost sa sobom u konačnici nosi probleme za pastoralnu praksu, jer otvara konkretna pitanja kako se prema čemu odnositi. To je posebno bitno u kontekstu novog oblika migracija koji se pojavio 2015. godine. Zbog toga se pokazalo važnim predložiti uporabu pojma *migranti nekršćani u prolasku*, koji nije prisutan u hrvatskom teološkom govoru i koji otvara prostor za sustavnije promišljanje konkretnog problema. Taj pojam svojim pastoralnim implikacijama upućuje na različitost dimenzije problema migranata nekršćana u prolasku u odnosu na neke druge oblike migracija, što onda zahtijeva i odgovarajući pastoralni pristup. Taj pristup iziskuje *drukčije promišljanje nekih strukturalnih elemenata karitativnih institucija* na svim razinama – biskupijskim, dekanatskim, župnim te laičkim. Ključni elementi pri tome su *pratiti i biti spreman reagirati*, što podrazumijeva organizacijsku pokretljivost i prilagodljivost mogućim kriznim situacijama. Odgovarajuće institucije moraju biti organizacijski fleksibilne kako bi bile spremne u vrlo kratkom roku organizirati se i prilagoditi mogućoj kriznoj situaciji ma kakva ona bila. Da bi se to ostvarilo, bitno polazište je postojanje odbora za krizne situacije na svim crkvenim razinama te izrađen protokol koji između ostalog mora sadržavati odredbe o suradnji viših i nižih crkvenih institucija i suradnji s nadležnim državnim institucijama.

Glavni zaključci ovoga rada bitno određuju pastoralno promišljanje i djelovanje vezano uz problem migranata nekršćana u prolasku. Sigurnosno pitanje vezano uz migrante nekršćane u prolasku pokazuje se kroz dvije dimenzije. U sociološkoj dimenziji ono je primarno pitanje države i njenih odgovarajućih institucija. Na toj razini Crkva nema legitimitet bavljenja tim problemom, osim obveze upozoravati na potrebu poštivanja čovjeka i njegova dostojanstva. U teološkoj dimenziji pokazuje se da *problem migranata nekršćana u prolasku ne smiju biti promatran u perspektivi sigurnosne prijetnje*. Prije svega jer Crkva migranta nekršćanina u prolasku vidi kao sliku Božju koja je u potrebi i kojoj je ona pozvana pristupiti i odgovoriti na njene potrebe bez obzira na mogući rizik. Iz toga proizlazi da se migrante u prolasku ne smije

se isključiti iz pastoralnog odgovora Crkve pod izlikom sigurnosnog pitanja, jer to proizlazi iz same naravi poslanja Crkve. Ona ne može birati kome će biti poslana, već je Bog taj koji ju šalje i koji joj šalje one kojima će biti poslana. U tom su smislu migracije znak vremena kojima Bog progovara Crkvi što joj je činiti i tako ju poziva na vršenje njenoga poslanja. Propustiti, dakle, poziv na pomoć migrantima nekršćanima u prolasku pod izgovorom sigurnosnog pitanja, ozbiljan je propust kojim kršćanin dovodi u pitanje vlastito spasenje.

Pružanje materijalne pomoći migrantima nekršćanima u prolasku *ne smije se reducirati na puku socijalnu pomoć*, jer ono ima ozbiljne i važne teološke implikacije. To pružanje materijalne pomoći je konkretno ostvarenje kršćanske solidarnosti čiju vrijednost treba promatrati kao dio cjeline evangelizacijskog procesa. U okviru njega ona ima funkciju svjedočenja koje je izraz istinskog vjerskog života osobe i zajednice. U tom smislu pružanje materijalne pomoći nije pojedinačan i izoliran humanitarni poduhvat nego izraz kršćanskog načina života koji podrazumijeva ljubav i spremnost na žrtvu za drugoga. Time se *otvara prostor za evangelizacijsko djelovanje* prema migrantima nekršćanima u prolasku. Njihovo iskustvo s kršćanima koji su spremni pomoći, koji su otvoreni i pripravnici na žrtvu za druge, otvara mogućnost propitkivanja tih stvarnosti, čini ih otvorenijima za navještaj na njihovom konačnom odredištu te ih pripravlja za moguće obraćenje. Kršćanska solidarnost kao svjedočenje time dobiva funkciju navještaja koji se može ostvariti tek u okviru shvaćanja evangelizacije kao složenog procesa koji ne traži u svojim pojedinim elementima ostvarenje neposrednih evangelizacijskih rezultata, već gleda cjelinu i proces.

Predložene pastoralne smjernice za pastoral migranata nekršćana u prolasku predstavljaju temelj za izradu protokola za postupanje u kriznoj migrantskoj situaciji. Za njegovu izradu prethodno je potrebno proučiti ljudske i institucionalne kapacitete nadbiskupije te na temelju toga izraditi i osmisliti plan rada koji treba obuhvatiti iskorištavanje postojećih institucionalnih i ljudskih mogućnosti te izradu plana eventualnih pastoralnih izmjena katehetskih pristupa koji će se prilagoditi institucijama i pripremiti ljude na nužnost ovakvog življenja svoje vjere.

LITERATURA

1. Dokumenti Crkve

BIBLIJA, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2015.

BENEDIKT XVI., *Deus caritas est, Bog je ljubav*, Kršćanska sadašnjost, dokumenti 143, Zagreb, 2006.

BENEDIKT XVI., Homily of his holiness Benedict XVI. Apostolic journey of his holiness Benedict XVI. to Brazil on the occasion of the Fifth general conference of the bishops of Latin America and the Caribbean. Holy mass for the inauguration of the Fifth general conference of the bishops of Latin America and the Caribbean, 13. May 2007., preuzeto sa: http://w2.vatican.va/content/benedict-xvi/en/homilies/2007/documents/hf_ben-xvi_hom_20070513_conference-brazil.html (pristupljeno 9.5.2017.)

BENEDIKT XVI., *Intima Ecclesiae natura, Duboka narav Crkve*, Kršćanska sadašnjost, dokumenti 165, Zagreb, 2014.

BENEDIKT XVI., Message of his holiness Benedict XVI. for the 92nd World day of migrants and refugees 2006. „Migrations: a sign of the times“, preuzeto sa: https://w2.vatican.va/content/benedictxvi/en/messages/migration/documents/hf_ben-xvi_mes_20051018_world-migrants-day.html (pristupljeno 26.4.2017.)

COMMITTEE ON MIGRATION OF THE UNITED STATES CONFERENCE OF CATHOLIC BISHOPS (USCCB) IN COLLABORATION WITH THE CONFERENCIA DEL EPISCOPADO MEXICANO (CEM), *Strangers No Longer: Together on the Journey of Hope. A Pastoral Letter Concerning Migration from the Catholic Bishops of Mexico and the United States*, Washington, D.C., U.S.A., and Mexico City, Mexico; 2003.; preuzeto sa: <http://www.usccb.org/issues-and-action/human-life-and-dignity/immigration/strangers-no-longer-together-on-the-journey-of-hope.cfm> (pristupljeno 26.4.2017.)

DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Dokumenti*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1993.

FRANJO, Apostolic letter issued motu proprio by the supreme pontiff Francis instituting the Dicastery for promoting Integral Human Development, preuzeto sa: http://w2.vatican.va/content/francesco/en/motu_proprio/documents/papa-francesco-motu-proprio_20160817_humanam-progressionem.html (pristupljeno 19.4.2017.)

FRANJO, *Evangelii gaudium, Radost evanđelja*, Kršćanska sadašnjost, dokumenti 163, Zagreb, 2015.

- FRANJO, Message of his holiness pope Francis for the World day of migrants and refugees 2017. „Child Migrants, the Vulnerable and the Voiceless“; preuzeto sa: https://w2.vatican.va/content/francesco/en/messages/migration/documents/papa-francesco_20160908_world-migrants-day-2017.html (pristupljeno 26.4.2017.)
- FRANJO, Statutes of the dicastery for promoting integral human development, preuzeto sa: http://w2.vatican.va/content/francesco/en/motu_proprio/documents/papa-francesco_20160817_statuto-dicastero-servizio-sviluppo-umano-integrale.html (pristupljeno 19.4.2017.)
- IVAN PAVAO II., *Apostolska konstitucija Pastor bonus*, 1988., preuzeto sa: http://w2.vatican.va/content/john-paul-ii/en/apost_constitutions/documents/hf_jp-ii_apc_19880628_pastor-bonus.html (pristupljeno 14.12.2016.)
- IVAN PAVAO II., *Centesimus annus, Stota godina*, Kršćanska sadašnjost, dokumenti 128, Zagreb, 1991.
- IVAN PAVAO II., *Christifideles laici, vjernici laici*, Kršćanska sadašnjost, dokumenti 93, Zagreb, 1990.
- IVAN PAVAO II., *Dominum et vivificantem, Gospodina i životvorca*, Kršćanska sadašnjost, dokumenti 87, Zagreb, 1991.
- IVAN PAVAO II., *Ecclesia in America*, 52, preuzeto sa: http://w2.vatican.va/content/john-paul-ii/en/apost_exhortations/documents/hf_jp-ii_exh_22011999_ecclesia-in-america.html (pristupljeno 12.3.2017.)
- IVAN PAVAO II., *Ecclesia in Europa, Crkva u Europi*, Kršćanska sadašnjost, dokumenti 136, Zagreb, 2003.
- IVAN PAVAO II., *Laborem exercens, Radom čovjek*, Kršćanska sadašnjost, dokumenti 63, Zagreb, 1981.
- IVAN PAVAO II., Message of the holy father for the 87th World day of migration 2001.; preuzeto sa: http://w2.vatican.va/content/john-paul-ii/en/messages/migration/documents/hf_jp-ii_mes_20010213_world-migration-day-2001.html (pristupljeno 28.4.2017.)
- IVAN PAVAO II., „Redemptor hominis“, u: VALKOVIĆ, M., (uredio i uvod napisao), *Sto godina katoličkog socijalnog nauka*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1991.
- IVAN PAVAO II., *Redemptoris missio, Enciklika o trajnoj vrijednosti misijske naredbe*, Kršćanska sadašnjost, dokumenti 96, Zagreb, 1991.
- IVAN PAVAO II., *Salvifici doloris, Spasonosno trpljenje*, Kršćanska sadašnjost, dokumenti 70, Zagreb, 2003.
- IVAN PAVAO II., *Sollicitudo rei socialis, Socijalna skrb*, Kršćanska sadašnjost, dokumenti 89, Zagreb, 1998.

- IVAN XXIII., „Pacem in terris“ u: VALKOVIĆ, M., (uredio i uvod napisao), *Sto godina katoličkog socijalnog nauka*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1991.
- HRANIĆ, Đuro, Okružnica, preuzeto sa: <http://www.djos.hr/index.php/vijesti/1742-pomoc-izbjeglicama-s-bliskog-istoka-na-podrucju-dakovacko-osjecke-nadbiskupije> (pristupljeno 3.2.2017.)
- HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, Izjava Komisije HBK *Justitia et pax* o izbjeglicama, Zagreb, 18.9.2015., preuzeto sa: <http://www.hbk.hr/?type=vijest&ID=564> (pristupljeno 3.2.2017.)
- HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Na svetost pozvani, pastoralne smjernice na početku trećega tisućljeća*, Hrvatska biskupska konferencija, Zagreb, 2002.
- NADBISKUPIJSKI ORDINARIJAT ĐAKOVO, *Ti si Krist - za nas i za sve ljude*, izjave i odluke Druge biskupijske sinode đakovačke i srijemske, Đakovo, 2008.
- PAPINSKO VIJEĆE „COR UNUM“ I PAPINSKO VIJEĆE ZA DUŠOBRIŽNIŠTVO SELILACA I TURISTA, „Izbjeglice – izazov solidarnosti“, u: Glas koncila, 1992, br. 48-50
- PAPINSKO VIJEĆE „IUSTITIA ET PAX“, *Kompendij socijalnog nauka Crkve*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2005.
- PAPINSKO VIJEĆE ZA DUŠOBRIŽNIŠTVO SELILACA I TURISTA, *Pismo biskupskim konferencijama o Crkvi i svijetu u pokretu*, Kršćanska sadašnjost, dokumenti 52, Zagreb, 1978.
- PAPINSKO VIJEĆE ZA PASTORAL SELILACA I PUTNIKA, *Smjernice za pastoral Roma*, Kršćanska sadašnjost, dokumenti 150, Zagreb, 2008.
- PAPINSKO VIJEĆE ZA PASTORAL SELILACA I PUTNIKA, *Uputa Erga migrantes caritas Christi, Kristova ljubav prema seliocima*, Kršćanska sadašnjost, dokumenti 140, Zagreb, 2005.
- PAVAO VI., *Apostolic Letter in the Form of Motu Proprio Pastoralis Migratorum Cura*, 1969., preuzeto sa: <http://www.acmro.catholic.org.au/about/church-documents-on-migration/the-teaching-of-the-universal-church/pope-paul-vi/408-apostolic-letter-in-the-form-of-motu-proprio-pastoralis-migratorum-cura/file> (pristupljeno 30.11.2016.)
- PAVAO VI., *Evangelii nuntiandi, Naviještanje evanđelja*, Kršćanska sadašnjost, dokumenti 50, Zagreb, 2000.
- PAVAO VI., *Motu Proprio Apostolicae Caritatis*, 1970., preuzeto sa: <http://www.acmro.catholic.org.au/about/church-documents-on-migration/the-teaching-of-the-universal-church/pope-paul-vi/410-motu-proprio-apostolicae-caritatis/file> (pristupljeno 14.12.2016.)

PAVAO VI., „Populorum progresio“ u: VALKOVIĆ, M., (uredio i uvod napisao), *Sto godina katoličkog socijalnog nauka*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1991.

PIO XII., *Apostolic Constitution Exsul Familia Nazarethana*, 1952., preuzeto sa: <http://www.acmro.catholic.org.au/about/church-documents-on-migration/the-teaching-of-the-universal-church/pope-pius-xii/400-apostolic-constitution-exsul-familia-nazarethana/file> (pristupljeno 3.12.2016.)

PONTIFICAL COUNCIL FOR THE PASTORAL CARE OF MIGRANTS AND ITINERANT PEOPLE, *Circular letter to the Episcopal Conferences Towards a Pastoral Care of Refugees*, 1983., preuzeto sa: http://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/migrants/documents/rc_pc_migrants_doc_19830214_refu_past-care_en.html (pristupljeno 11.12.2016.)

SACRED CONGREGATION FOR BISHOPS, *Instruction De Pastoralis Migratorum Cura On the Pastoral Care of People who Migrate*; preuzeto sa: <http://www.acmro.catholic.org.au/about/church-documents-on-migration/the-teaching-of-the-universal-church/other-vatican-documents/409-instruction-de-pastoralis-migratorum-cura/file> (pristupljeno 30.11.2016.)

2. Dokumenti

FRONTEX, *Risk Analysis for 2016.*, FRONTEX, Warsaw, 2016., str. 7, preuzeto sa: http://frontex.europa.eu/assets/Publications/Risk_Analysis/Annula_Risk_Analysis_2016.pdf (pristupljeno 27.12.2016.)

MINISTARSTVO UNUTARNJIH POSLOVA REPUBLIKE HRVATSKE, *Godišnje izvješće o radu za 2015. godinu*, Ministarstvo unutarnjih poslova, Zagreb, 2016., str. 58; preuzeto sa: <https://www.mup.hr/UserDocsImages/minstarstvo/2016/Godisnje%20izvjece%20o%20radu-2015..pdf> (pristupljeno 11.12.2016.)

SIGURNOSNO-OBAVJEŠTAJNA AGENCIJA, *Javno izvješće 2016.*, Sigurnosno-obavještajna agencija, Zagreb, 2016., str.13-14; preuzeto sa: <https://www.soa.hr/UserFiles/File/pdf/Javno-izvjesce-2016.pdf> (pristupljeno 15.4.2017.)

UN, *International Migration Report 2015: Highlights*, UN, New York, 2016.; preuzeto sa: http://www.un.org/en/development/desa/population/migration/publications/migrationreport/docs/MigrationReport2015_Highlights.pdf (pristupljeno 11.12.2016.)

UNHCR, *Cartagena declaration on Refugees* (1984.), Geneva, 2006.; preuzeto sa: <http://www.unhcr.org/about-us/background/45dc19084/cartagena-declaration-refugees-adopted-colloquium-international-protection.html> (pristupljeno 11.12.2016.)

UNHCR, *Convention and Protocol relating to the status of refugees*, UNHCR, Geneva, 2010.; a) *Convention relating to the Status of Refugees* (1951.); b) *Protocol relating to the status of refugees* (1967.); preuzeto sa: <http://www.unhcr.org/protection/basic/3b66c2aa10/convention-protocol-relating-status-refugees.html> (pristupljeno 11.12.2016.)

UNHCR, *Global Trends, Forced displacement in 2015.*, Geneva, 2016; preuzeto sa: <http://www.unhcr.org/576408cd7.pdf> (pristupljeno 27.12.2016.)

UNHCR, *OAU convention governing the specific aspects of refugee problems in Africa*, Geneva, 2006.; preuzeto sa: <http://www.unhcr.org/about-us/background/45dc1a682/oau-convention-governing-specific-aspects-refugee-problems-africa-adopted.html> (pristupljeno 11.12.2016.)

3. Knjige i članci

ANČIĆ, Nedjeljko Ante, Prijepor i svjedočenje vjere, u: *Crkva u svijetu*, 17 (1982.) 3. str. 232-239.

Apel vjerskih predstavnika u Republici Hrvatskoj za pomoć izbjeglicama, Zagreb, 31.8.2015., preuzeto sa: <http://www.hbk.hr/?type=vijest&ID=557> (pristupljeno 3.2.2017.)

BIŽACA, Nikola, Dijalog i navještaj u vremenu religijskog pluralizma, u: *Crkva u svijetu*, 32 (1997.) 1. str. 69-87.

BRAJČIĆ, Rudolf, Svetost, zadatak svih, u: *Obnovljeni život*, 31 (1976.) 6. str. 547-553.

CALIARO, Marco - FRANCESCONI, Mario, *John Baptist Scalabrini, apostle to emigrants*, New York: Center for Migration Studies, 1977.

DOGAN, Nikola, Kršćaninova specifičnost u svijetu prema II. vatikanskom saboru, u: *Bogoslovska smotra*, 66 (1996.) 2-3. str. 201-225.

DOMAZET, Anđelko, Vjerodostojnost Crkve i kategorija svetosti, u: *Obnovljeni život*, 69 (2014.) 4. str. 471-483.

DUDA, Bonaventura, Svetost – poziv svih kršćana. Analiza V. poglavlja *Lumen Gentium*, u: *Bogoslovska smotra*, 48 (1979.) 3-4. str. 189-207.

FRIES, Heinrich, *Izazvana vjera*, Sarajevo, 1983.

GOLUB, Ivan, Čovjek slika Božja – Prijatelj Božji, u: *Bogoslovska smotra*, 60 (1990.) 1-2. str. 106-111.

HRVATSKI CARITAS, *Izbjeglička kriza u Hrvatskoj – program žurne pomoći (2015.-2016.)*, Hrvatski Caritas, Zagreb, 2017.

- KOPREK, Ivan, Pluralizam u Hrvatskoj - izazov za kršćanina, u: *Bogoslovska smotra*, 66 (1997.) 2-3. str. 257-266.
- KUHARIĆ, Franjo, Homilija 15.12.1979., u: *Glasilo Postulature „Ivan Merz“*, 1-2 (1979./1980.) 45-47, preuzeto sa: http://ivanmerz.hr/staro/knjige_o/kuharic/4.htm (pristupljeno 21.12.2016)
- MARASOVIĆ, Špiro, Porijeklo i sadržaj pojma „solidarnost“, u: *Bogoslovska smotra*, 74 (2004.) 2. str. 353-376.
- MARCHETTO, Agostino, Lectures on Erga migrantes caritas Christi, u: *People on the Move*, 101 (2006.); preuzeto sa: http://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/migrants/pom2006_101/rc_pc_migrants_pom101_the-challenge-migr.html (pristupljeno 14.12.2016.)
- MATULIĆ, Tonči, Skica teološkog utemeljenja ideje solidarnosti. Traganje za „solidarnim“ dimenzijama teologije stvaranja i spasenja, u: *Bogoslovska smotra*, 74 (2004.) 2. str. 433-455.
- MERTON, Thomas, *Život i svetost*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2010.
- NIMAC, Stipe, Služba dijakonije u postmodernom društvu, u: *Bogoslovska smotra*, 76 (2007.) 4. str. 1001-1012.
- PAVIĆ, Juraj i TENŠEK, Tomislav Zdenko, *Patrologija*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1993.
- RAGUŽ, Ivica, Poslanje Crkve u pluralizmu – „preobražavajuće prihvaćanje“, u: *Bogoslovska smotra*, 73 (2003.) 2-3. str. 269-292.
- SCALABRINI, Giovanni Battista, *Memorandum on the Congregation or Commission Pro Emigratis Catholicis*, preuzeto sa: <http://www.intratext.com/IXT/ENG2000/INDEX.HTM> (pristupljeno 17.12.2016.)
- STANKOVIĆ, Vladimir, Katolička crkva i Hrvati izvan domovine, u: *Bogoslovska smotra*, 56 (1986.) 1-2. str. 73-98.
- ŠKVORČEVIĆ, Antun, Crkveno učiteljstvo o migracijama, u: *Bogoslovska smotra*, 63 (1994.) 3-4. str. 317-336.
- ŠOTA, Stanislav, Analiza i kritički osvrt na župna pastoralna vijeća i njihove odbore u Đakovačko-osječkoj nadbiskupiji, u: *Obnovljeni život*, 71 (2016.) 1. str. 85-100.
- TAMARUT, Anton, Odnos vjere i razuma u svjetlu čovjekove stvorenosti na sliku Božju, u: *Bogoslovska smotra*, 84 (2014.) 2. str. 245-261.
- TAMARUT, Anton, Solidarnost kao evanđeoska vrijednost, u: *Bogoslovska smotra*, 68 (1998.) 1-2. str. 257-276.

TATALOVIĆ, Siniša - MALNAR, Dario, Sigurnosni aspekti izbjegličke krize, u:
Političke analize, 6 (2015.) 23. str. 23-29.

VALKOVIĆ, Marijan, Za život svijeta. Euharistija i društveni angažman, u:
Bogoslovska smotra, 51(1981.) 2-3. str. 308-324.

ZOVKIĆ, Mato, Isus patnik i čovjekova patnja u Novom zavjetu, u: *Bogoslovska smotra*, 53 (1984.) 4. str. 186-208.

4. Web stranice

AUSTRALIAN CATHOLIC MIGRANT & REFUGEE OFFICE

<http://www.acmro.catholic.org.au/>

BITNO.NET

<https://www.bitno.net/>

ĐAKOVAČKO-OSJEČKA NADBISKUPIJA

<http://djos.hr/>

EUROPEAN STATISTICS

<http://ec.europa.eu/eurostat>

FRONTEX – EUROPEAN BORDER AND COAST GUARD AGENCY

<http://frontex.europa.eu/>

HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA

<http://www.hbk.hr/>

HRVATSKI JEZIČNI PORTAL

<http://hjp.znanje.hr/>

INTERNATIONAL ORGANIZATION FOR MIGRATION

<https://www.iom.int/>

LEKSIKOGRAFSKI ZAVOD MIROSLAV KRLEŽA, *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*

<http://www.enciklopedija.hr/>

MINISTARSTVO UNUTARNJIH POSLOVA REPUBLIKE HRVATSKE

<https://www.mup.hr/>

SIGURNOSNO-OBAVJEŠTAJNA AGENCIJA

<https://www.soa.hr>

THE GUARDIAN

<https://www.theguardian.com/international>

UJEDINJENI NARODI

<http://www.un.org/>

UNHCR - THE UN REFUGEE AGENCY

<http://www.unhcr.org/>

UNHCR U HRVATSKOJ

<http://www.unhcr.hr/>

UNITED STATES CONFERENCE OF CATHOLIC BISHOPS

<http://www.usccb.org/>

VATICAN – THE HOLY SEE

<http://w2.vatican.va/content/vatican/en.html>

VEČERNJI LIST

<https://www.vecernji.hr/>